

Van Jonge
Allochtone
Probleemgroep
(JAP)

naar Jong
Etnisch
Potentieel
(JEP)

Risico's en kansen bij de ontwikkeling
van het potentieel aan talenten
van migrantenjeugd

Van Jonge Allochtone Probleemgroep (JAP) naar Jong Etnisch Potentieel (JEP)

Risico's en kansen bij de ontwikkeling
van het potentieel aan talenten van
migrantenjeugd

Marola Sproet
Roelof Vos

5 februari 2013

Colofon

© februari 2013, Pharos Kennis- en adviescentrum migranten, vluchtelingen en gezondheid.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door druk, fotokopie of microfilm of op een andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Van Jonge Allochtone Probleemgroep (JAP) naar Jong Etnisch Potentieel (JEP) is een product van Pharos.

Auteurs

Marola Sproet
Roelof Vos

Projectleider

Marola Sproet

Met dank aan

De jonge etnisch professionals:
Achmed Sadat: mede oprichter Young Mindz
Naïma Abouri: communicatie wetenschapper
Nafize Sener: directeur CC Compass consultancy
Pearl Gumbs: farmaco econoom
Sueena Francisco: advocaat
Yesim Cadan: directeur YESI'M

Arjan Erkel: cultureel antropoloog

De migrantenjongeren:

Hajit, Racha, Esra, Layla, Ayse, Songul, Said, Fali, Salima, Paul, Ramiro, Jouad en Fabian

Projectsecretariaat

Pharos
Arthur van Schendelstraat 620
Postbus 13318
3507 LH Utrecht
Telefoon 030 234 98 00
E-mail info@pharos.nl
www.pharos.nl

Rapport in het kort

Deze tekst bevat de samenvatting van het rapport. Een verdere toelichting van de gebruikte terminologie en gebruikte bronnen komen in de diverse hoofdstukken zelf aan de orde.

1. Inleiding

Kinderen hebben het recht om zich op een positieve en gezonde manier te ontwikkelen. Normaal gebeurt dit als bijna vanzelfsprekend binnen de opvoedingssituatie van gezin, school en buurt. De ouders zijn als eerste verantwoordelijk voor een voorspoedige ontwikkeling van de kinderen. Verschillende factoren binnen het gezin of bij de kinderen kunnen die vanzelfsprekendheid in gevaar brengen. De kinderen en gezinnen bij wie dit van toepassing is, hebben extra ondersteuning nodig.

Een gezonde ontwikkeling is veel meer dan een doel op zich. Het is een belangrijke voorwaarde om mee te kunnen doen en mee vorm te geven aan de samenleving. Kern van een gezonde en positieve ontwikkeling is de ontwikkeling van talenten¹. VWS (2011) verwoordt dit als volgt:

“Talentontwikkeling moet worden ingezet als strategie om eigen krachten en potentieel te versterken om zodoende een brug te slaan naar een positieve sociale participatie. Het gaat hierbij om een kanteling van het perspectief. Niet de gerichtheid op het probleem of wat een kind niet kan, maar wat het wel kan, staat centraal.”

Er blijkt een groot verschil tussen kansarme en kansrijke kinderen² in de mate waarin zij in staat zijn hun talenten te ontwikkelen. Daarmee tekent zich een duidelijke kloof af binnen de jeugd in Nederland, waarbij een almaar groeiende groep jonge Nederlanders intellectueel en sociaal afhaakt (RMO, 2011). Ondanks een specifiek stimuleringsbeleid van de Rijksoverheid, verschillende gemeentes en regionale samenwerkingsverbanden (VWS, 2011) lijkt die kloof alleen maar breder te worden (Van Hoorik, 2011). Dat is te verklaren uit het feit dat het genoemde verschil tussen kansarm en kansrijk zich sterk lijkt toe te spitsen tot de zogenaamde *jonge allochtone probleemgroep* (JAP) en het *jong etnisch potentieel* (JEP). Er is weinig kennis over de factoren die dit verschil veroorzaken en in stand houden en over de kansen om het verschil te verminderen.

Om meer inzicht te krijgen in deze factoren en kansen heeft Pharos in 2012 onderzoek gedaan waarbij we zochten naar antwoord op de volgende vragen:

1. Wat is de stand van zaken rond de kloof tussen de 'jonge allochtone probleemgroep' en het 'jong etnisch potentieel'?
2. Welke factoren spelen hierbij een bepalende rol en welke risico's en kansen doen zich hierbij voor?
3. Welke specifieke doelen moeten interventies nastreven, gezien de gevonden risico's en kansen?
4. Welke initiatieven bestaan al om die doelen te realiseren?

De conclusies trekken we vervolgens aan de hand van de vragen:

5. Welke hiaten binnen de bestaande initiatieven zorgen ervoor dat de doelstellingen niet gerealiseerd worden?
6. Welke aanvullingen zijn dus noodzakelijk?

¹ Onder talenten verstaan we het totaal aan lichamelijk, cognitief, psychisch en sociaal potentieel van een persoon

² Kansarm en kansrijk blijkt volgens onderzoek vooral samen te hangen met het verschil in Sociaal Economische Status van de kinderen en hun gezinnen.

Er is gekozen voor een *'mixed method exploratief'* onderzoek, bestaande uit literatuuronderzoek, een semigestructureerd groepsinterview en individuele interviews. De respondenten bestonden uit allochtone jongeren en jonge hoog opgeleide allochtone professionals.

De resultaten uit het onderzoek heffen een deel van de gestelde kennislacune op en dragen daarmee bij aan de drie speerpunten van het jeugdbeleid van VWS de komende jaren, namelijk:

- Kinderen in Nederland groeien gezond en veilig op, ontwikkelen hun talenten en doen mee aan de samenleving.
- Kinderen en hun ouders/verzorgers zijn positief betrokken bij hun leefomgeving en krijgen zo nodig laagdrempelige ondersteuning bij het opvoeden en opgroeien aansluitend op hun eigen kracht.
- Kinderen met ernstige opgroei problemen en ouders/verzorgers met opvoedproblemen krijgen op tijd de noodzakelijke en passende zorg.

Hierna volgt een kort overzicht van de bevindingen aan de hand van de genoemde onderzoeksvragen.

2. Wat is de stand van zaken rond de kloof tussen JAP en JEP?

Het onderzoek wijst uit dat zo'n 40% van de migrantenjeugd (JEP) zich kenmerkt door een voorspoedige psychosociale ontwikkeling. Zij weten hun talenten verder te ontplooiën en benutten, presteren goed op school en doen actief mee op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Daarentegen loopt 25% van de migrantenjeugd (JAP) het risico op problemen op school, de arbeidsmarkt en de samenleving. Zij vertonen meer schooluitval, hebben vaker geen startkwalificatie, zijn vaker werkeloos, hebben meer gedrags- en relationele problemen en zijn vaker betrokken bij criminele activiteiten. De overige 35% kenmerkt zich niet specifiek door een uitgesproken positieve, dan wel negatieve ontwikkeling. Het verschil tussen JAP en JEP is te verklaren uit een complexe wisselwerking van persoonlijke en omgevingsfactoren. Dat geldt weliswaar voor alle kinderen en jongeren, maar bij de migrantenjeugd zijn de negatieve factoren ernstiger en ingrijpender. Daarnaast blijkt 'negatieve beeldvorming' een specifieke risicofactor voor deze jeugd.

3. JAP óf JEP: Welke factoren spelen hierbij een rol en welke risico's en mogelijkheden doen zich hierbij voor?

Drie soorten factoren geven de doorslag bij de vraag of een kind zich ontwikkelt tot JAP of JEP: omgevingsfactoren, factoren in het kind zelf en beeldvorming. Kansarme migrantenjongeren lopen meer risico dat niet aan de voorwaarden voor een gezonde en positieve ontwikkeling wordt voldaan. De kans is groot dat de omgeving waarin zij opgroeien – ouders, school en wijk – hen minder ontwikkelingskansen biedt. Zijzelf zijn vaak onvoldoende in staat om de kansen die zich voordoen te herkennen en te benutten. Factoren als een minder goed psychosociaal functioneren, een gebrekkige identiteitsontwikkeling en een verminderd zelfsturend vermogen zijn hier debet aan. Deze jeugd heeft daarmee een achterstand, die niet vanzelfsprekend wordt ingehaald. Beeldvorming interfereert op zowel de persoonlijke als de omgevingsfactoren ³.

³ Een schema met de verschillende samenhangende factoren wordt gegeven in hoofdstuk 2 JAP of JEP: een verklaringskader.

Omgevingsfactoren

Op basis van de literatuur en de interviews zijn drie soorten omgevingsfactoren geïdentificeerd:

- ouders en gezin;
- school;
- wijk en gemeente.

Ouders en gezin

Zoals alle ouders willen ook migrantenouders met een lage SES de best mogelijk kansen voor hun kinderen creëren. Zij blijken hier echter niet altijd even goed toe in staat. Zaken die hierbij een belangrijke rol spelen, zijn: de materiële basis, de gezinssituatie, de opvoedingscompetenties van de ouders en hun vermogen om hun kinderen adequaat te begeleiden in hun schoolloopbaan.

De materiële basis is in deze gezinnen vaak onder de norm. Daarnaast blijken vooral migrantenouders van de eerste generatie nog erg gericht op het land van herkomst. Dat kan ten koste gaan van het investeren in hun eigen toekomst en die van hun kinderen. Het vinden van een balans bij het opvoeden tussen twee culturen lijkt voor deze ouders niet altijd makkelijk; ook niet in relatie tot de schoolloopbaan van de kinderen. Hierdoor lopen deze jongeren het risico dat zij vanuit de thuissituatie niet altijd voldoende ontwikkelingskansen krijgen. Enkele respondenten onderschrijven dit risico en menen dat

“je als kind, bij de ontwikkeling van je talenten en bij de aanpassing aan de Nederlandse samenleving, vaak niet kan rekenen op je ouders en dat je er alleen voor staat”.

Mogelijkheden om het aanbod aan kansen in de thuissituatie te vergroten blijken vooral het versterken van informele steun via de school en/of de wijk, laagdrempelige (digitale) opvoedingscursussen en samenwerkingsactiviteiten voor ouders en school. De activiteiten gaan bij voorkeur uit van mogelijkheden die de ouders wel hebben, ruimte voor eigen regie binnen professionele kaders en de inzet van coaches uit de (eigen) migrantengroep.

De school

Door de beperkte kansen die migrantenjongeren uit de lage SES-gezinnen van huis uit krijgen, zijn zij voor de ontwikkeling van hun talenten meer aangewezen op de school en buurt. De school heeft daarmee een aanvullende educatieve taak.

Aandachtspunten zijn hier:

- uitblijven van leerprestaties en schooluitval;
- vertekend beeld van de eigen studie- en beroepsmogelijkheden;
- tekort aan cultuur sensitieve competenties bij de leerkrachten; een structureel negatieve beeldvorming vormt daarbij een extra risico;
- gebrek aan adequate begeleiding;
- belemmeringen bij ouders en school om de samenwerking structureel vorm te geven.

Mogelijkheden in de schoolcontext doen zich voor in het creëren van meer leer- en contactmomenten, aanvullende programma-activiteiten voor deze jeugd met eventueel benodigde aanpassingen van interventies, deskundigheidsbevordering van de leerkrachten en een laagdrempelige, stimulerende benadering van de ouders, waarbij een beroep wordt gedaan op de kennis en vaardigheden waarover zij beschikken.

Wijk en gemeente

In navolging van de initiatieven op landelijk niveau is het aan gemeenten om er voor te zorgen dat kinderen en jongeren die het niet alleen redden, de benodigde ondersteuning krijgen. Het merendeel van de migrantenjeugd groeit op in een achterstandswijk die hen te weinig ontwikkelingskansen biedt. Veel hoogopgeleide migranten – en daarmee positieve

rolmodellen – trekken daar weg. Hiermee loopt de kansarme jeugd het risico dat hun contacten beperkt blijven tot deviante subculturen. Veel overlast in wijken hangt hiermee samen. Gemeenten geven vaak de voorkeur aan repressie boven talentontwikkeling. Talentontwikkeling is voor hen een relatief nieuw terrein. Lang niet alle gemeenten beschikken over een eenduidige visie, een planmatig beleid en de benodigde instrumenten en methoden om zo'n beleid uit te voeren.

Ook op gemeentelijk niveau is het zaak een stimuleringsbeleid te ontwikkelen, dat investeert in talentontwikkeling. Die noodzaak geldt met name voor de kansarme jeugd. Belangrijke aandachtspunten op het niveau van wijk en gemeente zijn:

- de woonomgeving;
- contacten met jeugd buiten de eigen 'peergroep';
- balans tussen talentontwikkeling en repressie;
- een structureel beleid met een bruikbaar aanbod aan trajecten voor talentontwikkeling en diverse randvoorwaarden.

Vanuit meer structurele initiatieven, gebaseerd op een duidelijke visie en planning, kan een gemeente haar regierol in deze meer adequaat op zich nemen. Investeren in gemengde wijken, zorgen voor een bruikbaar aanbod, bevorderen van deskundigheid (bij voorkeur talentcoaches) en het activeren van een ondersteunend netwerk zullen aan de effectiviteit van talentontwikkeling voor deze groep bijdragen.

Persoonlijke factoren

De ontwikkeling van talenten hangt ook nauw samen met een aantal persoonlijke factoren. Factoren die een belangrijke rol spelen zijn de psychosociale gezondheid, identiteit en het zelfsturend vermogen. Voor de migrantenjeugd met een lage SES zijn dat geen vanzelfsprekende verworvenheden. Problemen op deze gebieden zijn deels te verklaren uit belemmerende omgevingsfactoren en de structurele negatieve beeldvorming waarmee deze jeugd te maken heeft. Gevolgen kunnen zijn dat deze jongeren kampen met een gebrekkige sociale binding, een gebrek aan motivatie om te investeren in talenten en een gebrek aan pro-sociaal gedrag. Daarmee lopen zij een verhoogd risico op problemen op school, werk en in de maatschappij. Kansarme migrantenjongeren hebben – in vergelijking met hun leeftijdgenoten – drie keer zo vaak kans dat zij hun talenten onvoldoende ontwikkelen en daardoor onvoldoende positief kunnen bijdragen aan de samenleving.

Om de persoonlijke mogelijkheden bij deze jongeren te bevorderen moet vooral gedacht worden aan het toerusten van deze groep met meer bruikbare kennis over zichzelf, de samenleving en de eigen rol daarbinnen en met vaardigheden om kansen in de samenleving te kunnen benutten. De kennis en vaardigheden die zij hebben opgedaan in de eigen etnische/straatcultuur kan als basis dienen om te oefenen binnen een bredere sociale setting. Het kunnen schakelen tussen meerdere culturen levert winst op voor alle partijen. Evenals bij de ouders wordt ook bij de jeugd bij voorkeur gewerkt met een positieve benadering vanuit een vooropgezet plan, waarbij de jeugd zoveel mogelijk de eigen regie voert, actief participeert en succeservaringen opdoet. Een dergelijk talentontwikkelingstraject is meer effectief wanneer dit gefaseerd plaatsvindt.

Beeldvorming

Migrantjongeren worden in de media vooral in verband gebracht met overlast en criminaliteit. In de Nederlandse samenleving overheerst mede daardoor een negatief beeld van de migrantenjeugd, ondanks het feit dat de meerderheid zich voorspoedig ontwikkelt en positief bijdraagt aan de samenleving. De impact hiervan op vooral de kansarme migrantenjeugd en hun ouders is groot. Beeldvorming is daarmee een belangrijke negatieve factor, vooral omdat de jongeren en hun ouders het negatieve beeld op den duur kunnen gaan internaliseren en zich ernaar gaan gedragen. Voor de directe omgeving geldt in principe hetzelfde. De, met een negatieve beeldvorming samenhangende, wisselwerking

tussen jeugd, ouders en omgeving kan leiden tot wederzijdse uitsluiting. Positieve beeldvorming zal daarentegen leiden tot meer wederzijds begrip en motivatie om in elkaar te investeren en tot een klimaat waarin talenten tot ontplooiing kunnen komen.

4. Welke specifieke doelen moeten interventies gezien deze bevindingen nastreven?

Het complexe geheel aan factoren die een rol spelen in de talentontwikkeling van migrantenjeugd vraagt om een zorgvuldig en doelgericht programma van interventies. Gezien de bevindingen bij de eerste twee onderzoeksvragen is het algemene doel van zo'n programma:

Het overbruggen van de kloof tussen JAP en JEP door het stimuleren van de ontwikkeling van de talenten van migrantenjeugd uit lage SES-gezinnen. Op lange termijn moet dit ertoe leiden dat deze kinderen en jongeren in hun jeugd en als volwassenen, beter gezond en psychosociaal functioneren, zich meer betrokken voelen bij en meer positief en actief participeren binnen de samenleving⁴.

Hiertoe zijn de volgende subdoelen geformuleerd:

1. Formuleren en monitoren van een beleid dat de bevordering van het talent van migrantenjeugd uit de lage SES-groep stimuleert, faciliteert en stuurt op kwaliteit en resultaat.
2. Toerusten van de leefomgeving van deze jeugd met meer kansen en mogelijkheden waaraan zij zich kunnen ontwikkelen.
3. Deze jongeren zelf, toerusten met kennis, vaardigheden en een positieve houding, zodat het zelfsturend vermogen toeneemt, waar het gaat om het kunnen herkennen, benutten en creëren van kansen in de omgeving.
4. De media voorzien van juiste en positieve informatie en inspiratie zo, dat dit leidt tot een meer positieve berichtgeving en uiteindelijk tot een meer objectieve beeldvorming.

5. Welke initiatieven bestaan er al om die doelen te realiseren?

De laatste jaren zijn talloze initiatieven genomen op dit terrein. Voor de overzichtelijkheid hanteren we de volgende indeling:

- landelijk;
- gemeentelijk;
- school;
- wijk;
- media.

De overheid heeft in dit kader een stimuleringsprogramma met prestatieafspraken ontwikkeld en uitgezet, waarmee zij kansarme kinderen en jongeren een beter toekomstperspectief wil bieden. Talentontwikkeling wordt ingezet om de sociale binding en een meer actieve participatie bij deze jeugd te bevorderen. In het verlengde hiervan is het de taak van gemeenten om er voor te zorgen dat de jeugd – die ondersteuning op dit gebied nodig heeft – deze ook daadwerkelijk krijgt. Met name in de grootstedelijke context en de grotere regionale samenwerkingsverbanden heeft beleid op het gebied van talentontwikkeling vorm gekregen. Veel kleinere gemeenten lijken hier echter nog mee te worstelen. Uit die gemeenten komen ook regelmatig vragen om ondersteuning bij de VNG en verschillende kennisinstituten.

⁴ Relaties, school, werk en maatschappij

Vanzelfsprekend is er op scholen veel aandacht voor talentontwikkeling. In het vmbo en mbo richt men zich daarbij vrijwel uitsluitend op het bevorderen van een voorspoedige schoolloopbaan. In de brede scholen en in de voor- en vroegschoolse educatie benadert men talentontwikkeling daarentegen vanuit een breder perspectief. Het is uit ons onderzoek niet duidelijk geworden of - en in hoeverre - scholen hierin ook de ouders die dit nodig hebben begeleiden. De toenemende aandacht voor talentontwikkeling heeft geleid tot meer specifiek hierop gerichte methodiekbeschrijvingen voor met name de (brede) school, kinderwerk en jongerenwerk.

Naast de school wordt ook in de wijken veel geïnvesteerd om de talentontwikkeling van de jeugd te stimuleren. Bij het ontbreken van een duidelijk gemeentelijk beleid is er met name in de kleinere gemeenten weinig inhoudelijke en organisatorische samenhang tussen de initiatieven. De gerichtheid geldt meer dan bij de scholen ook (migranten)ouders en gezinnen. Deze interventies beogen met name het versterken van de kracht van het gezin en de opvoedingsvaardigheden van de ouder. Er zijn geen activiteiten gevonden die de ouders ondersteunen bij de talentontwikkeling van hun kinderen.

Het is niet duidelijk geworden in welke mate de initiatieven op school of in de wijk rekening houden met de specifieke factoren die een rol spelen bij de talentontwikkeling van kansarme migrantenjeugd.

Binnen de media lijken er nauwelijks initiatieven te zijn die zich richten op het bevorderen van meer balans in de berichtgeving en daarmee een objectieve beeldvorming. Enkele organisaties, zoals Migranten en Media, Bureau Beeldvorming en Diversiteit en Mira Media zetten zich hier wel voor in. Daarnaast bestaat er een aantal tijdschriften, websites, radio- en tv-programma's, die bekend staan om hun positieve dan wel objectieve berichtgeving over migranten.

6. Conclusies en aanbevelingen

Migrantenjeugd uit de lage SES-groep lijkt aanmerkelijk minder kans te hebben op een gezonde en positieve ontwikkeling dan hun leeftijdsgenoten. Dat geldt ook voor de ontwikkeling van hun talenten. Een scala aan samenhangende persoonlijke en omgevingsfactoren is daar debet aan. De omgeving biedt hen minder kansen en de jongeren zelf zijn minder in staat de kansen die ze krijgen te herkennen en te benutten. Daarmee lopen zij meer risico op gezondheidsproblemen, problemen op school, de arbeidsmarkt en de maatschappelijke context. De meeste winst van een talentontwikkelingstraject valt dan ook te halen bij deze groep jongeren. Investeren in talentontwikkeling bij deze jeugd leidt tot een betere gezondheid, meer betrokkenheid bij en een meer positieve en actieve sociale participatie.

Dat gegeven motiveert (lokale) overheden en instanties om beleid en activiteiten op dit gebied te initiëren en daarmee te investeren in een voorspoedige talentontwikkeling van deze jeugd.

Of het bestaande beleid en initiatieven daadwerkelijk voldoende bijdragen tot een toename van talent bij migrantenjeugd uit de lage SES-groep, en daarmee aan een vermindering van de kloof tussen JAP en JEP, kunnen we concluderen aan de hand van de volgende vragen:

- 5. Welke hiaten binnen de bestaande initiatieven zorgen ervoor dat de doelen nog niet worden gerealiseerd?**
- 6. Welke aanvullingen zijn dus noodzakelijk?**

De antwoorden op deze vragen, en daarmee de conclusies en aanbevelingen, volgen de doelen zoals in paragraaf 3 geformuleerd.

Doelstelling 1:

Formuleren en monitoren van een beleid dat de bevordering van het talent van migrantenjeugd uit de lage SES-groep stimuleert, faciliteert en dat stuurt op kwaliteit en resultaat.

Ten aanzien van dit doel zijn drie punten gevonden waarbij winst valt te behalen wanneer zij extra aandacht krijgen. Dat zijn: a. de startproblemen waarmee (lokale) overheden kampen; b. een gebrek aan inzicht in het totale aanbod aan initiatieven; en c. de vooral probleemgerichte insteek van bestaande initiatieven.

- a. *Startproblemen:* Met name bij veel kleinere gemeenten ontbreekt het aan integraal beleid voor de ontwikkeling van talenten bij jongeren. Weinig gemeenten beschikken daarbij over een bruikbaar aanbod of over middelen om talentontwikkeling effectief aan te pakken. Dit is van invloed op de mate waarop een gemeente de regie kan voeren over de initiatieven die tot stand (moeten) komen. Mogelijke risico's waarmee rekening gehouden moet worden zijn: overlappende activiteiten, onvoldoende ontsloten netwerken en onvoldoende kwaliteit en borging.
We bevelen gemeenten aan om te investeren in uitwisselingen tussen gemeenten, waarbij thema's rond het beleid voor talentontwikkeling centraal staan. Andere aanbevelingen liggen op het vlak van duurzaam investeren waarmee projectisme en gebrek aan kwaliteit kunnen worden voorkomen.
- b. *Gebrek aan inzicht in totaal aanbod aan initiatieven:* In lijn met het stimuleringsbeleid van de overheid is er de laatste jaren een overvloed aan initiatieven gestart die zich richten op de talentontwikkeling van de jeugd. Inzicht in het totale aanbod en in de doelen, activiteiten en resultaten van de interventies ontbreekt. Activiteiten die rekening houden met de specifieke factoren die een rol spelen bij de migrantenjeugd uit de lage SES-groep lijken er nauwelijks te zijn. Daarmee verspeelt een gemeente de winst die hier valt te behalen. Onze aanbeveling op dit punt is om hier nader onderzoek naar te doen, aanvullend op het onderzoek naar interventies voor migrantenjeugd van het NJI e.a. tussen 2008-2010.
- c. *Vooraf probleemgerichte insteek.* De overheid streeft naar een positief jeugdbeleid waarbij interventies gericht op talentontwikkeling ook vooral een positieve insteek hebben. De praktijk wijst echter uit dat de meeste initiatieven probleem gerelateerd zijn. Dat betekent dat interventies vaak op een te laat moment in de ontwikkeling van de jeugdige komen en vooral curatief – en dus kostbaar – zijn. Een kanteling van een probleemgerichte naar een positieve benadering vraagt bij deze groep extra aandacht. Decennia lang heeft een negatieve beeldvorming met juist de nadruk op de problemen van deze jeugd overheerst in alle geledingen van de samenleving. Ouders, school, wijk en gemeenten zullen ondersteuning nodig hebben om de kanteling naar een 'Positief Jeugdbeleid' ook bij de migrantenjeugd vorm te geven. Ook de literatuur biedt nauwelijks informatie over positieve factoren bij de jeugd zelf, de omgeving en de aanpak van de professionals, op basis waarvan een positieve en daarmee preventieve insteek mogelijk is. Onderzoek naar deze factoren kan een belangrijke bijdrage leveren aan een meer effectieve aanpak.

Doelstelling 2:

Toerusten van de leefomgeving van deze jeugd met meer kansen en mogelijkheden waaraan zij zich kunnen ontwikkelen.

Om meer kansen in de leefomgeving van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep te creëren is het van belang aandacht te besteden aan a. de aanpassing of ontwikkeling van

bruikbare en effectieve methodieken en instrumenten; b. deskundigheidsbevordering van de professionals; en c. een samenhangende aanpak.

- a. *Methodieken en instrumenten*: Het relatief nieuwe terrein van talentontwikkeling vraagt om specifieke methodieken en instrumenten. Enkele grote gemeenten hebben dit in samenwerking met kennis- en adviescentra opgepakt. Het is onduidelijk of hierbij ook aandacht is voor de kansarme migrantenjeugd. We hebben hier geen informatie over kunnen vinden. Als uit nader onderzoek blijkt dat bruikbare en effectieve methoden ontbreken, zal er alsnog een passend aanbod ontwikkeld moeten worden. Bij voorkeur vindt dit plaats in samenwerking met de doelgroep, professionals en beleidsmakers.
- b. *Deskundigheidsbevordering professionals*: Ook voor professionals is 'talentontwikkeling' een nieuw en gecompliceerd terrein. De professionele uitdaging wordt nog groter als het de migrantenjeugd uit lage SES-gezinnen betreft. Professionals met de juiste competenties kunnen hier het verschil maken. Het gaat hierbij om een combinatie van specifieke didactische, pedagogische en cultuur sensitieve competenties. We adviseren om hierin te investeren via trainings- of adviestrajecten.
- c. *Samenhangende aanpak*: Het bestaande aanbod is in veel gevallen versnipperd en eenzijdig. Het richt zich vaak op óf de ouders, óf de jeugd. Daarbij worden veel afzonderlijke activiteiten aangeboden door óf de school óf (organisaties binnen) de wijk. Risico's van een eenzijdige benadering zijn overlap, of juist hiaten en een discrepantie tussen interventies voor ouders of jeugd. Uit de literatuur komt naar voren dat talentontwikkeling het best kan worden aangepakt door een combinatie van maatregelen binnen een samenhangende benadering. We adviseren dan ook dat de verschillende partijen hierin nauw samenwerken, inclusief de ouders en jongeren zelf. Het benutten van de talenten en motivatie van geslaagde migrantenjongeren (de JEP-groep) kan een positieve rol spelen.

Doelstelling 3:

Deze jongeren zelf toerusten met kennis, vaardigheden en een positieve houding, zodat het zelfsturend vermogen toeneemt waar het gaat om het kunnen herkennen, benutten en creëren van kansen in de omgeving.

Bij dit doel valt vooral winst te behalen wanneer er meer geïnvesteerd wordt in: a. een effectief bereik van deze jeugd; en b. een bredere benadering van talent met aandacht voor kwaliteit.

- a. *Effectief bereik*: De bestaande initiatieven op dit gebied lijken zich nauwelijks te richten op de migrantenjeugd uit de lage SES-groep, terwijl daar toch de meeste persoonlijke en maatschappelijke 'winst' te halen valt. Qua omvang en ernst van de voorkomende risicofactoren, hebben zij het meeste kans op een achterblijvende talentontwikkeling en de negatieve gevolgen daarvan op het functioneren op individueel gebied en binnen de verschillende maatschappelijke instituties als school, werk en leefomgeving. We adviseren om te investeren in een aantrekkelijk, effectief en cultuursensitief aanbod.
- b. *Bredere benadering van talent met aandacht voor kwaliteit*. Momenteel ligt de focus bij de ontwikkeling van talent vooral op sport, muziek of een voorspoedige schoolloopbaan. Het is niet duidelijk hoe deze gerichtheid zich verhoudt tot de doelen van de overheid om de jeugd een toekomstperspectief te bieden, met name door het bevorderen van de psychosociale gezondheid, sociale betrokkenheid en sociale participatie. Daarnaast is het bij de meeste interventies onduidelijk of zij voldoen aan principes van kwalitatief juiste benadering, te weten een passende

fasering, rekening houden met maatschappelijke en persoonlijke verwachtingen en eisen, en een 'stepped-care' opbouw.

Er is dus meer duidelijkheid nodig over of, hoe en in welke mate bestaande initiatieven voor talentontwikkeling bijdragen aan de overheidsdoelen of aan welke doelen dan ook.

Doelstelling 4:

De media voorzien van meer positieve informatie en inspiratie zo, dat dit leidt tot een meer afgewogen berichtgeving en meer objectieve beeldvorming.

Er zijn nauwelijks initiatieven gevonden die leiden tot een meer afgewogen berichtgeving en een meer objectieve beeldvorming in de media. We kunnen constateren dat er een onjuist en vrijwel onverkort negatief beeld van de migrantenjeugd in stand wordt gehouden. Risico is dat noch de kansarme migranten jongeren zelf noch de samenleving geneigd is voldoende te investeren in de talentontwikkeling van deze groep.

We adviseren om hiertoe om meer in zowel de jeugd en hun omgeving als in de media te investeren.

Jongeren moeten in staat worden gesteld meer positieve prestaties te leveren die voor de media de moeite waard zijn. De jeugd doet daarmee tevens de voor hen benodigde succeservaringen op. Positieve berichtgeving heeft op haar beurt een eveneens positieve uitstraling op de jongeren zelf en de onderscheiden omgevingsfactoren

De media zal stelselmatig moeten worden voorzien van objectieve en positieve informatie. Omdat het voor veel media geen vanzelfsprekende zaak is om dit soort informatie te verspreiden, zal het nodig zijn hen te overtuigen van de noodzaak en de winst die zij hiermee behalen.

Deskundigheidsbevordering van de redactiemedewerkers en meer inspraak van de migrantenjeugd (uit lage SES-gezinnen) kunnen hiertoe bijdragen.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	17
1.1.	Probleemstelling	17
1.2.	Onderzoek	18
1.3.	Leeswijzer	19
2.	JAP of JEP: een verklaringskader	21
2.1.	Inleiding	21
2.2.	JAP en JEP	22
2.3.	Talentontwikkeling	24
2.4.	Bepalende factoren	24
2.5.	Beeldvorming	25
3.	Ouders en gezin	28
3.1.	Inleiding	28
3.2.	Materiële basisvoorwaarden en gezinssituatie	29
3.3.	Opvoeden binnen twee culturen	30
3.4.	Begeleiding van de schoolloopbaan	31
3.5.	Negatieve beeldvorming bij de ouders	32
3.6.	Wie kan dit aanpakken	33
4.	De school	35
4.1.	De mate van etnische diversiteit op school	36
4.2.	Onderwijssysteem	36
4.3.	Aandacht voor talentontwikkeling bij deze groep	38
4.4.	Vervolgstudie en mogelijkheden op de arbeidsmarkt	39
4.5.	Competenties leerkrachten	40
4.6.	Samenwerking school en ouders	41

5.	Wijk en gemeente	43
5.1.	Woonomgeving.....	43
5.2.	Onderlinge contacten in de wijk	44
5.3.	Talentontwikkeling versus repressie	44
5.4.	Aanbod voor de jeugd die wat meer nodig heeft.....	47
5.5.	Randvoorwaarden	48
5.6.	Wie kan dit aanpakken?	49
6.	Migrantenjeugd: persoonlijke factoren	50
6.1.	Inleiding	50
6.2.	Gezondheid	50
6.3.	Identiteit versus beeldvorming.....	51
6.4.	Zelfsturend vermogen.....	55
6.5.	Wie kan dit aanpakken	60
7.	Van JAP-JEP: doelen, bestaande initiatieven en conclusies	61
7.1.	Inleiding	61
7.2.	Welke specifieke doelen moeten interventies gezien de bevindingen nastreven?.....	61
7.3.	Welke initiatieven bestaan er momenteel op het gebied van talentontwikkeling van migrantenjeugd?	62
7.4.	Conclusies en aanbevelingen	66
8.	Overzicht geraadpleegde bronnen	74

1. Inleiding

*“Je staat er in je ontwikkeling vaak alleen voor omdat je ouders en docenten geen idee hebben wat er van een migrantenjongere gevraagd wordt. Wanneer er een beroep op je wordt gedaan en wanneer je daarbij ondersteuning krijgt, maakt dit dat je zelfstandig en ambitieus wordt. Wanneer je daarna in staat bent om je functioneel te kunnen bewegen binnen meerdere culturen, maakt dat je een wereldmens. Migratieachtergrond biedt zo gezien juist de motivatie om mogelijkheden en kansen in Nederland te benutten (MP)”*⁵. De meeste kinderen en jongeren uit migrantengezinnen in Nederland ontwikkelen zich voorspoedig. Dat geldt vooral voor de jeugd uit *kansrijke* milieus⁶: zij zijn in staat om de talenten waarover ze beschikken optimaal te ontplooien en te benutten. Zij kunnen worden beschouwd als het *jong etnisch potentieel* (JEP)⁷ van Nederland. Kinderen en jongeren uit migrantengezinnen met een lage SES⁸ hebben daarentegen veel minder kansen op een voorspoedige ontwikkeling van hun talenten. Zij lopen het risico op psychosociale problemen en een marginale positie in de samenleving (Bertram en Aartsen, 2011). Deze kinderen en jongeren worden veelal neergezet als *‘jonge allochtone probleemgroep’* (JAP). Dit hoofdstuk beschrijft de probleemstelling (1), het onderzoek (2) en eindigt met een leeswijzer (3).

1.1. Probleemstelling

Er tekent zich een duidelijke kloof af tussen kansrijke en kansarme migrantenjeugd in de wijze waarop zij psychosociaal functioneren en hun talenten ontplooien en benutten. Enerzijds gaat het om een groep kinderen en jongeren waarbij de ontwikkeling achterblijft en soms zelfs stagneert. Zij kunnen hiermee een probleem voor zichzelf gaan vormen, in die zin dat zij hun eigen potentieel niet (kunnen) inlossen en het risico lopen op gezondheidsproblemen en sociaal afwijkend gedrag. Daarmee vormen zij eveneens een probleem voor hun medeburgers die hierdoor met overlast en hoge maatschappelijke kosten worden geconfronteerd.

Aan de andere kant zijn er steeds meer jonge migranten die een gezonde ontwikkeling doorlopen en het uitstekend doen op de diverse terreinen binnen de samenleving. Deze jeugd is relatief gezond, economisch zelfstandig en maatschappelijk op een positieve wijze actief. Dit komt niet alleen ten goede aan henzelf; zij vormen ook een aanwinst voor de samenleving.

De kloof tussen beide groepen jongeren wordt veroorzaakt door een complexe wisselwerking tussen persoonlijke en omgevingsfactoren. Dit gegeven is niet uniek voor migrantenjongeren; het geldt voor alle jeugd. Het verschil met migrantenjeugd zit in de aard, ernst en omvang van de bepalende factoren. Daarbovenop blijkt dat de kloof wordt vergroot door negatieve beeldvorming.

Hoewel de meeste migrantenjongeren zich positief ontwikkelen, overheerst al jaren een negatieve beeldvorming: in de pers, in de politiek, in de zorg, in het onderwijs en onder grote delen van de bevolking. Uitspraken over deze jeugd staan vrijwel altijd in het teken van

⁵ Bij uitspraken van respondenten gebruiken we de toevoeging MJ wanneer het een migrantenjongere betreft en MP wanneer het om een migrantenprofessional gaat.

⁶ Met een kansrijk milieu wordt over het algemeen het tegenovergestelde van een kansarm milieu bedoeld. Kenmerken van de ouders zijn dan: goed opgeleid, werkzaam, een modaal inkomen of meer en een goede positie in de samenleving.

⁷ Met ‘potentieel’ bedoelen we hier de ontwikkelde kennis, vaardigheden, eigenschappen en talenten van een persoon, waarbij dit vermogen beschikbaar is om in te zetten voor verschillende doelen (persoonlijk en in de samenleving).

⁸ Een lage SES staat doorgaans voor een lage opleiding, problematische werksituatie, laag inkomen en lage maatschappelijke positie.

conflicten, onveiligheid en criminaliteit waarbij de aandacht zich met name richt op problemen die specifieke groepen hebben of veroorzaken (Omlo, 2011). Aandacht voor de groep migrantenjongeren die wel in staat is hun talenten te ontwikkelen en de positieve uitkomsten daarvan, is daarentegen te verwaarlozen⁹. De overwegend negatieve beeldvorming blijkt een al even negatieve invloed te hebben op de jongeren zelf én op de samenleving (Shadid, 1995). Zowel de migrantenjeugd als anderen in de samenleving internaliseren de beeldvorming vanuit een eigen – door ervaring vaak negatief gekleurd – referentiekader, waardoor er een vicieuze cirkel ontstaat.

Ondanks dat er de laatste jaren op zowel landelijk als lokaal niveau diverse initiatieven zijn ontwikkeld om (migranten) jongeren uit de lage SES gezinnen de kans te bieden hun talenten te ontwikkelen en hen daarmee een beter toekomstperspectief te geven, blijven de gewenste resultaten nog uit (Integratienota, 2011; Jeugdmonitor, 2011). In de praktijk blijft daardoor veel etnisch talent onontdekt en onbenut (Bertram en Aartsen, 2011).

1.2. Onderzoek

Volgens de Integratienota 2011 zal het aantal migrantenkinderen en jongeren de komende tijd fors toenemen. In het kader van een gezonde ontwikkeling, een leefbare samenleving en het recht voor alle jeugd om talenten te ontwikkelen, is het van belang om de kloof tussen de kansrijke en de kansarme groepen te versmallen.

Dit gegeven leidde bij Pharos tot de vragen naar de omvang en de ernst van de kloof tussen JAP en JEP en naar wat er nodig is om die kloof daadwerkelijk te laten afnemen. Een eerste stap om antwoord op deze vragen te krijgen was de organisatie van het symposium 'Van JAP naar JEP', medio 2011. Daar is dit thema diepgaand besproken door een gezelschap van 'Young Ethnic Professionals', in samenspraak met deskundigen uit de media en van Pharos. Een daarop volgend bronnenonderzoek wees uit dat het thema zeer actueel is onder beleidsmakers en migrantenjeugd, maar dat mogelijkheden om de talentontwikkeling bij deze groep aan te pakken nog in de kinderschoenen staan. Pharos heeft daartoe besloten een oriënterend onderzoek uit te voeren. De bevindingen van een dergelijk onderzoek dragen tevens bij aan de doelstellingen die VWS heeft geformuleerd voor het beleid rondom jeugd voor de komende jaren, namelijk:

- 1) Kinderen in Nederland groeien gezond en veilig op, ontwikkelen hun talenten en doen mee aan de samenleving,
- 2) Kinderen en hun ouders/verzorgers zijn positief betrokken bij hun leefomgeving en krijgen zo nodig laagdrempelige ondersteuning bij het opvoeden en opgroeien aansluitend op hun eigen kracht.
- 3) Kinderen met ernstige opgroei problemen en ouders/verzorgers met opvoedproblemen krijgen op tijd de noodzakelijke en passende zorg.

Om meer zicht te krijgen op de stand van zaken rond de talentontwikkeling van de migrantenjeugd zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Wat is de stand van zaken rond de kloof tussen de 'jonge allochtone probleemgroep' en het 'jong etnisch potentieel'?
2. Welke factoren spelen hierbij een bepalende rol en welke risico's en kansen doen zich hierbij voor?
3. Welke specifieke doelen moeten interventies gezien de gevonden risico's en kansen nastreven?
4. Welke initiatieven bestaan al om die doelen te realiseren?

⁹ Zie bijvoorbeeld Erkel en Yilgin (2010): 'Generatie YEP: de opkomst van de Young Ethnic Professionals'.

Op basis van de verkregen antwoorden trekken we conclusies aan de hand van de volgende vragen:

5. Welke hiaten binnen de bestaande initiatieven zorgen ervoor dat de doelstellingen niet gerealiseerd worden?
6. Welke aanvullingen zijn dus noodzakelijk?

Aanpak

Omdat we ons met dit thema theoretisch gezien nog in de 'context of discovery' bevinden, kiezen we voor een *mixed method* exploratief onderzoek¹⁰. Het is bij de huidige stand van de kennis de meest aangewezen methode om praktisch bruikbare informatie te genereren.

Geraadpleegde bronnen zijn literatuur, demografische gegevens (CBS), (beleids)documentatie van de (landelijke) overheid, een selectie van dertien migrantenjongeren (scholieren en studenten) en zeven jonge migranten professionals. Bij de werving en selectie van respondenten is vooral gelet op een evenredige verdeling in etnische achtergrond en leeftijd.

Gevolgdde methoden voor dataverzameling:

- Literatuuronderzoek¹¹ (De geraadpleegde literatuur bevindt zich in de bijlage).
- Semigestructureerd groepsinterview met migrantenjongeren. Dit interview heeft plaatsgevonden in samenwerking met Youngmindz¹².
- Semigestructureerde individuele interviews met de jonge migrantenprofessionals. Deze hebben tweemaal plaats gevonden; eenmaal mondeling (gericht op de stand van zaken en bepalende factoren) en eenmaal telefonisch (gericht op de benodigde doelen, bestaande initiatieven, hiaten hierbinnen en noodzakelijke aanvullingen).

Bij elk van de gevolgdde methoden waren de onderzoeksvragen leidinggevend.

Het literatuuronderzoek leverde kwantitatieve en kwalitatieve data op. De beide andere onderdelen louter kwalitatieve.

1.3. Leeswijzer

In het rapport staan de onderzoeksresultaten beschreven in de vorm van antwoorden op elke afzonderlijke onderzoeksvraag. Hoofdstuk 2 geeft antwoord op de onderzoeksvragen 1: naar de stand van zaken rond de kloof tussen JAP en JEP; en 2: naar de factoren die hierin een bepalende rol spelen. De samenhang tussen de verschillende factoren is hierbij schematisch weergegeven. Dit hoofdstuk biedt daarmee een verklaringskader voor het ontstaan en in stand houden van de kloof tussen JAP en JEP. De hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 gaan nader in op de diverse bepalende factoren en op de risico's en mogelijkheden die zich daarbij voordoen. De factor 'ouders en gezin' komt aan bod in hoofdstuk 3. De factoren 'school' en 'wijk en gemeente' worden beschreven in respectievelijk de hoofdstukken 4 en 5. De factoren ten aanzien van de jeugd zelf komen in hoofdstuk 6 aan de orde. De rol van de beeldvorming is in al deze hoofdstukken integraal weergegeven. Hoofdstuk 7 geeft antwoord op de onderzoeksvragen 3 en 4 betreffende de benodigde doelen om de kloof tussen JAP

¹⁰ Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004, October). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.

¹¹ De geraadpleegde onderzoeken bieden met name informatie over de 4 grootste migrantengroepen.

¹² Youngmindz is een organisatie die multiculturele vraagstukken – waar beleidsmaker en professionals tegenaan lopen - nader verkent en oplost. Zij maakt hierbij gebruik van talentvolle jongeren.

en JEP op te heffen en de bestaande initiatieven om deze doelen te realiseren. Het hoofdstuk sluit af met conclusies en aanbevelingen voor beleidsmakers en professionals om dit thema verder op te pakken. Dit gebeurt aan de hand van de antwoorden zoals gevonden op de onderzoeksvragen 1-4 en de onderzoeksvragen ten aanzien van de voorkomende hiaten en benodigde aanvullingen. Een samenvatting van het totaal vindt u voor in het rapport.

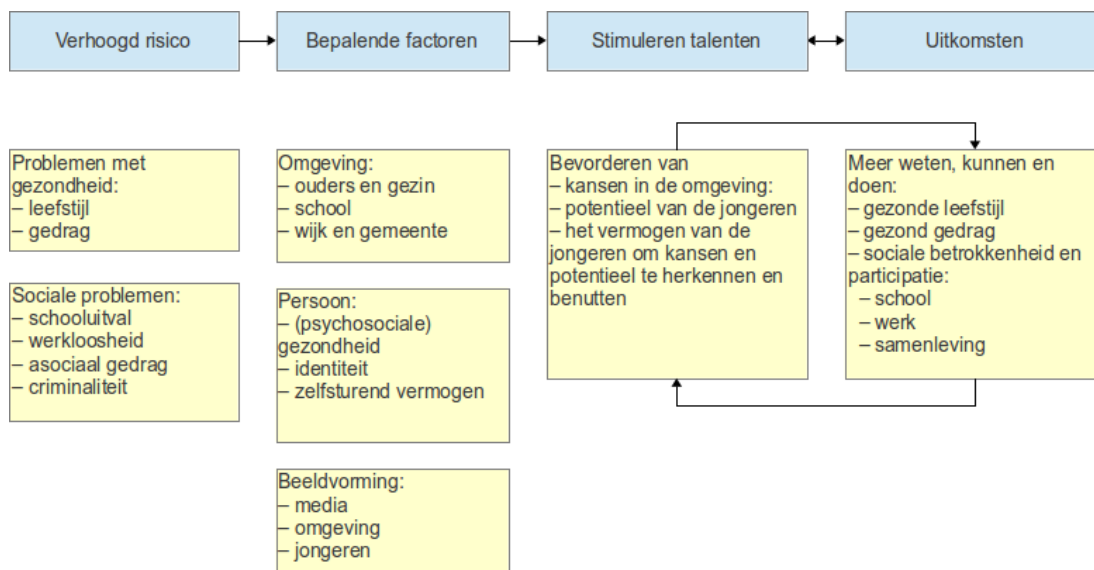
2. JAP of JEP: een verklaringskader

2.1. Inleiding

In de inleiding werd het verschil in functioneren tussen migrantenjeugd uit de lage SES-groep (JAP) en de migrantenjeugd met een goede opleiding, werk en inkomen (JEP) al aangetipt. Het verschil komt naar voren op de belangrijkste sociale instituties als school, buurt, arbeidsmarkt en samenleving. De verklaring moet worden gezocht in een onderscheid in het ontwikkelingsverloop van deze groepen in het algemeen en van de ontwikkeling van talenten in het bijzonder. In de loop der jaren is een toenemende kloof tussen beide groepen ontstaan, die door de complexe samenhang van factoren niet eenvoudig is te overbruggen.

De mate waarin kinderen en jongeren in staat zijn om hun talenten te ontwikkelen wordt bepaald door een cumulatie van omgevings- en persoonlijke factoren. Vooral de niet-westerse allochtone jeugd in Nederland uit lage SES-gezinnen heeft te maken met meerdere risicofactoren (NJI, 2010). Volgens Jolink e.a. (2009) biedt de leefomgeving van deze jeugd hen minder ontwikkelingskansen en is de jeugd zelf minder goed in staat om de kansen die er zijn te (h)erkennen en benutten of om zelf kansen te creëren. Daarmee vertrekt deze groep vanuit een achterstandspositie, waarbij de opgebouwde achterstand op de diverse ontwikkelingsgebieden en het leervermogen niet meer vanzelfsprekend kan worden ingehaald (Bij De Vaste 2011). De pregnante negatieve beeldvorming neemt daarbij een belangrijke rol in (Van Hoorik, 2011).

Onderstaand schema geeft een overzicht van de kenmerken c.q. risico's van migrantenjeugd uit de lage SES-groep, de factoren die hierbij een bepalende rol spelen, de onderdelen van een traject talentontwikkeling en de beoogde uitkomsten. Door via een traject talentontwikkeling te interveniëren op de bepalende factoren zullen de kenmerken en risico's, ten aanzien van gezond gedrag en leefstijl en sociale betrokkenheid en participatie binnen de belangrijkste sociale instituties, in positieve zin veranderen. Die verandering leidt op haar beurt weer tot een meer voorspoedige talentontwikkeling, waarmee een cyclisch positief veranderingsproces in werking wordt gesteld.

Om de bestaande achterstand en de gevolgen hiervan op persoonlijk en maatschappelijk gebied terug te dringen, dan wel te voorkomen, is het nodig om meer zicht te krijgen op de voorkomende kenmerken en risico's van JAP en JEP (2) en op de verschillende verklaringskaders. Dit hoofdstuk gaat daartoe in op het begrip 'talentontwikkeling' (3) de diverse bepalende factoren (4) en de rol van beeldvorming hierbij (5).

2.2. JAP en JEP

A. JAP: feiten en cijfers

De 'jonge allochtone probleemgroep' betreft een niet te verwaarlozen populatie van bijna 300.000 (circa 25% van het totaal van 1.19 miljoen) migrantenkinderen en jongeren. Het percentage migrantenjongeren uit deze groep dat werkelijk problemen heeft ligt gemiddeld tussen de 20% (schooluitval) en 33% (overlast en criminaliteit). Het grootste risico op problemen lopen jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar (Jeugdmonitor 2011; NJI 2009).

Eén van de respondenten verwoordt dit risico bij deze jongeren als volgt:

"Jongeren in die leeftijdsgroep zitten in een risicofase; ze wisselen van school, komen in de puberteit, nemen niet meer alles aan, zeker niet van de ouders enz. Voor migrantenjongeren is deze fase extra risicovol. Zo moeten zij leren omgaan met de autonomie en vrijheid die relevant zijn in de Nederlandse samenleving. Worden zij niet goed begeleid en gemotiveerd dan dreigen ze negatief te worden en kan het fout gaan" (MJ).

Voorkomende problemen manifesteren zich met name op het gebied van leefstijl, school, de arbeidsmarkt en in de buurt en samenleving.

Leefstijl: ongezonde leefstijl en gedrag

Migrantenjeugd uit de lage SES-groep eet ongezonder en beweegt minder dan hun leeftijdsgenoten. Zij kampt mede daardoor anderhalf maal zo vaak met overgewicht (De Wilde e.a. 2009) en kent meer diabetes type 2 (Van Wouwe e.a. 2002). Onder deze groep komt ook meer seksueel riskant gedrag voor (m.n. Surinaamse en Antilliaanse jongeren en Marokkaanse jongens). Migrantemeisjes gebruiken minder voorbehoedsmiddelen. Een van de gevolgen is dat er onder deze jongeren meer tienerzwangerschappen en abortus voorkomen, vooral bij Surinaamse, Antilliaanse, Kaapverdische en Somalische meisjes (Garssens, 2010; Schrijver, 2010). Daarnaast kenmerken zij zich door (meer) seksuele aandoeningen zoals Soa, Chlamydia, Syfilis en Hepatitis B. Tenslotte komen drie tot tien maal (respectievelijk Surinaamse en Turkse meisjes en Marokkaanse meisjes) zoveel meisjes komen in de prostitutie terecht (Movisie, 2008). Miedema, e.a. (2010) verklaren de ongezonde leefstijl van de jeugd uit de lage SES-groep vooral aan een gebrek aan een positief toekomstperspectief en persoonlijke doelen. Dat zou er toe leiden dat deze jeugd meer blijft hangen in vaak ongezonde 'beloningen' op korte termijn.

School: uitval

Ruim een derde van het totaal aan migranten tussen de 15 en 65 jaar heeft geen of uitsluitend basisonderwijs gevolgd. Dat zijn voornamelijk personen van de eerste generatie en van Turkse of Marokkaanse herkomst. Onder Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders ligt het percentage op 15% en bij autochtonen is dat 7%. De leerlingen die het bo wel volgen verlaten de school veelal met een achterstand. Zo komt het gemiddelde taalniveau van allochtone leerlingen bij aanvang van het voortgezet onderwijs overeen met dat van groep 6 (Gijsberts en Herweijer, 2007). Het aantal allochtone leerlingen dat het voortgezet onderwijs start met een indicatie voor ondersteuning bij het leertraject is fors hoger dan bij autochtone leerlingen. Ondanks de bestaande ondersteuning zijn de doublure- en slaagcijfers duidelijk slechter. Veel migrantenjeugd verlaat het voortgezet onderwijs voortijdig zonder diploma. In 2011 betreft het in totaal nog 71.000 jongeren (CFI: uitvoeringsorganisatie van het ministerie van OCW, 2010, 2011). Het percentage voortijdig schoolverlaters onder niet-westerse

allochtonen is daarbij bijna twee keer zo hoog als onder autochtonen. Het merendeel van de uitval onder deze groep vindt plaats op het vmbo en het mbo (Herweijer, 2008).

Arbeidsmarkt: werkeloosheid

Als vroegtijdig schoolverlater wordt deze jeugd vervolgens vaker geconfronteerd met werkeloosheid of krijgt banen die weinig toekomst bieden. Allochtone jongeren zonder diploma komen moeilijk aan het werk. Bijna een kwart van de niet-westerse migranten tussen de 15 en 25 jaar behoort tot de werkeloze beroepsbevolking. De jongeren van Antilliaanse herkomst vormen daarbij de meerderheid. Door de huidige crisis is de kloof tussen wel- en niet goed opgeleide jongeren verbreed. Mede daardoor is de allochtone jeugd uit de lage SES-groep vaker afhankelijk van een uitkering en heeft zij gemiddeld een lager inkomen (Jaarrapport integratie 2011). Een uitermate precaire positie die er voor zorgt dat zij niet zelden 'buitenspel' komen te staan.

Buurt en samenleving: gedragsproblemen, relationele problemen en criminaliteit

Allochtone jongeren rapporteren bijna tweemaal zoveel gedragsproblemen zoals vechten, agressief gedrag, stelen en problemen met leeftijdsgenoten (Van Dorselaar e.a. 2010; Van der Welle, 2011). Een concentratie van delinquent gedrag bij de migranten jeugd vindt plaats in de adolescentie. Uitschieters zijn Antilliaanse en Marokkaanse jongeren (12-24) met respectievelijk 7.7 en 9% (CBS/KLPD, HKS, 2009). Tussen de 18 en 24 jaar ligt dat percentage nog hoger. Voor Antilliaanse jonge mannen is dat 9,4% en voor Marokkaans-Nederlandse jonge mannen 20%. Wanneer er echter niet per jaar maar over de hele jeugd wordt gekeken dan ligt het aantal migrantenjongeren dat met de politie in aanraking komt veel hoger. Het gaat dan om gemiddeld één op de drie jongens. Van de jongens van Marokkaanse herkomst is 65% tussen zijn twaalfde en drieëntwintigste levensjaar wel eens aangehouden. Bij de Antilliaanse jongens ligt dit op 55% en bij autochtone jongens op 25%. De meeste verdachten zijn aangehouden voor een vermogensmisdrijf (b.v. diefstal of inbraak): 36%. Voor geweld en seksuele misdrijven is dit 25% (Integratienota, 2012). Het percentage voor meisjes ligt een stuk lager, met uitzondering van de Antilliaanse meisjes (33%) (Marjan de Vries-Bouw (2012). Hiermee is de migranten jeugd 5 à 6 maal zoveel vertegenwoordigd in de jeugdcriminaliteit dan de autochtone jeugd (Blom & van der Laan, 2007).

Van Hoorik (2011) benadrukt dat het niet zo is dat alle risicojongeren noodzakelijkerwijs probleemgedrag vertonen. "Risicojongeren" wil hier zeggen dat (een stapeling van) problemen hun ontwikkeling ongunstig (kan) kunnen beïnvloeden, waardoor zij buiten de boot dreigen te vallen. Een deel van hen valt ook daadwerkelijk tussen wal en schip en vertonen de bovengenoemde problemen.

B. JEP feiten en cijfers

De kansrijke migranten jeugd bestaat globaal uit zo'n 476.000 kinderen en jongeren (40% van het totaal van 1.19 miljoen migrantenkinderen in Nederland). Volgens Van Rossum (2005) onderscheiden zij zich van de kansarme jeugd door positieve omgevings- en persoonlijke factoren. Zo hebben zij een hogere dunk van zichzelf, zijn gemotiveerd en laten een groot doorzettingsvermogen zien. Door een voorspoedige psychosociale ontwikkeling en de mogelijkheid om de talenten waarover zij beschikken, te kunnen benutten presteren zij doorgaans goed op school en participeren zij vaker actief op de arbeidsmarkt en binnen de samenleving (Bij de Vaste 2011).

School: succesvolle loopbaan

Voor alle migranten jeugd geldt dat zij steeds meer (25% tegen 14% van de autochtone jeugd) deelneemt aan de VVE (voor- en vroegschoolse educatie) die zich expliciet richt op ontwikkelingsstimulering (SCP, 2012). De kansrijke migranten jeugd doorloopt vervolgens het basisonderwijs voorspoedig. In totaal volgt gemiddeld 80% van de niet-westerse allochtone

bevolking het basisonderwijs. Voor de autochtone bevolking is dat 93%. Tenslotte stromen de JEP-pers relatief meer door naar het hoger onderwijs. Inmiddels gaat het om 39% tegen 50% van de autochtone jongeren. Het aantal niet-westerse jongeren dat het hoger onderwijs met een diploma verlaat is de laatste jaren verdubbeld (CBS 2009).

Arbeidsmarkt: meer werk

Bijna de helft van alle niet-westerse migranten heeft een betaalde baan, tegen ruim twee derde van de autochtone Nederlanders. Bij jongeren tussen de 15 en 25 gaat het om 25% (JEP) tegen 75% (JAP) die werkloos is.

Buurt en samenleving: betrokkenheid en participatie

Volgens Bertram en Aartsen (2011) ontwikkelt de cultuurparticipatie van niet-westerse migrantenjongeren, vooral bij de tweede generatie, zich snel. De kansrijke groep jongeren laat zien dat ze vooruit wil komen, dat ze bij de Nederlandse samenleving wil horen en daar ook veel voor over heeft. Onder deze groep ligt het percentage probleemgedrag, relationele problemen en delinquentie beduidend lager dan bij de kansarme migrantenjeugd (Jeugdmonitor, 2012).

2.3. Talentontwikkeling

Talent verwijst doorgaans naar begaafdheid of een aangeboren aanleg met een scala aan onderliggende cognitieve, motorische, creatieve en sociale competenties. Investeren in de ontwikkeling van talenten bij kinderen en jongeren levert veel op voor zowel het kind als de samenleving (Jong; Amsterdam, 2009). Uitgangspunt van het jeugdbeleid is dan ook dat alle kinderen en jongeren in Nederland het recht hebben om hun talenten optimaal te ontwikkelen (Hibbard & Burhmeister: in Miedema, et al. 2010) stellen dat de uitdaging om je talenten te ontwikkelen leidt tot toenemende psychosociale gezondheid en positief sociaal functioneren. Met name het bereiken van persoonlijke doelen en het ontwikkelen van vaardigheden spelen daar volgens hen een belangrijke rol bij. Daarmee is talentontwikkeling volgens de auteurs in hoge mate karaktervormend.

Er worden diverse 'talentgroepen' onderscheiden waarop de jeugd zich kan ontwikkelen. De selectie hangt af van het beleid van een gemeente of andere instantie die zich met dit thema bezig houdt. De meest voorkomende groepen zijn: sport, lijf en gezondheid; kunst en cultuur; natuur en milieu; techniek en ITC; communicatie en taal en sociale vaardigheden.

De allochtone jeugd uit de lage SES-groep heeft minder mogelijkheden om hun talenten te ontwikkelen. Om de kloof tussen JAP en JEP te overbruggen zal de talentontwikkeling van deze groep moeten worden bevorderd. Talentontwikkeling zelf is echter niet het primaire doel. In het kader van het overbruggen van de kloof tussen JAP en JEP kan talentontwikkeling het best worden gezien als een middel, een weg die uiteindelijk ook bij deze groep zal leiden tot een beter psychosociaal functioneren, een gezondere leefstijl, meer betrokkenheid bij-, en een meer positieve participatie binnen de samenleving (Raad Volksgezondheid en zorg, Onderwijsraad en Raad van openbaar bestuur, 2009). De beoogde uitkomst impliceert dat deze jongeren ontwikkelingskansen aangereikt krijgen door te leren en participeren in allerlei sociale verbanden.

2.4. Bepalende factoren

Wil een kind of jongere zijn talenten kunnen ontwikkelen dan moet aan twee condities worden voldaan: 1. Mogelijkheden, moeten als kansen in de leefomgeving van het kind aanwezig zijn en actief worden aangeboden en 2. het kind moet in staat zijn die kansen te herkennen, benutten of zo mogelijk zelf te creëren.

Binnen deze condities is een aantal factoren bepalend voor de mate waarin talentontwikkeling al of niet succesvol verloopt¹³.

De migrantenjeugd – ook de kansarme groep - beschikt evenals alle jeugd over een potentieel aan talent. Van der Aa (2011) stelt echter dat het succes van talentontwikkeling mede afhankelijk is van de mogelijkheden en beperkingen binnen de persoonlijkheid van de jongere. De migrantenjeugd uit de lage SES-groep kenmerkt zich veelal door een verminderde (psychosociale) gezondheid, een gebrekkige identiteit en een onvoldoende zelfsturend vermogen.

Talentontwikkeling geschiedt echter niet louter op eigen kracht. De persoonlijke mogelijkheden om talenten te ontwikkelen zijn niet te scheiden van de omstandigheden waarin de jeugd leeft en opgroeit. Dit impliceert dat het gezin en ouders, de school, buurt en gemeente zowel risicofactoren als kansen met zich mee kunnen brengen. Volgens Seligman (et al., 2000) en Herweijer (2008) zijn – naast de ouders - de school en wijk de twee belangrijkste omgevingen voor kinderen en jongeren die hun talentontwikkeling en gedrag positief dan wel negatief kunnen beïnvloeden. Door het ontwikkelen van talenten leren adolescenten volgens de literatuur (o.a. Weijters, 2008) en de respondenten, de in de maatschappij geldende waarden en normen, waaraan ze zich door hun gedrag conformeren om hier vervolgens een positieve bijdrage aan te kunnen leveren. Weijters ziet met name het ontbreken van een goede begeleiding van deze jeugd, thuis, op school en in de wijk als belangrijkste risicofactor. Hij veronderstelt dat minder ondersteuning leidt tot minder talentontwikkeling en tot meer probleemgedrag. Junger-Tas (et al., 2008) wijst er op haar beurt op dat vooral de wijk waarin deze jeugd leeft, hen minder kansen biedt. Volgens deze auteur geeft een wijk met veel criminaliteit en drugsgebruik en een daarin opererende peergroep, opgroeiende kinderen en jongeren de boodschap af dat het hier om normale verschijnselen gaat.

Bovenstaande inzichten benadrukken dat voor talentontwikkeling bij de migrantenjeugd uit de lage SES-groep zowel de kwaliteit van de omgeving als een goede begeleiding invloedrijke factoren zijn. Door het gebrek aan kansen in de omgeving en de beperkte mogelijkheden van de jongeren zelf loopt de kansarme migrantenjeugd het risico dat het aanwezige potentieel aan talent vaak minder zichtbaar is en in mindere mate tot ontwikkeling komt. Wanneer er adequaat geïnvesteerd wordt in de talentontwikkeling voor deze groep, heeft dit op haar beurt een positieve invloed op de persoonlijkheid en het psychosociaal functioneren van de jongere.

2.5. Beeldvorming

In tegenspraak met de feiten, waaruit blijkt dat een substantieel aantal migrantenjongeren zich positief manifesteert, domineert de laatste decennia een negatieve beeldvorming (via de pers, zorg, onderwijs en samenleving en overheid), waarbij het negatief (exemplarisch) gedrag van de minderheid van de groep wordt gegeneraliseerd naar de hele groep. Aandacht in de media wordt daarbij uitvergroot vanuit het perspectief van beheersing en veiligheid. Zo staan berichten over de migrantenjeugd vrijwel altijd in relatie tot conflicten, onveiligheid en criminaliteit.

Het mag duidelijk zijn dat de impact van negatieve beeldvorming op deze jeugd groot is. Een dergelijk beïnvloedingsproces vindt plaats via een eenvoudig onderliggend mechanisme: wanneer iemand stelselmatig positief wordt benaderd, gaat hij of zij ook positief over zichzelf denken en zich er naar gedragen. Voor een negatieve benadering geldt het omgekeerde. Voor de samenleving geldt in principe hetzelfde: wanneer in het publiek debat structureel

¹³ De impact van de diverse factoren hangt in de praktijk nauw samen. Zie hiervoor ook het schema in par.1. Om de ontwikkeling van talenten te kunnen bevorderen is het echter nodig om ze uit elkaar te halen en afzonderlijk te beschrijven.

positief over een bepaalde groep of persoon wordt gesproken, dan gaat men hier ook positief over denken en neemt men een positieve houding aan en vice versa. Waar het op neerkomt is dat de informatie die iemand krijgt wordt geconstrueerd onder sterke invloed van de reacties en opvattingen in de sociale omgeving. De overwegend negatieve berichtgeving heeft dan ook een - eveneens negatieve - invloed op zowel de jongeren zelf als de samenleving (Shadid, 1995).

Omlo (2011) stelt dat wanneer je via de media een negatief collectief creëert onder bepaalde groepen, je de rest van de samenleving een verkeerd beeld geeft. Dat is vooral van toepassing voor de gebieden buiten de grote steden waar men weinig ervaring heeft met migrantenjeugd. Het (negatieve) beeld dat men daar heeft komt grotendeels via de media. Volgens Hagendoorn e.a. (2012) heeft mede hierdoor één op de vier Nederlanders een negatief beeld van migranten. Er geldt hierbij een marge van circa 15% - 30%, die met name afhankelijk is van vermeende sociaal-economische factoren van de migranten. Over migranten met een hogere SES wordt doorgaans positiever gedacht dan over migranten uit de lage SES-groep.

Vanwege de impact die beeldvorming heeft op de ontwikkeling van migrantenjeugd moet zij eveneens gezien worden als een bepalende factor. De negatieve beeldvorming beïnvloedt in sterke mate de besluitvorming van de organisaties en personen in de omgeving zoals de (lokale) overheid, instanties in de wijk, scholen en ouders. Een gevolg kan zijn dat de omgeving deze jongeren vervolgens onvoldoende kansen aanbiedt om de talentontwikkeling te stimuleren. Het zelfde fenomeen is van toepassing voor de migrantenjeugd uit de lage SES-groep. Door het negatieve beeld dat zij ontwikkelen ten aanzien van zichzelf en de samenleving zijn zij minder gemotiveerd en minder in staat om de kansen die zich voordoen, te benutten.

Om de talentontwikkeling van de jongeren uit de lage SES-groep te bevorderen is het wenselijk om effectief te interveniëren in de beeldvorming van en over migrantenjeugd. Die mogelijkheid is aanwezig doordat (negatieve) beeldvorming bij individuen en instanties niet statisch is. Zij is zowel in positieve- als in negatieve zin te beïnvloeden door mensen in de omgeving en autoriteiten, waaronder ook de media zelf gerekend moet worden. Beïnvloeding via campagnes levert daarbij 10 à 15% verandering op in de beeldvorming; voor overtuigingen is dat 20 à 50% en voor overtuigen met wetenschappelijke onderbouwing 50% (Hagendoorn e.a. 2012).

Ook volgens de respondenten zal een toename van meer balans in negatieve en positieve berichtgeving en meer objectieve beeldvorming bijdragen aan een positievere instelling van enerzijds de samenleving en anderzijds de jongeren zelf. Zij menen dat voor de migrantenjeugd - die dagelijks geconfronteerd worden met negatieve berichtgeving over de eigen groep en met negatieve uitspraken gericht op hen als persoon - positieve berichtgeving van wezenlijk belang is. Daarbij kan de inzet van de jongeren en de resultaten van die inzet, als voorbeeld dienen voor anderen. Een en ander levert hen een meer positief zelfbeeld op, een meer positief beeld van de omgeving en daarmee ook een meer positieve houding. Waar het de samenleving betreft, draagt positieve beeldvorming bij aan een meer genuanceerd beeld van de migrantenjeugd. Daarbij biedt een positieve berichtgeving over talentontwikkeling en prestaties ook een school, wijk, participerende organisaties en de gemeente mogelijkheden om zich te promoten. Waar het op neerkomt is dat positieve beelden op het juiste moment kunnen bijdragen aan wederzijds begrip en sociale cohesie. Dit hoofdstuk maakt duidelijk dat talenten zich ontwikkelen binnen een cumulatief proces van persoonlijke en omgevingsfactoren. De combinatie van aanwezige kansen of risicofactoren kunnen elkaar hierbij versterken (Van der Ploeg, 1990). Het bevorderen van de talenten van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep vraagt dan ook om een samenhangende aanpak. Enerzijds moeten de kansen in de leefomgeving van deze jeugd toenemen en anderzijds

moet de mogelijkheid bij deze jeugd toenemen om de geboden kansen te herkennen en te benutten. De opzet is dat er zo een verschuiving plaatsvindt naar een hoger percentage 'jong etnisch potentieel'.

3. Ouders en gezin

3.1. Inleiding

Het ouderlijk gezag omvat in Nederland volgens de wet 'de plicht en het recht van de ouder zijn minderjarig kind te verzorgen en op te voeden'. Hiermee hebben de ouders ook expliciet 'de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind alsmede *het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid*' (Burgerlijk Wetboek, artikel 247; cursivering van auteurs). Ouders zijn dus in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen en het creëren van voldoende kansen voor de ontwikkeling van hun talenten en vormen daarmee een belangrijke omgevingsfactor.

Deze notie leeft ook bij de meeste respondenten, getuige de volgende uitspraak:

"Ouders moeten te allen tijde betrokken zijn bij hun kind. Hen stimuleren en begeleiden om het beste uit zichzelf te halen, want de steun en begeleiding die je vanuit huis krijgt is van grote invloed op je drive in het leven" (MJ).

Rikers (2009), Verhoeven (2010) en Hans Cohen de Lara in: Studulski, (2010) benadrukken de rol van de ouders. Migrantenouders (met name in gezinnen met een lage SES) blijken niet altijd in staat deze rol op zich te nemen. Zij kennen volgens Van Hoorik (2011) meer problemen op gezinsniveau en meer opvoedonzekerheid dan autochtone ouders. Volgens het NJI heeft bijna 25% van alle migrantenjeugd met een problematische thuissituatie te maken. Het gaat dan om bijna 300.000 kinderen en jongeren. Een aanpak gericht op deze ouders en gezinnen ligt dan ook voor de hand. In de praktijk blijkt dat bestaande interventies voor deze groep tot wisselende en soms teleurstellende resultaten leiden. Dat kan als gevolg hebben dat professionals terughoudend worden in het aanbieden en continueren aan interventies voor deze ouders (o.a. Sproet en Smulders, 2010 en Sproet en Van Wieringen 2011).

Ook de meningen van de respondenten hieromtrent zijn verdeeld. Een minderheid meent dat:

"Ouders - waar het de opvoeding betreft - vaak moeilijk te veranderen zijn, met name de wat oudere groep, die de taal niet goed beheerst en geen opleiding heeft genoten. Daarbij hebben ouders veelal het idee dat ze al alles doen wat in hun macht ligt".

De overige respondenten menen echter dat – om van JAP naar JEP te komen – op alle gebieden in de leefomgeving activiteiten moeten worden ontwikkeld, ook op de ouders.

Want:

"Veel ouders lukt het niet om hun kinderen de nodige kansen te bieden. Juist omdat er zoveel op henzelf afkomt. Ze begrijpen daardoor hun kinderen niet en kunnen hen niet goed begeleiden in hun ontwikkeling. Ondersteuning van de ouders zou voor hen de druk eraf halen".

Volgens de Winter (2004) wil ook deze groep ouders niet anders dan de beste kansen voor hun kinderen creëren. Het is in zijn ogen dan ook van belang om hen te leren hoe je die kansen bevordert. Doorgaans vindt dit in een opvoedingssituatie als vanzelfsprekend plaats. Om de kansen voor talentontwikkeling in de gezinsconstellatie van de kansarme migrantenjeugd te laten toenemen moet aandacht worden besteed eerst aan de volgende aspecten:

- 1) Materiële basisvoorwaarden en gezinssituatie
- 2) Opvoeden binnen twee culturen
- 3) De begeleiding van de schoolloopbaan van de kinderen
- 4) Negatieve beeldvorming bij de ouders

Op basis van de literatuur (Van Leeuwen, 2010; NJI, 2010; Pels & Sproet, 2009) en de inzichten van de respondenten zijn per aspect, risico's geformuleerd die zich bij migrantenouders en -gezinnen uit de lage SES-groep kunnen voordoen en kansen om die risico's terug te dringen dan wel te voorkomen. De hierbij genoemde activiteiten worden deels al in de praktijk toegepast. Ten slotte is aangegeven welke partijen zich al hiermee bezig houden of dit kunnen gaan doen. Hoofdstuk 7 gaat hier verder op in.

3.2. Materiële basisvoorwaarden en gezinssituatie

Risico's

In Nederland wonen 325.000 migrantengezinnen (NJI, 2009). Hiervan behoort 25% (81.250) tot de lage SES-groep (CBS, Armoede monitor, 2008). In deze gezinnen kan aan de minimale materiële basisvoorwaarden vaak niet of onvoldoende worden voldaan. Zij lopen een grote kans om te leven in slecht onderhouden en te kleine woonruimten en met onvoldoende financiële middelen. De respondenten zien dit soort materiële zaken als noodzakelijke voorwaarden om kinderen goed op te kunnen voeden.

Verder komen onder migrantengezinnen relatief vaak (30%) eenoudergezinnen voor, waarbij het in veel gevallen tienermoeders betreft: bijna 50% van alle tienermoeders in Nederland is van niet-westerse herkomst. Daarnaast hebben migrantenouders uit de lage SES-groep ouders meer dan andere ouders last van lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen (NJI, 2010).

Een ander risico is dat in gezinnen met een combinatie van lage SES, problemen binnen het gezin en/of een achtergrond als vluchteling, kindermishandeling tot 2,6 maal zo vaak voorkomt (Kinderpostzegels 2012; Euser, 2009). Specifieke gezinsproblemen en een cultuur gerelateerde opvoeding vormen hierbij extra risicofactoren (Geurts en Ince (2006)). Bij migrantengezinnen leiden gezinsproblemen daarnaast relatief eerder tot maatregelen als 'onder toezichtstelling' en 'uit huis plaatsing' van de kinderen.

Kansen

Het is van belang om bij deze gezinnen een stabiele en veilige thuissituatie te bevorderen, waardoor deze omgevingsfactor minder beperkingen heeft voor een voorspoedige (talent)ontwikkeling van het kind. Het betreft dan niet alleen de materiële omstandigheden, maar ook eventuele gezinsproblemen zoals kindermishandeling of ander huiselijk geweld.

Mogelijke activiteiten¹⁴

- Versterken van de informele sociale steun rondom gezinnen via de buurt, school en andere ouders.
- Wijkgerichte dag-arrangementen waarbij ouders in de gelegenheid worden gesteld om werk- en zorgtaken te combineren.
- Financiële begeleiding bij armoede
- Ten aanzien van kindermishandeling zijn gedurende de RAAK-proefperiode¹⁵ verschillende interventies ontwikkeld met een gerichtheid op de ouders, op het kind en op beide partijen. Ook zijn er veiligheidsinformatiekaarten beschikbaar. Het lijkt zinvol om de effectiviteit van deze interventies bij migrantenjeugd en hun ouders na te gaan.
- Over de procedure van OTS en uithuisplaatsing bij migrantengezinnen zijn zowel de Raad voor de Kinderbescherming als de ouders niet tevreden (Oude Breuil, 2005; Stams, e.a. 2010; Disterbrink e.a. 2012). Training van Raadsonderzoekers en cultureel sensitief

¹⁴ Zie hiervoor ook hoofdstuk 7

maken van gehanteerde procedures en instrumenten bieden mogelijkheden voor meer een adequate aanpak.

3.3. Opvoeden binnen twee culturen

Risico's

Migrantenouders uit de lage SES-groep kampen vaak met opvoedingsonmacht (Sproet en Pels, 2009). Een deel van deze ouders (met name de eerste generatie) is beperkt geïntegreerd en spreekt de Nederlandse taal niet of gebrekkig. Mede daardoor komt het voor dat deze ouders een geringe kennis van de (mogelijkheden en beperkingen in de) Nederlandse samenleving hebben en daar ook niet altijd adequaat mee om weten te gaan. Het komt ook voor dat ouders nog zo sterk gericht zijn op het herkomstland dat dit ten koste gaat van investeren in een toekomst in Nederland. De ouders lijken daardoor niet goed in staat om te gaan met de verschillen in regelgeving, normen en waarden tussen twee culturen en met de verschillen tussen hun eigen traditionele stijl van opvoeden en wat in Nederland gangbaar is (Distelbrink e.a.2012).

Eén van de respondenten verwoordt dit als volgt:

“De traditionele handelwijze van veel vaders en moeders sluit niet aan bij wat de Nederlandse samenleving vraagt. Ze worstelen zelf nog met hun identiteit en positie in Nederland. Daardoor kunnen zij niet als rolmodel voor hun kinderen fungeren of hen goed ondersteunen” (MJ).

Volgens de respondenten missen ouders hier ook hun familie, die als sparringpartner zou kunnen optreden. Opvoeden blijft zo vaak steken in tradities vanuit het land van herkomst en in het zorgen voor praktische zaken. De gerichtheid op de ontwikkeling van ‘westerse’ eigenschappen als assertiviteit om goed te kunnen functioneren in de Nederlandse samenleving ontbreekt volgens hen, wat kan leiden tot onzekerheid bij de kinderen. Een andere respondent wijst op de grote verschillen in de opvoeding van jongens en meisjes in een deel van de migrantengezinnen.

“Allochtone jongens worden vaak te vrij opgevoed. Ze worden verwend, krijgen geen grenzen, maar mogen die zelf bepalen. Ze ontwikkelen daarmee geen frustratietolerantie en willen snel veel geld verdienen. Meisjes daarentegen worden streng opgevoed, krijgen veel grenzen en mogen nauwelijks eigen initiatief ontwikkelen. Een gevolg is dat zowel de jongen als de meisjes onvoldoende in staat worden gesteld om hun talenten te ontwikkelen.” (MP).

Distelbrink e.a. geven aan dat jongens hiermee meer aangewezen zijn op leeftijdsgenoten en de zogenaamde ‘straatsocialisatie’.

Kansen

Bevorderen van de competenties van de ouders – ook van de vaders - wat betreft het begeleiden en stimuleren van het kind bij het opgroeien binnen twee culturen.

“Je moet” zoals een van de respondenten het verwoordt “als kind het besef krijgen dat je je eigen cultuur kunt behouden, maar tegelijkertijd wel gestimuleerd worden in de aanpassing aan, en interactie met mensen met verschillende culturele achtergronden” (MJ).

Mogelijke activiteiten

1) De ouders voorzien van de benodigde informatie

Niet alle migrantenouders hebben een opleiding genoten. Soms hebben zij (ongewild) onvoldoende kennis van de Nederlandse samenleving en de manier waarop ze hun kinderen hier het beste kunnen opvoeden. Een respondent meent dat het “zonder die kennis niet mogelijk is om als ouder een zelfstandig bestaan op

te bouwen en de kinderen goed te begeleiden". En "Ouders vaak niet beter weten, maar om je kind goed te kunnen begeleiden en te stimuleren is dit wel nodig" (MJ). Informatie verstrekken kan bijvoorbeeld via het samenstellen van een overzicht waar ouders terecht kunnen voor diverse zaken die hen bezig houden. Dat kan bijvoorbeeld gaan om 2e taalonderwijs, opvoeding of financiële zaken. Dit verspreiden onder huisartsen, CJG's, buurthuizen, moskee, websites, enz.

- 2) *Bevorderen van de taalvaardigheid en culturele sensitiviteit bij de ouders*
Er is een omvangrijke groep ouders die de Nederlandse taal onvoldoende machtig is. Betrokkenheid zijn bij, en het stimuleren van, de kinderen vraagt om een goede beheersing van de Nederlandse taal. Een cursus Nederlandse taal en kennis van de samenleving, specifiek in het kader van het opvoeden van de kinderen in Nederland, kan hieraan bijdragen. Daarnaast hebben deze ouders er baat bij wanneer zij meer informatie krijgen over de (on)mogelijkheden binnen de Nederlandse cultuur en samenleving en hier begrip voor kunnen opbrengen. Dit kan bijvoorbeeld door aan te sluiten bij inburgeringsactiviteiten of via de school. Zelforganisaties kunnen daarbij hun achterban stimuleren om hieraan deel te nemen.
- 3) *Bevorderen van de opvoedingsvaardigheden van de ouders*
waardoor zij de kinderen voldoende kunnen stimuleren in de ontwikkeling van hun talenten. Want, zoals een van de jongeren het motiveert:
"de steun en begeleiding die je krijgt vanuit huis om het beste uit jezelf te halen is van grote invloed op je motivatie in het leven". De volgende activiteiten kunnen hiervoor worden ingezet:
 - Een programma dat ouders stimuleert en begeleidt bij het ondernemen van leuke, en leerzame activiteiten met hun kinderen. Hierbij is het nodig de ouders bewust te maken van de noodzaak van educatieve activiteiten.
 - Cursussen opvoedingsondersteuning geschikt voor (autochtone en) allochtone ouders uit de lage SES-groep en gericht op een bepaalde leeftijdsgroep (baby's, peuters en kleuters, basisschoolkinderen, pubers).
 - Opvoedingsondersteuning in digitale vorm voor 2e generatie ouders. Een online hulp vorm voor niet-westerse migrantenouders. Door het aanbod om via internet vragen te stellen over opgroeien en opvoeden, is het mogelijk deze groep vroegtijdig te bereiken en te helpen of toe te leiden naar aanvullende hulpverlening.
 - Een cursus voor mannen om – voor hen - gevoelige zaken als opvoeden jongens/meisjes, eer gerelateerd geweld, jongerenoverlast, criminaliteit (met elkaar) te bespreken.

3.4. Begeleiding van de schoolloopbaan

Risico's

Een risico van taalproblemen en een laag opleidingsniveau is dat veel migrantenouders onvoldoende betrokken kunnen en durven te zijn bij de school en ook onvoldoende in staat lijken om hun kinderen de nodige ondersteuning te bieden tijdens hun schoolloopbaan. Een respondent zegt hierover:

"Doordat mijn ouders de taal niet goed beheersten gingen ze bijvoorbeeld niet naar ouderavonden" (MJ).

Een gevolg is dat kinderen uit gezinnen waar geen Nederlands wordt gesproken, hun schoolloopbaan starten met een taalachterstand van anderhalf jaar (A.W.H Bertram, J.J. van Aartsen (2011). Hoger opgeleide ouders beschikken daarentegen over meer hulpbronnen en hebben bovendien meer kennis van het schoolsysteem. Hierdoor zijn zij in staat om een

thuisituatie te creëren die beter aansluit bij de school (Gijsbert en Dagevos, 2009; Smit e.a., 2007).

Kansen

Een goed contact tussen ouders en school is niet altijd vanzelfsprekend, terwijl er van beide kanten wel behoefte aan is. Ouders en school hebben immers hetzelfde doel: kinderen begeleiden in een gezonde ontwikkeling. Het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) streeft ernaar dat partnerschap tussen de school en alle ouders structureel in alle situaties vanzelfsprekend wordt. School en thuis zijn geen gescheiden werelden, maar vullen elkaar aan. De verantwoordelijkheid voor de leerprestaties en de talentontwikkeling van kinderen ligt zowel bij de school als bij de ouders. De achterstanden die op vroege leeftijd ontstaan, zijn niet eenvoudig in het onderwijs te herstellen. Ouders hebben een belangrijke invloed op de houding van het kind ten opzichte van leren. De rol van ouders is daarom cruciaal, niet alleen in de voorschoolse periode maar in de hele onderwijsloopbaan (OCW 2012).

Mogelijke activiteiten

- 1) Gezinsgerichte of centrumgerichte programma's waarbij de ouders in staat worden gesteld de kinderen een stabiele en stimulerende omgeving thuis aan te bieden (Distelbrink e.a. 2012). Op jonge leeftijd kan het gaan om lezen met de kinderen, doorpraten over belevenissen of verhalen vertellen. Op oudere leeftijd is het van belang om te discussiëren met de jongeren over allerlei maatschappelijke onderwerpen, te praten over het belang van een opleiding en te bespreken over wat jongeren in de toekomst willen bereiken.
- 2) De ouders stimuleren om de talentontwikkeling van hun kind op school te volgen, daar thuis ondersteuning aan te geven en daarover regelmatig contact te onderhouden met de school. De school stelt ouders hiertoe in staat, door inzicht te geven in de brede ontwikkeling van het kind.
- 3) De ouders stimuleren aanwezig te zijn bij ouderavonden en besprekingen en in het informeren van de school als er bijzonderheden zijn.

Meer informatie over dit punt is te vinden in hoofdstuk 5 'De School'.

3.5. Negatieve beeldvorming bij de ouders

Risico's

De impact van de negatieve uitspraken over de migrantenjeugd in het publiek debat geldt niet alleen de jeugd zelf, maar ook de ouders. In het merendeel van de gevallen gaat het, bij de veelal overtrokken en generaliserende uitspraken, over het probleemgedrag van de jeugd: over hun kinderen. Daarnaast wordt in de media ook regelmatig verwezen naar de 'falende ouders' als achterliggende oorzaak van deze problemen: zij zijn onvoldoende geïntegreerd, voeden niet goed op en krijgen zo geen grip op het gedrag van de kinderen. Het gaat hier ten onrechte om een generalisatie van de opvoeding binnen migrantengezinnen en een gebrek aan inzicht in de overige omgevingsfactoren die hierbij een rol spelen (Pels e.a. 2009). Ook de negatieve beeldvorming over deze gezinnen en ouders op het niveau van de school, wijk en ondersteunende organisatie daarbinnen, lijkt een negatieve impact te hebben op het denken, voelen en doen van de ouders.

Volgens Omlo (2011) kunnen de ouders de voortdurende negatieve beeldvorming als een gebrek aan sociale erkenning ervaren. Op den duur lopen zij het risico dat zij negatief over zichzelf denken en zich daarnaar gaan gedragen. Zij maken zich grote zorgen over de kinderen, maar verliezen het vertrouwen in zichzelf als goede opvoeder. Uiteindelijk kan dit bij de ouders leiden tot gezondheidsproblemen (Seelemon en Stronks, 2009).

In samenhang hiermee kan een ouder een eveneens negatief beeld ontwikkelen ten aanzien van de vertegenwoordigers van organisaties in de samenleving. In dat geval leggen zij de oorzaken van het probleemgedrag van hun kinderen bij het falen van 'de ander': de school, wijk, instanties of overheid (Ehlen, 2010; Van Zenderen, 2010). Pogingen van de ouders om met instanties in gesprek te gaan stranden volgens hen vaak door een gebrek aan erkenning van de kennis, ervaringen die zij hebben en hun perspectief op opvoeden (Oerlemans, 2009; Sproet en Smulders, 2010). Een risico is dat de ouders zich vervolgens passief opstellen en niet investeren in de samenwerking met andere partijen, hetgeen kan leiden tot culturele conservering (Pels, 2010; Van der Welle, 2011).

Kansen

Het vertrouwen dat de ouders hebben ten aanzien van de eigen opvoedcompetenties en de ondersteuningsmogelijkheden in de omgeving hangt zo gezien nauw samen met het vaak negatieve beeld dat de omgeving van hen heeft en presenteert. Om vertrouwen in zichzelf én in de ondersteuningsmogelijkheden terug te krijgen, zullen zij moeten ervaren dat 'zij er toe doen'. Het is belangrijk dat zij respect en waardering ontvangen en ervaren dat de omgeving hen zo nodig adequaat kan ondersteunen in het zoeken naar een oplossing van de problemen die zij hebben.

Mogelijke activiteiten

- 1) Initiëren van ontmoetingen tussen ouders en vertegenwoordigers van instanties (school, welzijnsorganisaties, CJG's, gemeenten) waarbij zij kennis met elkaar delen, elkaar raadplegen, elkaar actief adviseren, gezamenlijk activiteiten initiëren en organiseren en samenwerken.
- 2) Aanbieden van laagdrempelige activiteiten in de buurt, in een vertrouwde locatie (Sproet en Van Wieringen, 2011). Van belang hierbij is om de kennis en vaardigheden van de ouders te waarderen en deze te benutten om gemeenschappelijke doelen te behalen.
- 3) De ouders voelen zich op voorhand vaak wel verbonden met de eigen etnische groep. Dat biedt kansen ten aanzien van de ontwikkeling van talenten. Wanneer bekenden (andere vaders of moeders), of een zelforganisatie van de eigen migrantengroep wordt ingeschakeld, zullen zij eerder geneigd zijn te participeren. In het geval dat een welzijnsorganisatie, de JGZ of een CJG een rol spelen zijn laagdrempeligheid, gastvrijheid en cultuur sensitieve competenties van belang (idem).
- 4) Doen de ouders eenmaal mee aan een activiteit, dan is het essentieel dat zij succeservaringen opdoen, doelen weten te formuleren die zij de moeite waard vinden en verwachten dat zij deze doelen door eigen handelen (eventueel met de hulp van anderen) kunnen bereiken. Zelf invloed uit kunnen oefenen op hun omstandigheden is hierbij een essentiële ervaring (Sproet, Vos en Verheij, 2003). Door de ouders die iets (gaan) presteren bij herhaling positief te waarderen zal vervolgens de motivatie om zich in te zetten toenemen.
- 5) Begeleiding/coaching die zich, afgezien van inhoudelijke kwaliteit, kenmerkt door een zorgzame relatie, vertrouwen, aandacht en empathie. Binnen een dergelijke relatie sociale verbindingen tot stand brengen op wijk en buurt niveau.

3.6. Wie kan dit aanpakken

Er zijn diverse partijen¹⁶ die zich al bezighouden met het bevorderen van de talentontwikkeling van migrantenkinderen via de insteek van de ouders. Gezien de nauwe

¹⁶ Zie hiervoor hoofdstuk 7

samenhang van de verschillende risico's en kansen, heeft het de voorkeur wanneer verschillende partijen hierin samenwerken.

- 1) *Familie, andere moeders of gezinnen of migrantenorganisatie*
kunnen gezamenlijk de problemen van een gezin aanpakken rond bijvoorbeeld opgroeien en opvoeden, welzijn, gezondheid of integratie. Een dergelijke aanpak kan ook via een zogenaamd 'Moeder- of Vader-centrum', waarbij beroepskrachten en vrijwilligers deze gezinnen, vaders of moeders ondersteunen.
- 2) *Jongeren als vrijwilligers*
De respondenten noemen de mogelijkheid om migrantenjongeren – die wel in staat zijn geweest om hun talenten te ontwikkelen – in te zetten voor de begeleiding van deze ouders en jeugd. Zij kunnen bijvoorbeeld worden gekoppeld aan gezinnen binnen een wijk of gemeente, maar ook binnen de eigen familie liggen hier mogelijkheden. Voorbeelden die genoemd worden zijn: helpen met huiswerk of educatieve uitjes als de bioscoop of het museum.
- 3) *School*
De activiteiten die de school kan aanpakken worden in hoofdstuk IV onder de factor 'School' beschreven
- 4) *Jeugdwelzijnswerk, JGZ en Centra voor Jeugd en Gezin*
Het laagdrempelig karakter van deze instanties maakt hen uitermate geschikt om migrantengezinnen en ouders uit de lage SES-groep te begeleiden en ondersteunen. Naast een coördinerende taak kunnen zij ook het bestaande aanbod voor deze groep aanpassen of zo nodig een aanvullend aanbod ontwikkelen. In het reviewonderzoek *Opvoeding in migratiecontext* (Pels, et al., 2009) wordt gesteld dat er blijvende aandacht nodig is voor diversiteitsgevoelige methodieken en inzet van intermediairs uit de eigen kring.
- 5) *Gemeente*
De gemeente gaat steeds meer een regiefunctie krijgen waar het gaat om de integrale ontwikkeling en het integrale welzijn van kinderen, jongeren en gezinnen. Dat geldt des te scherper waar het risicogroepen betreft, zoals migrantengezinnen met een lage sociaal-economische positie. De gemeente speelt dus op al deze terreinen een cruciale rol. De gemeente stelt hiertoe een visie en beleid op en zorgt voor de uitvoering, implementatie en borging hiervan. Daarnaast regisseert zij de samenwerking tussen de verschillende partijen en ziet er op toe dat de andere genoemde partijen hun verantwoordelijkheden in dit kader ook daadwerkelijk waarmaken.

4. De school

Ontwikkelings- en gezondheidsproblemen en de vaak beperkte ondersteuning die ouders uit kansarme gezinnen hun kinderen kunnen bieden, vormen een belangrijk risico voor problemen bij de ontwikkeling van talenten (Van Casteren, 2010; Jansen, 2010; GGD-Nederland 2010). Een voorspoedige schoolloopbaan kan dit tot op zekere hoogte compenseren? Het levert de betreffende jeugd een beter perspectief doordat hun psychosociale gezondheid verbetert en de ontwikkeling van hun talenten meer kans krijgt. Als een kind een jaar langer onderwijs volgt treedt er gemiddeld al een perspectiefverbetering van 5% op (Van Casteren, 2010; Denessen, e.a. 2010). Naast de ouders heeft ook de school een educatieve taak, waarbij zij kinderen en jongeren de benodigde ontwikkelingskansen aanreikt. In het Nederlandse onderwijs bestaat veel kennis, kunde en ervaring op dit gebied. Het ontwikkelen van talenten van kinderen en jongeren, die daarbij van huis uit in het nadeel zijn, krijgt de laatste jaren toenemende aandacht. Het grote beroep dat vaak op scholen wordt gedaan in het kader van maatschappelijke vraagstukken, zorgt echter voor enige terughoudendheid om in projecten gericht op talentontwikkeling te participeren. Daarnaast heeft een school niet altijd de tijd en capaciteit om dit ten aanzien van de migrantenjeugd uit lage SES gezinnen te realiseren.

Zowel de literatuur als de respondenten benadrukken de noodzaak om de ontwikkeling van talenten via de school aan te pakken. Volgens de respondenten moet de school in samenwerking met de ouders deze jeugd inzicht geven in de mogelijkheden die de Nederlandse samenleving hen biedt in relatie tot de eigen dromen, ambities en talenten. Daarnaast moet zij hen stimuleren om die dromen en ambities zo veel mogelijk waar te maken door hun talenten te ontwikkelen. De school is volgens hen een goed alternatief om bepaalde (opvoedings-)zaken over te nemen, want

“zij hebben in dit opzicht niet zoveel aan hun ouders. De school kan de lacunes in de aanpak door de ouders invullen” (MJ).

Eén van de respondenten zegt hier het volgende over

“De school was in mijn leven een bepalende factor in die zin dat zij positief heeft bijgedragen tot wie ik nu ben. En niet alleen bij mij, maar ook bij mijn ouders en zus”(MP). Dat je als jongere hierin zelf ook een rol hebt verwoordt een andere respondent. “Als allochtone jongere moet je de kracht voor een goede schoolloopbaan uit jezelf halen. Je moet je ouders en leerkrachten laten zien wat je wilt. Ik zag het HBO als een noodzakelijke stap om verder op te komen” (MJ).

Uit de gesprekken met de respondenten en uit de literatuur (o.a. Raad voor de Volksgezondheid & Zorg (RVZ), de Onderwijsraad en Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB), 2009; gemeente Den Haag, 2011; gemeente Amsterdam, 2009 en de Nationale Jeugdraad, 2012) blijkt dat verschillende punten van groot belang zijn voor het welslagen van talentontwikkeling op school in het algemeen en voor allochtone jeugd in het bijzonder. Dat zijn in willekeurige volgorde:

- 1) De mate van etnische diversiteit op school
- 2) Het onderwijssysteem
- 3) Aandacht voor talentontwikkeling voor deze groep
- 4) Vervolgstudie en mogelijkheden op de arbeidsmarkt
- 5) Competenties leerkrachten
- 6) Samenwerken met ouders

Per punt komen ook hier risico's, kansen en mogelijke activiteiten aan de orde. Een deel van de activiteiten wordt al in de praktijk uitgevoerd. Zie hiervoor hoofdstuk 7.

4.1. De mate van etnische diversiteit op school

Risico's

Migrantenkinderen zitten vaak op scholen waarvan het merendeel bestaat uit niet-westerse leerlingen. Dronkers (2010), Bertram en Aartsen (2011) en Van Zenderen (2010) menen dat dit ten koste kan gaan van de taalontwikkeling, het opdoen van ervaringen binnen de dominante cultuur in Nederland en het ontwikkelen van een sociale binding hiermee. Het is niet zo dat etnische diversiteit in een klas de leerprestaties aantast (SCP 2011). Het betreft met name scholen en klassen met een sterke oververtegenwoordiging van allochtone leerlingen, die hiervoor zorgt. Volgens de respondenten vermindert een voornamelijk 'zwarte school' de kans op een voorspoedige talentontwikkeling bij de migrantenjeugd.

Kansen

Om talentlekken te voorkomen beveelt Zandvliet e .a.(2008) meer gemengde scholen aan. Kinderen en jongeren komen daarmee in aanraking met verschillende culturen en kunnen van elkaar leren hoe we in Nederland met elkaar samenleven en problemen oplossen (Bertram en Aartsen, 2011). Voor de migrantenjeugd uit de lage SES-groep bevorderen deze scholen het inzicht in de wijze waarop kinderen en jongeren buiten de eigen groep beschikbare kansen benutten. Een respondent geeft aan dat

"migrantenjeugd de mogelijkheid moet krijgen om zich buiten de eigen omgeving te begeven, zodat ze daarna ook zelf buiten de bestaande cirkels durven te treden. Het is de taak van ouders en school om de jeugd hierin te stimuleren en te ondersteunen" (MJ).

Mogelijke activiteiten:

- 1) In gemengd samengestelde wijken kunnen scholen en ouders het initiatief nemen voor een gemengde school populatie. Het is met name belangrijk dat ouders tot de initiatiefnemers behoren. Dit lijkt een voorwaarde voor succes te zijn (zie <http://www.gemengdescholen.nl>). Gemeenten kunnen dergelijke initiatieven ondersteunen.
- 2) In voornamelijk witte of zwarte wijken, waar de school een afspiegeling van de wijkbevolking is, kunnen scholen in samenwerking met de ouders en de buurt ontmoetingsprojecten en uitwisselingsprogramma's opzetten, waarbij leerlingen uit verschillende wijken en met verschillende achtergronden met elkaar in contact komen.

4.2. Onderwijssysteem

Risico's

Uit onderzoek komt naar voren dat leerlingen van niet-westerse herkomst uit lage SES-gezinnen in het algemeen meer afhankelijk zijn van hun leeromgeving. Dat wil zeggen dat ze meer behoefte hebben aan ondersteuning en begeleiding in de setting van de school (Centrum voor Taal en Onderwijs, 2010). Mede door gebrek aan inzicht in de (on)mogelijkheden van deze groep sluiten de reguliere onderwijssystemen in veel gevallen niet goed aan bij migrantenleerlingen. Daarbij is het niet altijd mogelijk deze groep de juiste aandacht te geven (Severiens e.a. 2006; Inspectie van het Onderwijs (2010). Een extra kwetsbare groep, qua het doorlopen van een voorspoedige schoolloopbaan vormen de leerlingen van de ISK-scholen. Deze nieuwkomers hebben meer dan andere allochtone jeugd te kampen met psychosociale problemen en een verminderd vermogen tot aanpassing aan de sociale omgeving. Hiermee is goede aansluiting op het reguliere onderwijs niet vanzelfsprekend (Kugel 2003; Van der Wal e.a. 2011).

Kansen

De kansen bestaan uit a. een vroege start en late selectie, b. een betere aansluiting op de achtergrond van de leerlingen en c. een brede school en weekendschool. De mogelijke activiteiten zijn per kans aangegeven.

a. *Vroege start en late selectie*

Uit een Europees vergelijkingsonderzoek blijkt dat een vroege start (2 à 3 jaar) en late selectie (15 à 16 jaar) bij kinderen met een niet-westerse etnische achtergrond hen de kans geeft eventuele achterstanden ten aanzien van de ontwikkeling van hun talenten in te halen (Crul, 2005).

Het is in eerste instantie belangrijk om zo vroeg mogelijk aandacht te schenken aan de ontwikkelingsstimulering van deze groep kinderen. *Voor- en vroegschoolse educatie* (VVE) biedt hiertoe een oplossing. Wanneer migrantenkinderen met een ontwikkelings-, en taalachterstand de voorschool bezoeken, waar zij VVE aangeboden krijgen, vergroot dit de kans dat de achterstanden verminderd zijn als zij instromen in het basisonderwijs.

Een late selectie biedt de ruimte om deze jongeren beter toe te leiden naar een vervolgopleiding.

Mogelijke activiteiten:

- Een actieve laagdrempelige benadering van de ouders met – zo nodig aangepaste - motiverende informatie over de voordelen van de VVE voor de kinderen.
- Afspraken met consultatiebureaus dat zij kinderen die dit nodig hebben indiceren en doorverwijzen naar de voorschool (peuterspeelplaats of kinderdagverblijf).
- VVE-methodes die de talentontwikkeling van kinderen bevorderen (zo nodig in aangepaste vorm) zoals: Kaleidoscoop, Ko-totaal, Piramide, Speelplezier en Sporen. Of specifiek gericht op de taalontwikkeling: Boekenpret en De Taallijn.
- Zie voor activiteiten bij 'toeleiding vervolgopleiding' paragraaf 4.

b. *Betere aansluiting op de achtergrond van de leerlingen*

Dit vraagt om een onderwijssysteem waarbij de leerstof een brug slaat tussen de uitgangssituatie van deze jongeren en de landelijke kerndoelen. Hierbij moet vooral aandacht zijn bij de overgang van ISK-scholen naar het regulier onderwijs, van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs en bij de overgang naar vervolgstudies.

Mogelijke activiteiten:

- Valideren van bestaande toetsen voor migrantenjeugd. Onderzoek laat zien dat etnische afkomst een rol speelt in het gebruik van instrumenten. Het is daarom aan te bevelen om bestaande instrumenten waar nodig aan te passen (van der Velden 2010).
- Invoeren van het leerkansenprofiel, waarbij de lestijd wordt uitgebreid. In die uren worden (taal)achterstanden weggewerkt.
- Investeren in een aanvullend programma voor leerlingen op de ISK-scholen zoals 'Welkom op School'.
- Bevorderen capaciteiten leerkrachten om de uitgangssituatie van deze groep goed in te kunnen schatten en hier adequaat op te reageren.

c. *Brede school en weekendschool*

Investeren in de infrastructuur om te komen tot buitenschoolse activiteiten biedt eveneens mogelijkheden. Door de constructie van de Brede school of een weekendschool kunnen alle kinderen gebruik maken van naschoolse activiteiten gericht op talentontwikkeling.

Mogelijke activiteiten:

- Opzetten van een buitenschools aanbod en dit koppelen aan het reguliere lesrooster, in hetzelfde gebouw en met dezelfde leraren.
- Weekendschool waarbij op zaterdag en zondagmiddag activiteiten worden georganiseerd gericht op het ontwikkelen van talenten.

4.3. Aandacht voor talentontwikkeling bij deze groep

Risico's

Migrantenjeugd uit de lage SES-groep is niet altijd in staat om de kansen die school door middel van reguliere lesmomenten en -stof aanreikt te benutten voor de ontwikkeling van hun talenten.

Kansen

Deze kinderen en jongeren kunnen veel baat hebben bij extra ondersteuning in de vorm van een aanvullend programma met activiteiten. Het gaat hier om het bevorderen van competenties, dat wil zeggen kennis, vaardigheden en een positieve houding, waardoor zij kansen in de omgeving kunnen herkennen, benutten en zo mogelijk zelf creëren. Ten behoeve van de leesbaarheid is bij de beschrijving van 'mogelijke activiteiten' een onderscheid gemaakt tussen de verschillende elementen van competenties. Activiteiten waarin alle drie de elementen in samenhang aan bod komen, verdienen echter de voorkeur. De meeste resultaten vallen te halen uit een combinatie van de reguliere lesstof met een programma voor talentontwikkeling en met een gerichtheid op de hele buurt. Een dergelijk programma kan worden gepresenteerd via een website met een overzicht aan de beschikbare activiteiten waar jongeren zich online kunnen inschrijven.

Ook hier geldt dat de genoemde activiteiten al voor een deel in de praktijk worden uitgevoerd.

Mogelijke activiteiten:

Kennis

- Coaching, door iemand die deze kinderen en jongeren als voorbeeld kunnen zien en waar ze tegenop kunnen kijken. De coach (of mentor) kan hen de benodigde kennis over brengen over kansen en mogelijkheden om hun ambities te verwezenlijken. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van workshops. In de afronding van het traject kunnen de leerlingen een 'wederdienst' verrichten.
- Lesprogramma's voor scholen. te geven door gastdocenten en/of rolmodellen. Dit stelt de jeugd in staat andere denkwijzen te ontwikkelen. Een voorbeeld hierbij is de vorm waarbij zij 'lifestyle tips' van leeftijdsgenoten krijgen.

Vaardigheden

- Vergroten van het handelingsrepertoire via het onderwijs door onder andere de methodiek van 'het dagboek' of 'verhalend ontwerpen'. Belangrijk hierbij is dat het gaat om activiteiten waarbij deze jeugd zelf een actieve rol speelt.
- Een training gericht op het aanleren van sociale vaardigheden die de leerlingen nodig hebben in de context van school en talentontwikkeling. Eventueel kan dit worden aangevuld met het opdoen van concrete werkervaring. Onderwerpen die centraal staan zijn die, waar juist deze jongeren moeite mee hebben zoals, aanpassing aan de bestaande regelgeving, herkennen en bespreken van kansen, kritiek geven en ontvangen of opkomen voor je mening.
- Buitenschoolse programma's zoals de Kanjertraining, Out of School-time of Equipe.

Houding:

- Mentorprojecten waarbij jongeren groepsgewijs of individueel begeleid worden om knelpunten in de talentontwikkeling, zoals een gebrek aan zelfvertrouwen of een negatieve houding, op te lossen. Daarbij gaat het vooral om het opdoen van positieve leerervaringen.

4.4. Vervolgstudie en mogelijkheden op de arbeidsmarkt

Risico's

Migrantenjeugd loopt het risico al vroeg in hun ontwikkeling een achterstand op te bouwen. Het prestatieniveau is vaak al laag voordat zij op het voorgezet onderwijs komen en het zet zich door tijdens hun schoolloopbaan (Herweijer, 2008; Battin en Pearson e.a., 2000; Traag & Van der Velden, 2008). Door de negatieve ervaringen die zij hierbij opdoen zijn allochtone jongeren bij de keuze voor een vervolgstudie na het middelbaar onderwijs, minder intrinsiek gemotiveerd dan hun autochtone leeftijdsgenoten. Hiermee is de kans op een passende studiekeuze en een succesvolle studie kleiner. (Van den Broek e.a. 2005). Dit gegeven draagt bij aan de grote werkloosheid onder migrantenjeugd. Andere factoren die hieraan bijdragen zijn een combinatie van verschillen in zoekgedrag en arbeidsoriëntatie, directe en indirecte discriminatie en een geringe effectiviteit van arbeidsbemiddeling (Dagevos 2006; Integratienota 2011). Diverse onderzoeken tonen aan dat een negatieve beeldvorming 'aan de poort van de arbeidsmarkt' een serieus obstakel is (SCP, 2010). Dit beeld van uitsluiting van migranten op de arbeidsmarkt ondermijnt de intrinsieke motivatie bij deze jongeren om door te studeren. Daarbij blijken de netwerken van veel migrantenjongeren niet overeen te komen met die van werkgevers, waardoor zij ook moeilijker aan een baan komen. Met andere woorden: ze beschikken over onvoldoende contacten met baaninformatie buiten hun eigen kring van leeftijdgenoten (RWI, 2006).

Kansen

Volgens de respondenten moet migrantenjeugd doorgaans meer gestimuleerd worden om hun dromen en ambities waar te maken. Daartoe hebben zij meer inzicht nodig in de kansen die in de school, wijk, gemeente en in de samenleving aanwezig zijn. Want *“zowel de jongeren zelf als hun ouders hebben vaak een irrealistisch perspectief op de toekomst”* (MP).

Mogelijke activiteiten

De onderstaande voorbeelden blijken met name geschikt voor het VMBO, MBO, en ISK's (website JINC, 2012; Van Egten, 2009; Edudelto, 2012; Adviestalent academie, 2012)

- *Taal centraal*
Een activiteit waarbij het taalgebruik van de jongeren binnen de school- en een mogelijk toekomstige werkcontext, wordt bevorderd. De jongeren bezoeken een locatie of bedrijf waarbij interactief met taal wordt gewerkt, gevolgd door een klassikaal programma op school. Hiermee neemt het taalbegrip en -gebruik en een bredere kennis van de samenleving op een praktische wijze toe.
- *Carrière coach en loopbaanbegeleiding*
Een activiteit waarbij leerlingen - in aanloop naar een vervolgstudie - gesprekken voeren met mensen uit het bedrijfsleven. Dit traject wordt gevolgd door een klassikale workshop en een individueel loopbaanadviesgesprek met een carrièrecoach. Hiermee krijgen de jongeren een positief beeld van de mogelijkheden die zij hebben in relatie tot de mogelijkheden in een specifieke werksetting. Ze kunnen daarmee een meer reële keuze maken.

- **Leerwerktrajecten en maatschappelijke stages**
Na een introductie door verschillende bedrijven op school, kunnen de leerlingen binnen een bedrijf aan de slag. De omvang kan uiteenlopen van een dag (bliksemstage) tot een paar weken of maanden. Het geeft de kinderen een realistisch beeld van de beroepen en bedrijven die er zijn en over welke talenten je moet beschikken om daar te kunnen werken. Een optie is dat jongeren na een maatschappelijke stage vrijwilligerswerk op dat gebied blijven doen, als eerste stap naar een baan.
- **Matching**
Een activiteit waarbij een school haar aanbod aansluit aan enerzijds de talenten van deze jongeren en anderzijds de beroepen waaraan het bedrijfsleven in een gemeente behoefte heeft. Zo kan zij bijeenkomsten organiseren (fysiek en/of digitaal) waarbij een match kan worden gezocht tussen vacatures en jongeren die de school afronden.
- **Sollicitatietraining**
Een dergelijke training bereidt leerlingen voor op het vinden van een goede stage of bijbaan, die aansluit bij hun talenten. Leerlingen schrijven bijvoorbeeld op school een sollicitatiebrief en cv op basis van een zelf gekozen vacature. Tijdens de training krijgen zij de kans om te oefenen met het voeren van een echt sollicitatiegesprek. Vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven participeren in de training.
- **Summercourse**
Een traject dat leerlingen bijvoorbeeld (VMBO) in de zomervakantie helpt de benodigde praktijkervaring op te doen door stageplekken in teamverband te organiseren.

4.5. Competenties leerkrachten

Risico's

Leerkrachten beschikken niet altijd over de benodigde - cultuursensitieve- competenties, tijd en mogelijkheden om de groep kansarme allochtone leerlingen adequaat te begeleiden bij het ontwikkelen en benutten van hun talenten (Edudelta, 2012; NJI, 2010; Sproet en Van Wieringen, 2011). Het kan daarbij gaan om (een combinatie van) de volgende punten: onvoldoende inzicht in de achtergrondsituatie en (on)mogelijkheden van deze jeugd en in het beschikbare aanbod; te weinig communicatie- en begeleidingsvaardigheden, de negatieve invloed van stereotype beeldvorming op de houding en het gedrag van de leerkracht.

Dat de regelmatig voorkomende negatieve beeldvorming van de leerkrachten een risico vormt voor een voorspoedige schoolloopbaan en talentontwikkeling van migrantenjeugd uit de lage SES-groep verwoordt een respondent als volgt:

“Wanneer je van jongs af wordt behandeld als ‘anders’ in de zin van ‘niet goed genoeg’ wordt je zelfbeeld makkelijk negatief beïnvloed en haak je sneller af” (MJ).

Mede door een onjuiste beeldvorming kan het ook voorkomen dat het niveau en de lesstof onvoldoende aansluit, in de zin dat het te hoog of te laag kan zijn (WRR 2009). Tenslotte is de beeldvorming ook van invloed op de voorlichting en selectieprocedures. Het merendeel van de respondenten heeft de ervaring dat je als migrantenkind een te laag advies krijgt m.b.t. het vervolgonderwijs: zelfs met een hoge Cito-toets score:

“Docenten gaan er nog teveel vanuit dat je afkomst je mogelijkheden en schoolprestaties bepalen. Zij gaan uit van stereotypen, terwijl de werkelijkheid vaak

anders is". "Bovendien zijn docenten niet altijd eerlijk en worden migrantenleerlingen niet altijd voldoende uitgedaagd" (MJ).

De negatieve beeldvorming van de docent en een te lage plaatsing hadden bij diverse respondenten het gevolg dat zij gedemotiveerd raakten, want

"dan wordt het geloof in jezelf weggenomen, dus waarom zou je, je nog moeten bewijzen, het is toch nooit goed"(MJ).

En

"Als een leerkracht meent: ach hij is Turk, als hij automonteur wordt is dat al genoeg....." (MP).

Kansen

Het verbeteren van de competenties van de leraren, zodanig dat zij beter in staat zijn om de kwaliteiten en capaciteiten van migrantenjongeren te onderkennen en erkennen kan een significant onderscheid maken in de talentontwikkeling van de jeugd uit de lage SES-groep. Het bevorderen van een objectieve beeldvorming maakt hier nadrukkelijk deel van uit. Eventuele activiteiten kennen ook hier bij voorkeur een combinatie van kennis-, en houdingsaspecten en vaardigheden.

Mogelijke activiteiten (o.a. Traag en Van der Velden, 2008; Herweijer, 2008)

- Bijscholing (in de vorm van een cursus, masterclass of docentenmiddag) gericht op het bevorderen van een cultureel-sensitieve beroepshouding met o.a. interculturele communicatie, flexibiliteit, begrip en vertrouwen, actief interesse tonen en de juiste informatie en adviezen geven.
- Bijscholing gericht op het bevorderen van kennis over: 1. de belangrijkste allochtone leerling groepen naar achtergrond, sociale omstandigheden en gewoonten. 2. Kunnen herkennen van signalen dat de talentontwikkeling stagneert. Belangrijke signalen zijn: een weinig positief beeld hebben van de (noodzaak van) school en arbeidsmogelijkheden, gebrek aan zelfvertrouwen, motivatie en een positieve houding, slechte schoolprestaties, problemen met leraren, gebrek aan succeservaringen, spijbelgedrag en ander probleemgedrag. 3. Bruikbare effectieve werkwijzen en interventies.
- Bijscholing gericht op het bevorderen van positieve beeldvorming bij de leerkracht zelf en de jongeren. Hierin staan drie onderdelen centraal: 1. Het eigen (gekleurde) perspectief van de leerkrachten en hoe dit meer objectief te krijgen. 2. Mogelijkheden bieden aan jongeren waarbij zij prestaties kunnen leveren. 3. Hoe deze prestaties in het voetlicht te zetten binnen en buiten de setting van de school.
- Bijscholing gericht op het creëren en onderhouden van een samenwerking met allochtone ouders van verschillende sociaal-culturele achtergronden.
- Meer leerkrachten met een andere etnische achtergrond, waar allochtone jeugd eerder een rolmodel in kan zien.

4.6. Samenwerking school en ouders

Risico's

Ouderparticipatie is geen luxe maar noodzaak en in het geval van de voor- en vroegschoolse educatie een wettelijke verplichting. De samenwerking tussen de school en migrantenouders uit de lage SES-groep vindt op dit moment nog onvoldoende (structureel) plaats (Forum, 2008; Rijksbegroting 20 nov 2009; website Rijksoverheid, 2012). De school bereikt ouders niet goed en ouders stellen zich vaak weinig actief op. De meest voorkomende belemmeringen voor de ouders zijn: de extra hoge drempel vanwege het onvoldoende beheersen van het Nederlands, zich niet capabel voelen en te veel verschillen

ervaren in de aanpak op school en thuis. Bij de school gaat het op dit gebied om: onvoldoende inzicht in de wensen en mogelijkheden van de ouderpopulatie, de gerichtheid van de bestaande participatieprogramma's op de autochtone middenklasse, onvoldoende capaciteiten en tijd bij de leerkrachten om deze groep ouders te betrekken (Distelbrink e.a. 2012; Smit e.a. 2007; Nafzger, 2012; Liebrand, 2011).

Kansen

Ouders en school zijn samen verantwoordelijk voor de talentontwikkeling van de jeugd. Een goede samenwerking tussen school en ouders zorgt voor de benodigde afstemming tussen de thuis- en schoolsituatie. Vervolgens zorgt dit voor meer duidelijkheid en veiligheid voor het kind, waardoor het zich beter ontwikkelt en beter presteert (Reitsema, KPC-groep, 2011). Hoewel migrantenouders uit de lage SES-groep dit doorgaans onderschrijven, kunnen zij hier onvoldoende invulling aangeven (Baan en Tuk, 2008). Extra inzet op ouderbetrokkenheid voor deze groep is dus noodzakelijk. Naast dat het de talentontwikkeling voor deze jeugd ten goede komt, biedt het ook de ouders zelf kansen om zich verder te ontplooien. Activiteiten zullen zich vooral moeten richten op het bevorderen van het zelfvertrouwen en motivatie bij de ouders en het vertrouwen tussen leerkrachten en ouders onderling.

Mogelijke activiteiten:

- Bevorderen van een beter bereik van migrantenouders uit de lage SES-groep via allochtone contactpersonen/ consulenten, inloop- en/of koffieochtenden. Hierbij is het zaak te benadrukken dat de kennis - van hen als ouders - van belang is voor de schoolloopbaan en talentontwikkeling van hun kind.
- De ouders tegemoet komen in de eigen leefomgeving door bijvoorbeeld huisbezoeken. Een leerkracht zal daarbij open moeten staan voor vragen van ouders op uiteenlopende terreinen zoals gezondheid, huisvesting en opvoeding.
- Benaderen van de ouders via een zelforganisatie. Deze organisaties hebben vaak een meer vanzelfsprekend contact met de ouders uit een buurt.
- Benaderen van de ouders via activiteiten waarbij het eigen kind betrokken is. Het kan dan gaan om een optreden van het kind of een activiteit waarbij de kinderen hun ouders interviewen over bepaalde thema's rond het aanbieden en benutten van kansen.
- Laagdrempelige groepsactiviteiten die aansluiten bij de behoeften van deze ouders. Het kan hierbij gaan om b.v. cursussen Nederlandse taal, gesprekken over het verschil in leefregels en normen en omgangsvormen.
- Een beroep doen op de ouders om samen met de kinderen evenementen op school te organiseren.

Wie kan dit aanpakken?

Het is niet alleen aan de school om de talentontwikkeling van migrantenjeugd uit de lage SES-groep vorm te geven. Zelfs wanneer dit binnen de setting van de school plaatsvindt is een samenhangende aanpak meer efficiënt en effectief. De volgende partijen kunnen hier een rol in spelen: ouders, zelforganisaties, (buurt)vrijwilligers, jongeren die het wel gelukt is om hun talenten vorm te geven en jonge allochtone professionals, bedrijfsleven, kenniscentra, instanties die zich met talentontwikkeling bezighouden buiten het reguliere onderwijs als de Weekendschool en de Talentenschool, JGZ, welzijnsorganisaties, het CJG en de gemeente.

5. Wijk en gemeente

Naast de ouders en school hebben ook (instanties in) de wijk en de gemeente de taak om jongeren kansen te bieden die ze nodig hebben om hun talenten te kunnen ontwikkelen. Een wijk of stad levert daarvoor een uitstekende voedingsbodem. Volgens Tonkens, Hurenkamp en Duyvendak (2012) bieden zij doorgaans meer aanknopingspunten voor identificatie en participatie dan het abstractere 'Nederland'. Op wijkniveau is het relatief eenvoudig om betrokken vrijwilligers in te schakelen en netwerken op te zetten tussen de jongeren, ouders en verschillende lokaal opererende instanties. Ook onze respondenten benadrukken de noodzaak dat een wijk en stad voldoende kansen voor migrantenjeugd uit de lage SES-groep biedt. Daarnaast is het volgens hen ook de taak van deze partijen om de kansarme jeugd te stimuleren deel te nemen aan de aangeboden projecten en activiteiten. Het gaat dan bij voorkeur om een wederkerige investering waarbij de jongeren ook iets terug doen voor de gemeenschap.

Lokaal spelen verschillende aspecten een bepalende rol in de mate waarin de migrantenjeugd uit de lage SES-groep hun talenten kunnen ontwikkelen (Van Zenderen, 2010; Bertram en Aartsen, 2011, de respondenten). Het betreft de woonomgeving (1), onderlinge contacten in de wijk (2), talentontwikkeling versus repressie (3), een aanbod voor jongeren die wat meer ondersteuning nodig hebben (4) en randvoorwaarden (5). Ook hier komen per aspect voorkomende risico's, kansen en mogelijke activiteiten aan de orde. Deels vinden deze activiteiten al in de praktijk plaats. Hoofdstuk 7I gaat hier verder op in.

5.1. Woonomgeving

Risico's

De overgrote meerderheid van de migrantenjeugd (85%) groeit op in een achterstandswijk. Dat wil zeggen een wijk met beperkte kwaliteit qua woonomgeving: vervallen, weinig kindvriendelijk en onveilig. Zo'n wijk biedt kinderen doorgaans weinig positieve ontwikkelingskansen. Daarnaast zijn er in grote steden veel wijken waarin nauwelijks autochtone Nederlanders wonen. Ook succesvolle migranten trekken daar weg. Dat maakt het voor de achterblijvers extra moeilijk om aansluiting te krijgen bij de hoofdstroom van de Nederlandse samenleving. De meeste allochtone ouders prefereren een wijk met zowel autochtone als allochtone Nederlanders, vooral waar het de opvoeding van de kinderen betreft (Kullberg, e.a. 2009; respondenten). Tenslotte zijn de culturen van de verschillende migrantengroepen van deze jeugd nog te weinig herkenbaar in een stad of wijk te zien en te weinig ontsloten voor het brede publiek. Deze aspecten leiden er toe dat de tevredenheid van niet-westerse allochtonen over de buurt waarin zij wonen, ver achter blijft bij die van de autochtone Nederlanders: 72% versus 92% (Bertram en Aartsen, 2011).

Kansen

Investeren in gemengde wijken. De omgeving waarbinnen een kind opgroeit is bepalend voor de ontwikkeling. Een respondent geeft aan dat het:

“om de talenten van migrantenjeugd te bevorderen, heel belangrijk is, dat de (lokale) overheid culturen samenvoegt, mensen samenbrengt. Er moeten meer gemengde wijken komen zodat kinderen van elkaar kunnen leren” (MJ).

Een ander meent dat *“als je in een dorp bent opgegroeid met alleen autochtonen om je heen, je meer je best moet doen om er bij te horen en een duidelijke positie te krijgen. Integratie gaat daardoor ook sneller” (MP).*

Meerdere respondenten zijn in gemengde wijken opgegroeid en ervaren dat als zeer positief. Daarnaast kunnen een gemeente en wijk samen met vertegenwoordigers uit migrantengroepen activiteiten initiëren en faciliteren die de verschillende culturen een positief imago geven.

5.2. Onderlinge contacten in de wijk

Risico's

De verschillende etnische groepen in Nederland (allochtoon en autochtoon) hebben nauwelijks informele contacten met elkaar. Er is ook geen tendens waarneembaar dat dit in de (nabije) toekomst gaat veranderen. Dat kan leiden tot hardnekkig onbegrip en intolerantie tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Met name kansarme migrantenjongeren kennen vaak nauwelijks mensen buiten de eigen groep. Volgens Bertram en Aartsen (2011) missen jongeren bij het vinden van een plek in de samenleving daarmee die mensen, die hen de weg kunnen wijzen of een duwtje in de rug geven. Een risico hierbij is dat migrantenjongeren, die zich buitengesloten voelen door problemen thuis of op school, eerder aansluiting zoeken bij jongeren die zich in een zelfde positie bevinden. Daarmee komt de oudere (criminele) jeugd in zicht, die voor de jongere generatie als rolmodel gaat fungeren. Veel overlast in wijken hangt hiermee samen. De in augustus 2012 vermoorde crimineel Sin Quin gaf in een interview met het NRC (15 oktober 2009) een treffend beeld van het opgroeien in een dergelijke wijk.

"Geweld en een carrière in de criminaliteit waren voor de kinderen in de buurt de gewoonste zaak van de wereld. Om je heen zie je armoede en dan denk je waarom zou ik naar school gaan en gaan werken als ik veel makkelijker aan geld kan komen. Thuis is het ook al fukt op. Het maakt niet meer uit".

Waar het op neer komt is dat deze jongeren positieve rolmodellen missen, zowel binnen de eigen 'peergroep' als daar buiten, waaraan ze zichzelf kunnen spiegelen en die hen kunnen motiveren om een opleiding af te maken en werk te zoeken (Van Zenderen, 2010). De respondenten onderschrijven dit en menen dat

"migrantenjeugd vaak de mogelijkheid mist om zich buiten de eigen omgeving, buiten de gangbare cirkels te bewegen."

Kansen en mogelijke activiteiten

- *Faciliteren van (informele) ontmoetingsmogelijkheden*
Denk hierbij aan activiteiten waarbij jongeren met verschillende achtergronden (woonplaats, cultuur, religie) elkaar ontmoeten en kennis uitwisselen. Een voorbeeld is de organisatie van cultureel-religieuze feesten die het cultureel erfgoed van alle bevolkingsgroepen in de stad presenteren. Voorwaarden kunnen zijn dat dit gepaard gaat met de inzet van initiatieven van de verschillende bevolkingsgroepen en dat de vieringen toegankelijk zijn voor alle inwoners uit een gemeente.
- *Inzetten van sleutelfiguren*
Bepaalde migrantengemeenschappen kennen een hechte structuur, waarbij familie- of andere verbanden een belangrijke rol spelen. Dit geldt bijvoorbeeld voor migranten afkomstig uit voormalig Joegoslavië en de overige Midden- en Oost-Europese landen, Turkije, China, Midden-Oosten, Irak, en Afghanistan (De Boom, Snel & Engbertsen, 2010). Sleutelfiguren uit deze groepen kunnen een intermediaire functie vervullen waarbij zij contacten tussen migranten onderling en tussen migranten en formele instanties bevorderen.

5.3. Talentontwikkeling versus repressie

Risico's

Gemeentelijke initiatieven gericht op de talentontwikkeling van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep komen nog maar gedeeltelijk voort vanuit een structureel beleid. Vooral in kleinere gemeenten beperken de initiatieven zich regelmatig tot eenmalige projecten. De geïnterviewde migrantenjongeren hebben allemaal wel eens mee gedaan aan een dergelijk project.

"En als het dan voorbij is, dan hoor je er niets meer van. Het is ook niet duidelijk wat het nu eigenlijk heeft opgeleverd" (MJ).

Het beleid van de landelijke en lokale overheid met betrekking tot de migrantenjeugd is vooral preventief (VNG, 2012). De ervaring van de respondenten is echter dat de meeste initiatieven in de praktijk repressief zijn.

"Bij voorbaat lijkt elke allochtone jongere 'verdacht'. Ze pakken je op zonder bewijs dat je iets gedaan hebt. Het beleid in veel wijken lijkt 'pak al die rotjochies aan', maar voor de jongens zelf is het vaak een traumatische ervaring" (MJ).

Kansen

Naast de benodigde repressieve maatregelen kunnen een gemeente en wijk meer structureel investeren in initiatieven gericht op de talentontwikkeling van kansarme jongeren. Dat kan door het bevorderen van de kennis over eigen mogelijkheden en kansen binnen de samenleving (a), vaardigheden om kansen te benutten en creëren (b) en bevorderen van een positieve houding en d. inzetten van een talentcoach. Bij voorkeur vinden deze activiteiten in gecombineerde vorm plaats.

a. Mogelijke activiteiten ter bevordering van kennis

- *Ontmoeting en kennisuitwisseling*
 - Debatten tussen migrantenjongeren(organisaties), professionals, gemeenten, buurtbewoners en beleidsmakers (website Nationale Jeugdraad). De insteek kan bijvoorbeeld visievorming zijn omtrent een beleid gericht op het bevorderen van de kansen in een bepaalde wijk waardoor jongeren hun talenten beter kunnen ontwikkelen.
 - Het ontwikkelen van voorzieningen als sportaccommodaties tot 'de nieuwe buurthuizen': laagdrempelige ontmoetingsplekken zonder professionele staf.
 - Reguliere bijeenkomsten waar jonge allochtone professionals en migrantenjeugd elkaar kunnen ontmoeten en waarbij de eersten de laatsten kunnen ondersteunen bij het waarmaken van hun ambities en dromen.
- *Kennis van de samenleving*
 - Activiteiten waarbij JEP-pers samen met migrantenjeugd uit de lage SES-groep een 'ervaringsreis langs kansrijke situaties binnen onze samenleving' maken¹⁷.
 - Activiteiten waarbij migrantenkinderen onder begeleiding van JEP-pers en i.s.m. bedrijven een kijkje achter de schermen van de volwassen wereld kunnen nemen en ook actief mee mogen doen in bedrijven en organisaties.
 - Peervoorlichting in een laagdrempelige locatie of binnen een CJG waarbij jongeren voor hen belangrijke zaken – als relaties, seksualiteit, vrienden en omgaan met de verschillen tussen thuis en buiten - met elkaar bespreken.

b. Mogelijke activiteiten om vaardigheden te bevorderen

- *Sociale vaardigheden*
 - Actieve participatie: Een activiteit waarbij jongeren in een buurt de opdracht wordt gegeven 'hoe de buurt te verbeteren'. De beste inzendingen worden vervolgens gehonoreerd. Bij de uitvoering worden de jongeren gecoacht door (vrijwillige) migrantenjeugd/volwassenen die als rolmodel kunnen fungeren. Deze coaches kunnen op hun beurt worden gestimuleerd door hen te laten nadenken wat zij zelf voor de buurt kunnen betekenen/doen¹⁸. Naast vaardigheden worden ook kennis en een positieve houding bevorderd.

¹⁷ Idee dat ook de Nationale Jeugdraad heeft uitgewerkt

¹⁸ Ongepubliceerd projectvoorstel 'Talentontwikkeling in Utrecht' Pharos 2012; ook Spectrum heeft een dergelijk idee uitgevoerd

- *Specifieke vaardigheden*¹⁹
 - *Masterclasses*, met onder andere de inzet van rappers of Dj's. Deze zouden dan kunnen gaan over 'hoe je een bepaald soort muziek maakt'.
 - *Klusclubs*. Onder begeleiding van vakmensen en organisaties kunnen activiteiten worden geïnitieerd als 'de wijk opruimen', pimp your bike'. Dit kan ook goed samen met de ouders. Zo kunnen ouders en kinderen met elkaar instrumenten ontwikkelen om te werken aan andere sociale omgangsvormen in de buurt met respect voor verschillende culturen.
 - *Sport en spel/Buurtcoaches*. Activiteiten waarbij sport en spel in de eigen wijk wordt bevorderd.

c. Mogelijke activiteiten om een positieve houding te bevorderen²⁰

- *Vrijwilligerswerk*
Activiteiten waarbij jongeren kansen leren zien en benutten in het verlengde van de ambities die ze hebben. Vooral het stimuleren van een eigen rol en verantwoordelijkheid daarbij wordt door de respondenten als belangrijk gezien. Dat kan bijvoorbeeld gaan om het organiseren van activiteiten waarbinnen jongeren vrijwilligerswerk kunnen doen, want:
"het vergroot je netwerk, je komt in contact met mensen die andere ideeën hebben, daar leer je van" (MJ).
Een belangrijk uitgangspunt is dat de jongeren hierbij positieve ervaringen opdoen en daarmee hun zelfvertrouwen terugwinnen. In dat geval moet je om jongeren te motiveren
"het werk wel leuker en aantrekkelijker maken dan dat het nu vaak is" (MJ).
- *Equipe*: een programma waarmee jongeren leren verantwoording te dragen voor hun eigen denken en doen. De ombuiging van een negatieve naar een positieve groeps cultuur staat hierbij centraal.
- *Een ontmoetingsruimte* waar je als jongere van alles kan doen zoals muziek, dans, waar een bepaalde gezelligheid is, waar niets hoeft en dat gerund wordt door jongeren (en ouders) uit een wijk.
- *Betrokkenheid* met buurt vergroten door bezoek aan sportevenementen, bevorderen dat mensen zelf gaan sporten en dat zij vrijwilligerswerk in de buurt/stad gaan doen.

d. Inzetten van een talentcoach

Volgens Van Hoorik (2010) moet het hier gaan om een professional die ook binnen een informele leeromgeving over voldoende pedagogisch-didactische kennis beschikt. Hij weet hoe een talentontwikkelingsproces, dat gericht is op een bepaald niveau van zelfsturing, via kleine stapjes moet worden ingericht en welke vormen van mediatie, activiteiten, hulpmiddelen en instanties daarbij geschikt zijn (Van Hoorik, 2010). De begeleiding van de migranten jeugd uit de lage SES-groep vraagt van deze coach het vermogen om te differentiëren. Dat wil zeggen dat hij rekening houdt met verschillen in en aansluit bij voorkeur, ervaring, leefwereld, leerstijl en leeftijd- en cultuurspecifieke verschillen tussen jongeren. Een talentcoach moet met andere woorden in staat zijn om een krachtige leeromgeving te bieden. En 'last but not least' helpt het bij het verkrijgen van inhoudelijk gezag wanneer begeleiders/coaches ook zelf hun talenten inzetten, verder ontwikkelen en zodoende steeds meer kwaliteit bieden.

¹⁹ O.a. Youngmindz, Alleato en de NISB

²⁰ Bureau voor diversiteitsmanagement; DSP-groep en gemeente Den Haag initiëren dergelijke activiteiten.

5.4. Aanbod voor de jeugd die wat meer nodig heeft

Risico's

Factoren bij de jongeren zelf of in de omgeving kunnen er toe leiden dat zij – voordat zij kansen kunnen herkennen en benutten – wat extra ondersteuning nodig hebben. Lokale welzijnsorganisaties en Centra voor Jeugd en Gezin (CJG's) zijn hier bij uitstek voor geschikt. In de praktijk is het bereik van de migrantenjeugd en hun ouders uit de lage SES-groep bij deze organisaties soms nog beperkt en sluit het aanbod nog onvoldoende aan. Ook de samenwerking tussen de verschillende partijen lijkt nog weinig structureel. Risico hierbij is dat deze instanties hun noodzakelijke rol in deze, onvoldoende vorm kunnen geven (Sproet en Smulders, 2010; Sproet en Van Wieringen, 2011).

Kansen

Lokale organisaties kunnen een aanvullend aanbod formuleren dat de kansarme migrantenjeugd in staat stelt deel te nemen aan activiteiten gericht op talentontwikkeling. Daarnaast kunnen zij, in samenwerking met een gemeente, een coördinerende rol spelen in de planning en uitvoering van het reguliere aanbod in de talentontwikkeling voor deze groep. Onze respondenten zijn van mening dat online ondersteuning mogelijk niet het meest geschikte middel is om deze jongeren te bereiken en te activeren. Zij zijn ervan overtuigd dat persoonlijke face-to-face contacten het beste werken voor deze doelgroep, want:

“om jongeren over te halen is persoonlijk contact van essentieel belang” (MJ).

En:

“persoonlijk contact staat voorop, op deze manier kan je ‘echt’ iets delen. Internet kan daarbij wel faciliterend worden ingezet” (MJ).

Mogelijke activiteiten:

- *Initiëren van activiteiten en verspreiden van informatie over het reguliere aanbod gericht op talentontwikkeling op locaties in de wijk waar migrantenjeugd en hun ouders regelmatig komen. Hierbij gebruik maken van migrantencontactpersonen (zowel jongeren als ouders).*
- *Huisbezoeken en kleinschalige bijeenkomsten voor ouders en jongeren afzonderlijk, met in eerste instantie een neutrale en gezellige insteek. Buurtbewoners kunnen binnenlopen wanneer zij daar behoefte aan hebben. Eventuele vragen over de talentontwikkeling van de kinderen respectievelijk de eigen talentontwikkeling komen dan vaak vanzelf.*
- *Internet*
Site die ook voor deze jeugd toegankelijk is en hen de benodigde informatie geeft met mogelijkheid om vragen te stellen en advies te krijgen. De site kan ook een forum bieden waar zij ervaringen kunnen delen en elkaar kunnen adviseren. Een en ander kan in combinatie met E-coaching.
- *Laagdrempelige ondersteuning*
Jongeren ondersteunen via bijeenkomsten in de kerk of moskee. Het programma heeft bij voorkeur een aansprekende titel en voorziet de jongeren naast advies ook van gezelligheid en (junk)food ²¹.
- *Gerichte interventies* om psychosociale belemmeringen weg te nemen en het zelfsturend vermogen te bevorderen. Dat kan gaan om meer inzicht in de eigen mogelijkheden en die van de samenleving; sociale vaardigheden en het bevorderen van het zelfvertrouwen, betrokkenheid en motivatie bij deze groep.

²¹ Wordt o.a. uitgevoerd door Protestantse gemeente in Utrecht en migrantenorganisaties als o.a. St. Prevent.

5.5. Randvoorwaarden

Risico's

In veel van de kleinere gemeenten en regionale samenwerkingsverbanden ontbreekt het op dit moment nog aan een gedeelde integrale visie, beleid en planning gericht op talentontwikkeling. Gemeenten waarbij dit wel het geval is, beschikken nog niet altijd over de benodigde instrumenten en (financiële) middelen om planmatig tot realisatie van visie en doelen te komen. Dat geldt ook voor een bruikbaar aanbod. Het initiëren en coördineren van activiteiten op dit gebied wordt daarmee een moeilijke zaak. In verlengde hiervan worden netwerken in wijken - met de inzet van het CJG, welzijnsorganisaties, de migrantengroep zelf (zowel de ouders en de jeugd als zelforganisaties), maar ook partijen als het lokale bedrijfsleven, en buurtwerk- nog onvoldoende ontsloten (Hoogeveen, 2011). De ervaring leert dat met name de migranten jeugd uit de lage SES-groep hiervan de dupe wordt en buiten de boot dreigt te vallen (Sproet en Smulders, 2009).

Kansen

Kansen binnen een gemeente liggen met name op het vlak van meer diversiteit binnen het gemeentebestuur (a), vormgeven aan de regiefunctie op het gebied van talentontwikkeling (b) en het ontsluiten van lokale netwerken (c).

a. Meer diversiteit binnen gemeentebestuur

De respondenten gaan er vanuit dat er meer aandacht voor dit soort zaken komt, wanneer de leden van de gemeenteraad en beleidsmakers binnen diverse lokale instanties een afspiegeling van de samenleving in een gemeente en buurt zouden zijn.

Mogelijke activiteit:

Een gemeente kan hier aan bijdragen door de ruimtelijke segregatie aan te pakken en de gemeente meer kleur te geven.

"Dat kan ook een stimulerende werking hebben op ons migranten jeugd, want op het moment dat je weer een buitenlander in een leidende positie ziet, dan heb je er een idool bij, zeg maar. Dan ga je ook streven: oh, ik wil net zo zijn als die, en die" (fragment interview Omlo, 2011).

Daarnaast kan een gemeente sociale netwerken voor migranten ontsluiten en bevorderen dat alle groepen bewoners hun cultureel erfgoed beter met elkaar delen.

b. Vormgeven aan regiefunctie: initiëren, coördineren en bijdragen aan subsidie

Vanwege haar regiefunctie heeft een gemeente een cruciale rol in het (cultuursensitief gehalte van) beleid, uitvoering en implementatie van een programma gericht op de talentontwikkeling.

Mogelijke activiteiten:

- Ontwikkelen van een stedelijke visie op jeugdbeleid en talentontwikkeling. Een haalbare visie en doelen hieromtrent zijn te bevorderen door met de diverse partijen (inclusief de kansarme migranten jeugd) om tafel te gaan zitten, te discussiëren en te debatteren.
- Samen met scholen en de diverse buurtpartijen zorgen voor richtinggevende kaders ter stimulering en ondersteuning van talentontwikkeling.
- Aangeven van duidelijke doelen en streefcijfers.
- Vormgeven aan nieuwe ontwikkelingen. Projecten en activiteiten in een gemeente of buurt kunnen bottom-up, top-down en in gecombineerde vorm worden geïnitieerd. De lokale overheid fungeert dan vaak als beleidsmaker, opdrachtgever/financier en controleur. Om daadwerkelijke effecten te bereiken

zal een gemeente 'talentontwikkeling' het best kunnen opnemen in een meerjarenbeleid en hier structurele activiteiten aan koppelen.

- Vormgeven aan zo nodig specifieke trajecten voor talentontwikkeling van risicojongeren in achterstandssituaties, zoals de migrantenjeugd uit de lage SES-groep.
- Zorgen voor locaties en middelen.
- Waar nodig stimuleren en ondersteunen, ook in de vorm van subsidiëring van welzijnsvoorzieningen, CJG's, zelforganisaties, jongerencentra. Dit kan structureel, projectmatig of incidenteel. Een respondent geeft als voorbeeld dat:
"een gemeente of het bedrijfsleven scholen in kansarme buurten een financiële vergoeding geven om activiteiten of bijlessen te organiseren voor leerlingen (en ouders) die dat nodig hebben" (MJ).
- Ontwikkelen van kwaliteitscriteria, zorgdragen voor resultaten en rekenschap en verantwoording afleggen over de mate van realisatie van de doelen.
- Zorgdragen voor de implementatie en borging van de verkregen resultaten.²²

c. *Ontsluiten van netwerken*

Een gemeente kan op wijkniveau maatschappelijke organisaties, zorginstanties, commerciële bedrijven, moskeeën, scholen, serviceclubs, enz. mobiliseren om migrantenjongeren uit de lage SES-groep onder hun vleugels te nemen. Dat kan binnen projecten, maar ook in de vorm waarbij zij de jongeren in hun netwerk introduceren. Daarnaast kan een gemeente de participatie van buurtbewoners en migrantenouders en -jeugd binnen de diverse activiteiten bevorderen. Volgens enkele respondenten is er vooral een verandering in de mentaliteit van jongeren en hun ouders nodig:

"Het gaat om een andere manier van denken en het besef om te moeten en willen veranderen. Dat kan volgens hen het best via de eigen bevolkingsgroep. Getalenteerde Marokkanen die het hebben gemaakt zouden bijvoorbeeld jongere risicogroepen binnen de eigen Marokkaanse groep kunnen helpen zoals bij voorbeeld de MDLI (Moroccan Dutch Leadership Institute). Andere bevolkingsgroepen zouden dat ook op een dergelijke wijze kunnen aanpakken" (MP).

5.6. Wie kan dit aanpakken?

De belangrijkste partijen zijn de gemeente, het CJG en de welzijnsorganisaties. Daarnaast kunnen het lokale bedrijfsleven en buurtwerk hierbij, vanuit de eigen corebusiness en competenties, een rol spelen. Tenslotte is hier een belangrijke taak weggelegd voor de migrantengroep zelf: de ouders, jeugd en zelforganisaties. In de praktijk komt het nog te weinig voor dat zij bij initiatieven op het niveau van de wijk of gemeente participeren. Participatie van de uiteindelijke doelgroep leidt tot een betere aansluiting en resultaten (Sproet en Smulders, 2010; Sproet en Van Wieringen, 2011). De gemeente heeft hierin een leidende rol: zij heeft de regie en zorgt voor de randvoorwaarden.

²² Geïnspireerd door Jong, Amsterdam (2009)

6. Migrantenjeugd: persoonlijke factoren

6.1. Inleiding

“Daarbij doe je het niet alleen voor jezelf maar ook voor je ouders: zij hebben hun land verlaten om jou die kansen te geven” (MP).

Bij migrantenjeugd spelen mogelijkheden en beperkingen die samenhangen met de etnische achtergrond een belangrijke rol. Voordelen zijn onder andere dat zij kansen krijgt aangereikt vanuit twee culturen, die kunnen leiden tot meer mogelijkheden en meer flexibiliteit om deze mogelijkheden toe te passen. Beperkingen zijn onder meer dat ‘het verwerven van een plek in de samenleving’ voor deze groep inhoudt dat zij een plek moeten vinden in de Nederlandse samenleving. Hier spelen regels, waarden en normen die vaak anders zijn dan die in de thuissituatie.

Talentontwikkeling is naast een kwestie van omgevingsfactoren echter ook een persoonlijke zaak. (Psychosociale) gezondheid, een stevige identiteit en zelfsturend vermogen zijn voorwaarden voor een voorspoedige talentontwikkeling. Bij allochtone kinderen uit de lage SES-groep zijn dat geen vanzelfsprekende verworvenheden. Zij hebben meer kans op problemen binnen de genoemde voorwaarden, waardoor veel etnisch talent onbenut blijft. Hermans (2007) stelt dat jongeren, die naast onvoldoende kansen in de omgeving, ook onvoldoende persoonlijke mogelijkheden hebben om hun talenten te ontplooien, snel vastlopen in hun ontwikkeling. In verlengde daarvan lopen zij een verhoogd risico op problemen ten aanzien van school, werk en maatschappelijke positie (Van Casteren, 2010; Jansen 2010; GGD-Nederland, 2010; Allen en Meng, 2010)²³. Volgens een respondent *“moet daarom de focus in de eerste plaats op de jongeren zelf liggen en hoe eerder, hoe beter. Wanneer je op een latere leeftijd start moet je meer investeren. Er is dan vaak al het één en ander misgegaan” (MJ).*

Om van deze kinderen zelfstandige en verantwoordelijke volwassenen te maken is het nodig dat (het risico op) gezondheidsproblemen worden teruggedrongen en een gezonde identiteitsontwikkeling en zelfsturend vermogen worden bevorderd. De kans op resultaten neemt daarbij toe wanneer de inzet van twee kanten komt. Naast de omgeving heeft de jeugd zelf ook een taak in de ontplooiing van de eigen talenten. Daarmee ontstaat een bepaalde wederkerigheid waarbij de jongeren op den duur een actieve bijdrage aan de sociale en economische kwaliteit van de buurt en samenleving kunnen leveren. In het vervolg van dit hoofdstuk zijn de thema's gezondheid (2), identiteit versus beeldvorming (3) en zelfsturend vermogen (4) in relatie tot talentontwikkeling verder uitgewerkt.

6.2. Gezondheid

Een goede gezondheid en een gezonde ontwikkeling zijn basisvoorwaarden voor de ontplooiing van talenten. Gezondheidsproblemen vormen daarbij een belangrijk risico.

Risico's

Met niet alle migrantenjongeren gaat het even goed. Door de combinatie 'allochtoon' en 'een lage SES' loopt een relatief groot deel van hen het risico op gezondheidsproblemen (RIVM, 2012). Tenminste drie keer zoveel allochtone als autochtone jeugd ontwikkelt in relatie tot hun leeftijdsgenoten, mede hierdoor onvoldoende talenten en vaardigheden om volledig deel te kunnen nemen aan de Nederlandse maatschappij (Gezondheidsvaardigheden, 2012).

²³ De voorkomende problemen zijn eerder beschreven in hoofdstuk 3

Met name psychosociale problemen spelen in dit kader een belemmerende rol. De meest voorkomende varianten bij de Nederlandse jeugd vallen binnen emotionele problemen (internaliserend) en gedragsproblemen (externaliserend). Hoewel de migrantenjeugd, met name meisjes van Marokkaanse en Surinaamse afkomst, uit de lage SES-groep ook meer risico's loopt op emotionele problemen gaat het hier vooral om het hoge risico op gedragsproblemen. Binnen de combinatie laag opgeleid en allochtoon heeft bijna een kwart van deze jongeren van 11-18 jaar te maken met gedragsproblemen. Bij autochtone jongeren gaat het om respectievelijk 7% (hoog opgeleid) en 12% (laag opgeleid) (RIVM, 2012). Deze problemen zorgen er voor dat de (talent)ontwikkeling van de kansarme kinderen en jongeren wordt bedreigd en dat zij vroegtijdig buiten de boot vallen. Inzicht in de risico's die met de jongere zelf verbonden zijn, helpen te begrijpen dat deze jongeren extra belast en kwetsbaar zijn en gebaat zijn bij goede begeleiding.

Overzicht voorkomende gezondheidsproblemen bij migrantenjeugd

<i>Voor somatische problemen gelden de volgende percentages:</i>	<i>Voor psychosociale problemen zijn de volgende percentages van toepassing:</i>
- anderhalf maal zo vaak overgewicht (De Wilde e.a. 2009; Nationaal Volkskompas (2012)) - meer diabetes type 2 (Van Wouwe e.a. 2002; Arentds e.a. 2009) - meer oogziekten, cara en metabole ziekten (Urbanus, 2007) - meer seksuele aandoeningen als Soa, Chlamydia, Syfilis en Hepatitis B (Schrijver, 2010)	- 3x zo veel psychosociale problemen en psychiatrische aandoeningen (rapportage ouders, Zeijl e.a. 2005); bij zelfrapportage geven allochtone en autochtone leerlingen even vaak problemen aan. - 2-4x vaker suïcidaal gedrag met name onder meisjes van Turkse en Surinaamse afkomst (Kerkhof, 2011) en Surinaamse jongens (Garssen & van der Meulen 2008) - 2x zo vaak gedragsproblemen (jaarrapport integratie, 2011: NJI, 2010)

Kansen

Voordat talentontwikkeling actief kan worden opgepakt, is het nodig om de gezondheidsproblemen die een dergelijk traject in sterke mate belemmeren, terug te dringen. Het streven is daarbij om bij de ontwikkeling van talenten van deze jeugd niet uit te gaan van de problemen die zij hebben maar van hetgeen zij wel kunnen. Daarbij is het zo dat de ontwikkeling van talenten de psychosociale gezondheid van kinderen en jongeren bevordert (Miedema, e.a., 2010).

6.3. Identiteit versus beeldvorming

Identiteit kent een juridische en psychologische benadering. Juridisch gaat het om wie je officieel bent in de vorm van formele persoonlijkheidsgegevens. Psychologisch kan identiteit gezien worden als "identiek zijn aan jezelf ofwel een gevoel van persoonlijke eenheid die je onderscheidt van anderen en met de overtuiging onveranderd en wezenlijk als dezelfde te blijven" (Encyclo, 2012). Volgens Klimstra (2010) is een stevige identiteit een voorwaarde voor het zelfsturend vermogen. De identiteit en de persoonlijkheid ontwikkelen zich sterk tijdens de adolescentie. Deze ontwikkeling blijkt nauw samen te hangen met de regerende beeldvorming over en van jongeren (Omlo, 2012). Identiteit ontwikkelt zich geleidelijk aan de hand van het beeld dat mensen van iemand hebben in relatie tot het beeld dat iemand van zichzelf heeft of zou willen hebben. In het geval van migrantenjeugd uit de lage SES-groep is het beeld dat anderen van hen hebben overwegend negatief. De impact die dat heeft op de identiteitsontwikkeling is groot.

De respondenten maken een onderscheid tussen jongeren die negatieve beeldvorming zien als uitdaging – en er dus juist iets aan willen doen – en jongeren die dit zien als een

bevestiging van het negatieve beeld dat zij zelf hebben, namelijk dat ze weinig kunnen en waard zijn.

Risico's

De onderscheiden risico's betreffen de impact van negatieve beeldvorming op de identiteitsontwikkeling en gezondheid (a), de talentontwikkeling (b), de sociale participatie (c) en op het jong etnisch potentieel (d).

a. *Impact negatieve beeldvorming op de identiteitsontwikkeling en gezondheid*

Volgens Omlo (2012) ervaart deze jeugd de voortdurende negatieve beeldvorming als een gebrek aan sociale erkenning (zie hiervoor ook hoofdstuk 2). Beeldvorming over wat dan ook, wordt tegenwoordig vrijwel volledig gestuurd door de massamedia. Door het grote bereik en de daarmee samenhangende sociale macht, vormt negatieve beeldvorming des te meer een bedreiging voor deze groep kinderen en jongeren. Het zorgt bij hen voor een innerlijke onzekerheid: een spanningsveld tussen het beeld en de positie die zij zichzelf (willen) toe-eigenen en die zij door de omgeving krijgen toegewezen. Op den duur leidt dit ertoe dat zij negatief over zichzelf denken en zich daarnaar gaan gedragen. Alle respondenten kennen binnen hun vriendengroep wel jongeren die daarmee kampen. Eén van de respondenten geeft aan dat ook hij zichzelf regelmatig afvraagt waarom hij zich eigenlijk keer op keer zou moeten bewijzen want:

“het is toch nooit goed wat je doet” (MJ).

Uiteindelijk heeft deze migrantenjeugd – mede hierdoor - ook meer kans op onder andere depressie, gebruik van verdoovende middelen, hoge bloeddruk en verstoorde identiteitsontwikkeling. Aan de benodigde stevige identiteit en innerlijke zekerheid ontbreekt het deze jeugd veelal (e-gezondheid.be 2011; Hospers, 2011; Ozgunes, 2005).

b. *Impact negatieve beeldvorming op talentontwikkeling*

In de lijn van de problemen binnen de identiteitsontwikkeling, is het risico groot dat deze jongeren op hun beurt een al even negatief beeld ten aanzien van autoriteiten en de samenleving ontwikkelen. Deze beeldvorming komt tot uiting in een eveneens negatieve houding en gedrag. De impact hiervan op de omgeving versterkt vervolgens weer het negatieve beeld dat 'men' (samenleving, lokale overheid, wijk, school en ouders) van de migrantenjeugd heeft. Eén en ander kan er toe leiden dat 'men' deze jongeren onvoldoende kansen biedt waaraan zij hun talenten kunnen ontwikkelen. De jongeren zijn op hun beurt veelal onvoldoende gemotiveerd en in staat om de wel aanwezige kansen te benutten. Hiermee ontstaat een vicieuze cirkel van wederzijdse uitsluiting met een belemmerende invloed op de talentontwikkeling van deze jeugd.

c. *Impact negatieve beeldvorming op de sociale participatie*

Zoals eerder aan de orde kwam vindt de beïnvloeding van de jeugd plaats door de hen omringende omgeving. De Nederlandse samenleving is volgens Ehlen (2010) te kenmerken als een 'netwerksamenleving' waarbij sociale verbindingen van groot belang zijn. Wanneer jongeren een sociale binding ervaren, zijn zij doorgaans ook gemotiveerd om kansen in de omgeving aan te grijpen om hun talenten te ontwikkelen en om actief deel te nemen aan die sociale omgeving. Sociale binding hangt nauw samen met aspecten als zelfvertrouwen, verkregen respect, ervaren waardering, kunnen beschikken over (materiële) hulpbronnen en een stabiele positie; zaken waar het migrantenjongeren uit de lage SES-groep juist aan ontbreekt. Naarmate deze jongeren meer geconfronteerd worden met negatieve beeldvorming en uitsluiting in de samenleving, zullen zij zich meer met de eigen etnische groep en straatcultuur identificeren (Van der Welle, 2011). De jongeren ontwikkelen daarmee kennis en vaardigheden die zij veelal ontleen aan die cultuur.

Deze verworvenheden werken echter vooral in de eigen (peer)kring en minder in overige sociale verbanden. Binding met de geldende waarden, normen en regelgeving van school, buurt en samenleving zullen daarmee niet of maar deels tot stand komen. De kansarme migrantenjeugd raakt daarmee steeds verder geïsoleerd van de hoofdstroom in de samenleving met uiteindelijk een grote kans op een uiterst marginale positie.

d. *Impact negatieve beeldvorming op het jong etnisch potentieel*

Ook de migranten die als jongere wel in staat zijn geweest hun talenten te ontwikkelen hebben te maken met negatieve beeldvorming. Mario Balotelli (bekende donkere Italiaanse voetballer) zegt hierover in een interview het volgende:

"I am a naturalized Italian, but I'm from Ghana. I was abandoned by my parents and adopted by two angels. I suffer with racism every day. I am the first black to wear the jersey of Italy. I'm not angry, but my life experiences make me act differently from other people. Then, try to learn more before you criticize me!"

De respondenten merken in dit kader drie tendensen op.

- Het feit dat zij – op meso- en macroniveau - niet in beeld zijn: Zodra een migrantenjongere goed presteert op school, een goede baan heeft of een positieve inbreng in de samenleving lijkt het kenmerk 'allochtoon of migrant' niet meer op hen van toepassing te zijn. Ze worden als vanzelf als Nederlander beschouwd. Feitelijk houdt dat in dat de prestaties van de migrantenjongeren – in tegenstelling tot problemen die zij veroorzaken - niet als zodanig in beeld worden gebracht, dus ook niet kunnen bijdragen aan een nuancering van de negatieve beeldvorming.
- Generalisatie van negatieve beeldvorming over een deel van de groep naar de hele populatie: In lijn met het eerste punt ervaren de JEP-pers dat ook zij - ondanks dat ze hoog zijn opgeleid en goed presteren – worden gediscrimineerd. Uitspraken die ze hierbij tegenkomen zijn o.a.:
"je bent allochtoon, dus je zult hier wel moeite mee hebben" of
"hoe kan het dat jij zo goed Nederlands spreekt" (MP).

Een andere respondent verwoordt dit als volgt:

Autochtonen geven je regelmatig het gevoel dat je, wat je ook presteert, niet goed genoeg bent. Dat maakt je onzeker. Je krijgt het idee dat je, jezelf steeds moet bewijzen" (MP)²⁴.

- Ter verantwoording geroepen worden voor het gedrag van jongeren met eenzelfde etnische herkomst: Zo zegt één van de respondenten:
"Ik krijg het idee dat ik me voortdurend moet verdedigen omdat er ook Antillianen zijn in Nederland die overlast veroorzaken" (MP).

Waar het op neer komt volgens een andere respondent is:

'het gevaar dat je - door te veel negatieve beeldvorming en het over één kam scheren van alle allochtone jeugd - ook de potentieel 'kansrijke' groep wegjaagt naar de negatieve allochtone hoek' (MP)

²⁴ Opmerking red. 'wat opvalt is dat deze respondent net zo generaliserend over autochtonen spreekt, als bepaalde autochtonen over allochtonen.

Kansen

De identiteit van migrantenjeugd uit de lage SES-groep ontwikkelt zich aan het beeld dat de omgeving van hen heeft en het beeld dat zij van zichzelf hebben (zelfbeeld) en het beeld van wat zij zouden zijn (ideaalbeeld) (Website Gezondheid van binnenuit, 2012). Voor de ontwikkeling van talenten van deze groep en een actieve sociale participatie is het nodig dat 1. Het beeld vanuit de omgeving, het zelfbeeld en het ideaalbeeld overeenkomen en 2. Dat deze beelden positief zijn. De jongeren moeten ervaren dat 'zij er toe doen' doordat zij respect en waardering ontvangen en op ondersteuning kunnen rekenen. Deze aspecten leiden op den duur tot een meer positief zelfbeeld en zelfvertrouwen en een stevige identiteit.

De respondenten geven aan dat negatieve beeldvorming (via media, samenleving en docenten) ook juist een positief effect kan hebben op een jongere doordat hij hierdoor getriggerd wordt. Hij wordt in dat geval gestimuleerd om te laten zien dat het negatieve beeld niet klopt. Uitspraken hieromtrent zijn onder andere:

"Het doet je wel iets, met als gevolg dat je het tegendeel wil bewijzen".

"Ik zorg dat ik mijn opleiding afmaak met goed resultaat en dat ik een goede baan krijg; op den duur komen 'ze' er wel achter dat het beeld niet klopt".

Zij geven hiermee aan dat motivatie en drive toch echt uit jezelf moeten komen. Of zoals één van hen het verwoordt: *"je moet in jezelf geloven, doelen en een missie hebben, voor je mening uit durven komen en je niet naar beneden laten halen door wat anderen zeggen"* (MJ).

En daarmee ziet het er naar uit dat zij een typisch westerse (individualistische) norm hebben geïnternaliseerd.

Zo'n houding is echter niet voor alle migrantenjongeren een vanzelfsprekendheid. Velen van hen missen daartoe niet alleen het benodigde zelfvertrouwen, maar ook de sociale binding met de huidige samenleving en daarmee de motivatie om zich hiervoor in te zetten. Een groot deel van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep voelt zich echter wel verbonden met de eigen etnische groep en de daarbij behorende straatcultuur. Dat gegeven biedt kansen ten aanzien van de ontwikkeling van talenten, bruikbaar voor de meer brede samenleving. De kennis en vaardigheden van deze jongeren kunnen uitgebreid en verder ontwikkeld worden door te ze vertalen naar andere domeinen van de samenleving zoals de school en de buurt. Talentontwikkeling vormt zodoende mede een oefening voor sociale participatie. Bij deze jeugd wint het aan waarde wanneer zij daarbij positieve ervaringen kunnen opdoen. De inzet van de meer kansrijke migrantenjeugd in een dergelijk ontwikkelingstraject zal beide groepen profijt opleveren.

Mogelijke activiteiten:

- *Bevorderen positief zelfbeeld en zelfvertrouwen*
Enerzijds betreft het hier activiteiten die de mogelijkheden van de jongeren versterken. Anderzijds zal het beeld dat de omgeving van deze groep jongeren heeft, moeten veranderen. De activiteiten zullen uiteindelijk ook moeten leiden tot een ervaren sociale erkenning. Dat kan onder andere door:
 - Creëren van concrete activiteiten in het kader van talentontwikkeling op school of in de wijk, die de jongeren aanspreken en waarbij zij positieve ervaringen kunnen opdoen.
 - Erkennen en waarderen van de kennis en vaardigheden die jongeren hebben opgedaan binnen de eigen cultuur (etnisch en straat-) en deze inzetten ten behoeve van de bredere samenleving. De respondenten benadrukken de noodzaak hiervan en menen dat het belangrijk is

“een onderscheid weten te maken tussen twee culturen en daarbinnen weten te schakelen. Want wanneer je blijft hangen in je eigen cultuur of deze juist verloochent in de aanpassing aan de Nederlandse samenleving dan is het risico groot dat het ‘migrant zijn’ negatief gaat werken’ (MP).

- Jongeren die iets (gaan) presteren in het voetlicht te plaatsen waarmee zij gewaardeerd worden en respect verkrijgen en waardoor uiteindelijk de motivatie om zich in te zetten toeneemt.
- Positieve berichtgeving. Zorgdragen dat de prestaties van de jongeren worden verspreid. Volgens de respondenten zal een toename van positieve berichtgeving bijdragen aan een meer positieve instelling van enerzijds de samenleving en anderzijds de jongeren zelf. De inzet van de jongeren en de resultaten ervan kunnen daarnaast als voorbeeld dienen voor anderen. Ten aanzien van de samenleving draagt het bij aan een meer genuanceerd beeld van deze groep. Om positieve publiciteit te verspreiden is het van belang om meerdere media enthousiast te maken.
- *Bevorderen positief beeld van en vertrouwen in omgeving/samenleving*
De ervaring van sociale erkenning bij de jongeren is een eerste stap in de richting van het ervaren van sociale verbondenheid. Daartoe is het ook nodig dat deze groep jongeren de waarden en normen uit de omgeving erkennen en waarderen.
Activiteiten die hieraan bijdragen zijn onder meer:
 - Intensieve (soms individuele) begeleiding/coaching die, afgezien van inhoudelijke en pedagogische kwaliteit, getypeerd wordt door een zorgzame relatie met voldoende vertrouwen, aandacht en empathie.
 - Onder begeleiding sociale verbindingen tot stand brengen op wijk en buurtniveau. Ook hier geldt het belang dat – vertegenwoordigers van – overheden en instanties en de jongeren elkaar ontmoeten, kennis met elkaar delen, elkaar raadplegen, elkaar actief adviseren en gezamenlijk activiteiten starten.
 - De relatievorming tussen de jongeren en genoemde partijen dusdanig structureren en vormgeven dat een ieder de relaties als positief ervaart. Centrale begrippen hierbij zijn: wederzijdse realistische verwachtingen, vertrouwen, respect en belangstelling.
- *Erkenning prestaties kansrijke migrantenjeugd*
In grote lijnen komt het er op neer dat de kansrijke migrantengroep zich onvoldoende ‘gezien’ en gewaardeerd voelt. De volgende activiteiten kunnen bijdragen aan meer erkenning van deze groep:
 - Inzetten van kansrijke migrantengroepen in projecten voor migrantenjeugd uit de lage SES-groep, waarmee ook zij positief in het voetlicht staan.
 - De prestaties van ook deze jeugd meer in de publiciteit brengen.

6.4. Zelfsturend vermogen

De literatuur (Van Hoorik, 2011; Info.nu, 2011) verwijst nadrukkelijk naar zelfsturing als een onmisbare competentie in het proces van talentontwikkeling en het vergroten van de handelingsmogelijkheden.

Het zelfsturend vermogen zorgt ervoor dat jongeren

- a. *inzicht hebben* in eigen mogelijkheden en beperkingen en in kansen die de samenleving biedt;
- b. *vaardigheden hebben* om die kansen/mogelijkheden te benutten en tot een goed resultaat te brengen;
- c. *een positieve houding hebben* om een en ander ook daadwerkelijk aan te pakken;
- d. *actief gedrag* laten zien waarin deze competenties tot uiting komen.

Voor migrantenjeugd uit de lage SES-groep is de ontwikkeling van dit vermogen moeilijk. Zoals eerder aan de orde kwam zijn gezondheid en identiteit belangrijke voorwaarden voor zelfsturing. Daarnaast wordt het vermogen tot zelfsturing sterk bepaald door omgevingsfactoren. En aan deze componenten ontbreekt het deze jeugd vaak (De Rick e.a. 2006). Bevorderen van het zelfsturend vermogen houdt dan in dat enerzijds de kansen in de omgeving toenemen, zoals beschreven in de hoofdstukken 3-5. Anderzijds vraagt het om een toename van de mogelijkheden bij de jongeren zelf. Deze paragraaf gaat hier verder op in door een beschrijving van de risico's, kansen en mogelijke activiteiten op dit gebied.

Risico's

Uit onderzoek (Bertram en Aartsen, 2011, Gezondheidsvaardigheden, 2012; Sproet e.a. 2008 en Sproet, e.a. 2002) en de interviews met de respondenten komen de volgende risico's naar voren met betrekking tot de talentontwikkeling en het zelfsturend vermogen van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep:

- *Kennis*
Deze jeugd heeft niet voldoende kennis van de maatschappij, inzicht in de eigen rol daarbinnen en de daarmee samenhangende verantwoordelijkheden, rechten en plichten. Volgens de respondenten heeft dit alles te maken met het doorgaans moeizame verloop van de identiteitsvorming van deze groep binnen de Nederlandse samenleving. De wijze waarop hun kennis zich ontwikkelt wordt sterk beïnvloed door reacties en opvattingen in de sociale omgeving. De jongeren worden volgens de respondenten geconfronteerd met vaak grote verschillen in waarden, normen en informatie die zij van huis uit en vanuit de samenleving krijgen. Naast discrepantie in de informatie die zij krijgen is de informatie ten aanzien van de eigen mogelijkheden en die van de samenleving vaak sterk negatief gekleurd. Het gaat dus niet alleen om het risico op een gebrek aan kennis maar ook om onjuiste kennis, waardoor zij een vertekend beeld krijgen. Dat kan er toe leiden dat zij een weinig positief beeld hebben over de noodzaak van talentontwikkeling en de eigen kansen daarin.
- *Vaardigheden*
Omdat veel van deze kinderen en jongeren er op jonge leeftijd relatief 'alleen' voor staan hebben zij volgens de respondenten meer vaardigheden nodig om zich in te voegen in de 'mainstream' en zo de aanwezige kansen te herkennen en benutten, dan andere jongeren. Het gaat dan vooral om sociale vaardigheden als 'het kunnen voldoen aan uiteenlopende regels en verwachtingen', 'contacten leggen en onderhouden buiten de eigen 'peergroup'', 'invloed kunnen uitoefenen', 'iets voor elkaar kunnen krijgen als ze dat willen' en 'een beroep doen op het sociale netwerk'. Deze jeugd is daarmee meer afhankelijk van begeleiding en ondersteuning dan hun leeftijdgenoten.
- *Houding*
Al eerder kwam naar voren dat bij de migrantenjeugd uit de lage SES-groep een negatieve houding meer voorkomt. Dit laat zich vooral zien door een gebrek aan zelfvertrouwen, weinig betrokkenheid en motivatie. Voor een deel is dit te verklaren uit de negatieve beeldvorming, het ontbreken aan positieve (school) prestaties en andere succeservaringen. De respondenten komen met soortgelijke argumenten. Ook zij noemen een gebrek aan zelfvertrouwen:
"terwijl het juist noodzakelijk is om in jezelf te geloven en er voor te gaan. Je wilt het toch juist op alle vlakken beter doen dan je autochtone leeftijdsgenoten" (MP).

Volgens één van hen

"ontbreekt het deze groep vaak aan ambitie en doorzettingsvermogen; om bepaalde resultaten te bereiken moet je als migrantenjongere uit de lage SES-

groep nu eenmaal meer investeren en harder werken. Niet iedereen kan dat opbrengen, onder meer omdat ze het als onrechtvaardig ervaren” (MJ).

De respondenten menen daarnaast dat een deel van de migranten jeugd er toe neigt om te blijven hangen in moeilijke fases en situaties en om verantwoordelijkheid bij anderen te leggen. Zij zien het als noodzakelijk om de kansen die je geboden krijgt aan te grijpen en je eigen verantwoordelijkheid daarin te nemen.

- **Gedrag**

In lijn met bovenstaande factoren is er bij deze migrantengroep, in plaats van daadwerkelijk aangrijpen van kansen en actieve participatie, meer sprake van passiviteit, spijbelgedrag, overlast en criminaliteit (Traag & Van der Velde, 2008; Battin-Pearson et al., 2000; Herweijer, 2008). De eerder genoemde omgevingsfactoren (demografische en sociaal-economische) blijken hier sterk aan bij te dragen (Van Noije en Wittebrood, 2009).

Kansen

We spreken hier over het ontwikkelen van talenten om op een gezonde en productieve manier betrokken te zijn en mede vorm te geven aan de samenleving. Naast mentale en sociale competenties zijn behoeften en beweegredenen hierbij van essentieel belang. Voor een mogelijke aanpak gericht op de bevordering van het zelfsturend vermogen is gekeken naar A. de inhoud en B. de vorm van activiteiten:

A. Mogelijke activiteiten qua inhoud:

Het betreft hier met name wat er aangeboden moet worden en met welk doel op het gebied van kennis, vaardigheden en houding.

- **Kennis:**

- Bevorderen kennis over de Nederlandse taal, de (regels en verwachtingen van de) Nederlandse samenleving en de mogelijkheden die zich daarin voordoen.
- Bevorderen inzicht in overeenkomsten en verschillen tussen de heersende cultuur in de Nederlandse samenleving en de eigen cultuur.
- Bevorderen realistisch beeld van zichzelf en inzicht in de eigen rol en mogelijkheden binnen ‘tussen twee culturen’.
- Bevorderen van een reëel inzicht in wat een traject talentontwikkeling hen aan investering kost en wat het hen oplevert vooral ook op korte termijn. De balans moet daarbij duidelijk doorslaan naar de winst.

- **Vaardigheden**

- Bevorderen van vaardigheden om kansen uit de omgeving te benutten. Het gaat dan vooral om:
- interactionele vaardigheden: contacten aan kunnen gaan en onderhouden buiten de eigen ‘peer group’. Eén van de respondenten promoot daarbij de volgende strategie:
“De ervaring om alles beter te willen doen dan autochtone jongeren kun je omzetten in het samen met hen doen. If you can't beat them: join them (MP).
- de vaardigheid tot het voeren van eigen regie: door kansen te benutten, invloed kunnen uitoefenen op de omgeving en acties tot een goed resultaat weten te brengen. Zo nodig kunnen vragen om ondersteuning. Een respondent verwoordt dit als volgt:
“De jongeren moeten vooral leren de eigen regie in handen te nemen wat betreft het gebruiken van hun talenten. Het is daarbij nodig om westerse vaardigheden te ontwikkelen als onafhankelijkheid, autonomie en kunnen benutten van vrijheid” (MP).

- *Een positieve houding*

In grote lijnen gaat het hier om het bevorderen van het zelfvertrouwen, betrokkenheid bij de samenleving, motivatie om zich in te zetten en nemen van verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van talenten. Of zoals een respondent dit aangeeft:

“Deze jongeren moeten (weer) in zichzelf gaan geloven, vertrouwen krijgen in wat ze kunnen, deze fase zien als een goed leerproces voor het kunnen maken van bewuste keuzes. Daartoe moeten zij weten te schakelen tussen twee culturen en keihard hun best doen om achterstanden weg te werken” (MP).

Wat ze volgens enkele respondenten niet moeten doen is *“blijven hangen bij wat moeilijk of zogenaamd onmogelijk is”*. Ze moeten juist *“kansen die zich voordoen aangrijpen”* (MJ).

Bij voorkeur worden activiteiten aangeboden die de verschillende aspecten (kennis, vaardigheid en houding) integreren. Zie hiervoor par. 2 van dit hoofdstuk.

B. Mogelijke activiteiten qua vorm:

Talentontwikkeling is niet alleen een kwestie van kennisoverdracht en oefenen, maar ook hoe er geoefend wordt. Bij migrantenjeugd uit de lage SES-groep verloopt een dergelijk traject meer succesvol wanneer de activiteiten aan een aantal voorwaarden voldoet (Bowen, 2010; Csikszentmihali, 1998; Van Hoorik, 2010; Miedema e.a. 2010; Sproet e.a. 2003; Sproet e.a. 2008). Het gaat hierbij vooral om 1. een integrale, systematische aanpak en 2. een vooraf goed doordacht plan

- 1) *Een integrale, systematische aanpak*

Hierbij is het van belang de omgeving van de jongere te betrekken, zo dat de betrokken partijen in de onderling afgestemde activiteiten nauw met elkaar samenwerken. Dit impliceert een actieve participatie van de jongeren zelf. Naast formele leertrajecten zullen eveneens aanvullende (informele) georganiseerde activiteiten moeten worden ingezet die belangrijke leermomenten bevatten.

- 2) *Een vooraf goed doordacht plan met achtereenvolgens de fasen*

a. zorgen dat de jongeren bereikt worden en behouden blijven gedurende het totale traject; b. de jongeren laten ontdekken waar ze goed in zijn, waar hun talenten liggen; c. hen vervolgens onder begeleiding en voorzien van een ondersteunend netwerk, binnen die talentgebieden laten oefenen; en d. zorgen dat de resultaten ten slotte worden gepresenteerd aan belangrijke anderen.

- a. **Bereiken en behouden**

- Een positieve benadering waarbij in plaats van tekorten, wordt uitgegaan van interesses en mogelijkheden en aanwezige competenties. Het aanwezige talent wordt gewaardeerd en dient als basis om hier verder op voort te borduren.
- Aansluiten bij de ideeën en behoeften van de jeugd en investeren in eigen regievorming.
- Binnen een vertrouwde omgeving laten ervaren van betrokkenheid. Hoewel van verschillende orde, blijken uit onderzoek ‘veiligheid, aanbieden van eten, meedenken en praktisch ondersteunen’ belangrijke elementen (Sproet, e.a. 2008).
- Selectief en stelselmatig aandacht geven aan wat goed gaat, vanuit de visie dat : ‘alles wat aandacht krijgt groeit’

- b. **Laten ontdekken:** Wat vindt iemand leuk, wat doet iemand graag.

- Bieden van kansen: perspectief en concrete mogelijkheden om te experimenteren.

- Inzicht bieden in en inspelen op de mogelijkheden en interesses van de jongeren en die van de omgeving.
- Formuleren van een opdracht met en voor de jongeren in samenwerking met relevante partijen uit de omgeving. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om: organiseren van een evenement samen met het buurthuis en de winkeliersvereniging; de organisatie van een 'greet-and-meet' tussen het CJG en migrantenbewoners uit de wijk; het organiseren van een masterclass 'rap en beat' i.s.m. een welzijnsorganisatie.

c. Oefenen onder begeleiding en steunend netwerk

Belangrijke elementen hierbij zijn onder andere:

Stimuleren

- Uitdagen: activiteiten gericht op de jongeren kunnen het best de vorm hebben van 'appreciative inquiry'²⁵ waarbij zij worden uitgedaagd het beste van zichzelf te geven en sterke punten te ontwikkelen en een ondernemende attitude ontwikkelen.
- Succeservaring op korte termijn. Focussen op succesvolle ervaringen draagt bij aan een positief zelfbeeld. Hierbij volgen van de eigen initiatieven van de jongeren en steunen van adequaat gedrag. Uiteindelijk leidt dit tot vertrouwen op succes van eigen handelen.
- Gebruik maken van moderne media die aansluiten bij de interesses van deze groep.

Structureren

- Een 'stepped-care' benadering, waarbij de moeilijkheidsgraad stap voor stap toeneemt en de verantwoordelijkheid steeds meer naar de jongeren zelf verschuift.

Netwerken

- De jongeren begeleiden bij het tot stand brengen van sociale verbindingen tussen de jongeren, ouders en vertegenwoordigers van instanties op wijkniveau. Het moet daarbij gaan om een goed steunend netwerk dat mede fungeert om sociaal kapitaal op te bouwen.

d. Presenteren van resultaten

Zowel de jongeren als de omgeving, en de daarin functionerende overheid en instanties, hebben er baat bij wanneer er flink aandacht wordt geschonken aan de eindresultaten van activiteiten en trajecten. De jongeren leveren een prestatie waarvoor zij gewaardeerd worden en doen daar mee – een voor hen zo belangrijk - succeservaring op. Ten aanzien van de samenleving draagt het bij aan een meer genuanceerd beeld van deze groep. Dat kan in de vorm van:

- Een presentatie met diploma uitreiking in de wijk of in de gemeente breed, liefst met media aandacht (pers, radio, tv). Daarbij kunnen de inzet van de jongeren en de resultaten ervan als voorbeeld dienen voor anderen.
- Een documentaire die een project volgt, waarbij vervolgens in een aantal onderdelen de resultaten worden uitgezonden.
- Inschakelen van de radio, krant en sociale media om positieve berichtgeving te verspreiden.
- Het aantrekken van één of meer 'publieke' personen (succesvolle migranten/jeugd) die als idool kunnen fungeren. Dit versterkt doorgaans promotieactiviteiten.

²⁵ David Cooperrider is generally credited with coining the term 'Appreciate Inquiry'. Het gezegde dat 'alles wat aandacht krijgt groeit' staat hierin centraal. Het citaat is waarschijnlijk van Aristoteles, wat onze 'innovatieve claims' in perspectief plaatst. Zie ook: http://en.Wikipedia.org/wiki/Appreciative_inquiry

6.5. Wie kan dit aanpakken

Ten aanzien van het bevorderen van de persoonlijke factoren bij de jeugd zijn alle partijen aan de orde die eerder genoemd zijn bij 'gezin en ouders' (hoofdstuk 3); de school (hoofdstuk 4) en de wijk en gemeente (hoofdstuk 5). Het betreft dan: a. familie, bekenden en migrantenorganisaties, buurtvrijwilligers; b. (migranten)jongeren, die wel in staat zijn geweest om hun talenten te ontwikkelen; c. de school, weekendschool en talentschool; d. zorginstanties in de buurt zoals Jeugdwelzijnswerk, JGZ en de Centra voor Jeugd en Gezin; e. het lokale bedrijfsleven; f. kenniscentra en g. de gemeente. Tenslotte kunnen de jongeren zelf een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van hun talenten.

7. Van JAP-JEP: doelen, bestaande initiatieven en conclusies

7.1. Inleiding

Het onderzoek heeft informatie opgeleverd over de kloof in het maatschappelijk functioneren van kansarme en kansrijke migrantenjeugd (onderzoeksvraag 1). Ook is nu meer duidelijk over de factoren die een rol spelen bij het ontstaan en de instandhouding van die kloof (onderzoeksvraag 2). Hiermee is inzicht verkregen in de noodzaak en mogelijkheden om de kloof te overbruggen.

In dit hoofdstuk geven we antwoord op onderzoeksvraag 3: *Welke specifieke doelen moeten interventies gezien de bevindingen nastreven?* Deze doelen komen aan de orde in paragraaf 2. Paragraaf 3 geeft vervolgens antwoord op onderzoeksvraag 4: *Welke initiatieven bestaan er in Nederland om die doelen te realiseren?* Het hoofdstuk besluit met een aantal conclusies en aanbevelingen. Deze zijn in paragraaf 5 beschreven als antwoord op de onderzoeksvragen 5. *Welke hiaten doen zich nog voor*, en 6. *Welke aanvullingen zijn dus noodzakelijk*.

7.2. Welke specifieke doelen moeten interventies gezien de bevindingen nastreven?

De onderzoeksresultaten rond de omvang en ernst van de kloof en de risico's voor de talentontwikkeling van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep, laten zien dat hier sprake is van een hardnekkig en ernstig probleem dat niet vanzelf oplost. Dit wijst op de noodzaak om een zorgvuldig, breed en doelgericht programma van interventies op te stellen, dat zich moet richten op

“Het overbruggen van de kloof tussen JAP en JEP door het bevorderen van het potentieel aan talenten van migrantenjeugd uit lage SES-gezinnen”.

De uitkomst op de lange termijn zal moeten zijn dat deze kinderen en jongeren in hun jeugd en als volwassenen, beter individueel (gezond en psychosociaal) functioneren, zich meer betrokken voelen bij, en meer positief en actief meedoen binnen de samenleving.

We concretiseren deze algemene doelstelling in een aantal subdoelen. De haalbaarheid van de realisatie van de doelen is sterk afhankelijk van de bestaande risico's en kansen voor de talentontwikkeling van deze jeugd. Bij het nastreven van elk doel is het dan ook van belang om rekening te houden met de aspecten die mogelijkheden bieden om de eventuele risico's terug te dringen dan wel te voorkomen. De belangrijkste aspecten zijn onder elk subdoel weergegeven.

1) Formuleren en monitoren van een beleid dat de bevordering van het talent van migrantenjeugd uit de lage SES-groep stimuleert, faciliteert en stuurt op kwaliteit en resultaat.

Belangrijke aspecten hierbij zijn:

- a. De mate waarin er bij de (lokale) overheid sprake is van een gedeelde visievorming en planmatig werken.
- b. De beschikbaarheid van de benodigde instrumenten en methoden om tot de realisatie van de visie en plannen te komen.
- c. De mate waarin vorm gegeven wordt aan een positieve benadering.

2) Toerusten van de leefomgeving van deze jeugd met meer kansen en mogelijkheden waaraan zij zich kunnen ontwikkelen.

De aspecten zijn hier gerangschikt onder de eerder onderscheiden factoren in de leefwereld: ouders en gezin, school en wijk en gemeente.

- a. Bij een gerichtheid op de ouders en het gezin valt vooral winst te halen uit het bevorderen van de materiële basisvoorwaarden en een stabiele gezinssituatie, een positief beeld bij de ouders over zichzelf, de kinderen en de samenleving en opvoedingsvaardigheden ten aanzien van het begeleiden van de kinderen in de ontwikkeling van hun talenten binnen twee culturen.
- b. Ten aanzien van de school moet gedacht worden aan een ondersteunende infrastructuur en schoolsysteem, een meer effectief bereik van deze groep, bevorderen van de competenties van de leerkrachten (inclusief een meer objectieve beeldvorming) op dit gebied en een betere samenwerking met allochtone ouders.
- c. Binnen een wijk/gemeente betreft het een woonomgeving die voldoende ontwikkelingskansen biedt, mogelijkheden tot uitwisseling met anderen dan de eigen etnische en sociale groep, een balans tussen repressie en talentontwikkeling en een aanbod voor jongeren die net wat meer nodig hebben.
- d. Voor alle omgevingsfactoren geldt dat een samenhangende aanpak van zowel de jeugd als de ouders en door de verschillende partijen in de leefwereld van deze jeugd, in meer effect resulteert.

3) Toerusten van deze jeugd zelf met kennis, vaardigheden en een positieve houding, zodat het zelfsturend vermogen toeneemt waar het gaat om het kunnen herkennen, benutten en creëren van kansen in de omgeving.

Belangrijke aspecten hier zijn:

- a. Een effectief bereik van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep door de instanties in de jeugdsector.
- b. Zorgdragen voor een goede (psychosociale) gezondheid en een gezonde identiteitsontwikkeling als voorwaarde voor een voorspoedige talentontwikkeling. Een adequate talentontwikkeling draagt op haar beurt weer bij aan de psychosociale gezondheid en een gezonde identiteit van een jongere.
- c. Bevorderen dan wel in stand houden van het zelfsturend vermogen, waarbij het vooral gaat om realistische kennis, functionele vaardigheden en een positieve houding.

4) De media voorzien van informatie en inspiratie zo dat dit leidt tot een meer afgewogen berichtgeving en meer objectieve beeldvorming

Belangrijke aspecten zijn:

- a. Initiëren en uitvoeren van voldoende interessante initiatieven en resultaten, die kunnen leiden tot positieve berichtgeving.
- b. De media hiervoor ontvankelijk maken.

7.3. Welke initiatieven bestaan er momenteel op het gebied van talentontwikkeling van migrantenjeugd?

Om inzicht te bieden in bestaande initiatieven is een indeling gemaakt in verschillende settings. We spitsen ons hier toe op de vijf settings die van groot belang zijn voor de talentontwikkeling van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep: de landelijke overheid, gemeente, school, wijk en de media. Daarbij moeten we aanmerken dat we, voor zover er effectonderzoek is, hier nog geen resultaten van hebben gevonden. De oorzaak kan gezocht

worden in het feit dat het veelal om recente initiatieven gaat, waarbij eventuele effecten nog niet zijn vastgesteld of gepubliceerd. Maar ook kleinschaligheid, versnippering en een gebrek aan financiële middelen spelen doorgaans een rol bij beleid en uitvoering van nieuwe thema's (RIVM, 2008).

Landelijke overheid

De overheid heeft in het kader van talentontwikkeling een stimuleringsprogramma met prestatieafspraken ontwikkeld en uitgezet. Dat programma beoogt risicojongeren een beter toekomstperspectief te geven door hen toe te rusten in de ontwikkeling (VWS artikel 45 2011). Talentontwikkeling wordt daarbij ingezet als strategie om eigen krachten en talenten te versterken en om zodoende de brug te slaan naar een positieve sociale participatie. Uiteindelijk zal dat moeten leiden tot een beter individueel en sociaal functioneren en meer betrokkenheid bij, en een actieve deelname aan, de samenleving. Deze vorm van talentontwikkeling krijgt momenteel aandacht binnen allerlei beleidsdomeinen.

Uitgangspunt is een positieve benadering waarbij de jongeren waardering krijgen voor iets waarin ze goed zijn en geholpen worden om hun talent verder te ontwikkelen. Er wordt een nadrukkelijk beroep gedaan op de inzet en verantwoordelijkheid van de jongeren zelf. Dit heeft onder andere geleid tot een accentverschuiving van 'Jeugdbeleid' naar '*Positief Jeugdbeleid*'. Daarnaast is in de kwaliteitsagenda voortgezet onderwijs 2008-2015 de beleidsprioriteit opgenomen om onderwijs tot stand te brengen waarin meer aandacht is voor het "*tot zijn recht kunnen laten komen van talenten van alle leerlingen*". In verlengde daarvan is er in studies en beleidsadviezen een verschuiving te zien van een focus op probleemgevallen naar de noodzaak iedereen zo goed mogelijk op het gebied van onderwijs te ondersteunen.

Volgens de integratievisie van het kabinet moet het generieke beleid effectief zijn voor iedereen, dus ook voor migranten. Een effectieve werking van het reguliere beleid voor migrantenjeugd uit de lage SES-groep vergt om te beginnen gedegen kennis over specifieke problemen en de achtergronden daarvan. Momenteel is deze groep nog oververtegenwoordigd in de statistieken betreffende schooluitval, werkeloosheid, criminaliteit en problemen rond fysieke en geestelijke gezondheid.

Gemeenten

In verlengde van de landelijke initiatieven is het aan gemeenten om te waarborgen dat de jeugd, die ondersteuning nodig heeft, deze ook krijgt. Voor de gemeenten ligt daar een wettelijk kader aan ten grondslag: de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). De taken die hiermee samenhangen worden binnen afzienbare tijd aanzienlijk uitgebreid, wanneer de transitie van de jeugdzorg naar de gemeenten een feit is.

Op gemeentelijk niveau wordt voor kinderen en jongeren een stimuleringsbeleid verwacht, dat investeert in talentontwikkeling, om hen zo meer in staat te stellen en te motiveren om een positieve bijdrage te leveren aan de samenleving. Gemeenten, vooral in de grootstedelijke context en de grotere regionale samenwerkingsverbanden, hebben de laatste jaren in dat kader breed ingezet op de ontwikkeling van talenten van jongeren in het algemeen. In mindere mate geldt dit voor initiatieven gericht op, of met specifieke aandacht voor, migrantenjeugd. Het volgende overzicht geeft een beeld van de bestaande initiatieven.

De gemeente Amsterdam presenteerde in 2006 al een stedelijke nota over de noodzaak van talentontwikkeling voor de Amsterdamse Jeugd (Gemeente Amsterdam DMO, 2006). Het gaat in Amsterdam om een brede benadering: dat wil zeggen talentontwikkeling voor alle jeugd. Hiertoe is zij gestart met het programma '*Brede talentontwikkeling voor alle jeugd*' voor met name basisschoolleerlingen.

Ook in de andere grote steden kleurt talentontwikkeling het jeugdbeleid. Den Haag heeft onder andere het actieplan *'Wijkcultuur'* waarin diversiteit en popmuziek centraal staan. Rotterdam voert bijvoorbeeld het programma *'Aanval op uitval'* uit, waarbij zij a. jongeren op school proberen te houden en b. jongeren die uitvallen weer naar school te begeleiden. Daarnaast is er een programma in gang gezet met het Rotterdams Hellendaal Muziekinstituut (RHM) dat zich richt op het stimuleren en ondersteunen van muzikale talenten bij (migranten)jeugd in het kader van een betere integratie. Utrecht tenslotte, is gestart met onder andere de programma's *'Jongeren in Actie'* gericht op de negatieve beeldvorming ten aanzien van en overlast door de Marokkaanse jeugd en *'Image Support'* waarbij talenten van migrantenjeugd op het gebied van sport worden bevorderd. In andere grote steden en binnen regionale samenwerkingsverbanden is eveneens een scala aan initiatieven te zien. In kleinere gemeenten betreft het vooral kleinschalige initiatieven op het gebied van sport, muziek of kunst.

Onderwijs

Mede als gevolg van aantrekkelijke stimuleringsregelingen door, en afspraken met, de overheid vindt een groot deel van de talentontwikkeling bij de jeugd plaats via het onderwijs. Initiatieven zijn in de hele onderwijsketen te vinden: vanaf de vroeg- en voorschoolse educatie tot en met de universiteit. De bulk ligt bij het vmbo en het mbo en met name in de zogenaamde prachtwijken (Bekker & Van Gameren, 2007). Het merendeel van de initiatieven is gericht op de talentontwikkeling van jongeren die het risico lopen op schooluitval en/of de stap naar vervolgonderwijs en/of werk dreigen te missen. Gangbare activiteiten daarbij zijn sollicitatietrainingen, participatie bij bedrijven en het bevorderen van sociale – en werkvaardigheden. De 'brede basisscholen' besteden in de naschoolse programma's op een breder gebied aandacht aan talentontwikkeling (Valkestijn & Van Oenen, 2010). Binnen het hoger onderwijs tenslotte, bestaan enkele projecten met een specifieke aandacht voor de talentontwikkeling van migrantenjeugd. Organisaties die zich hier momenteel mee bezig houden zijn o.a. JINC, SIRIUS en de TU Delft.

Als gevolg van de toenemende aandacht voor talentontwikkeling, wordt er ook geïnvesteerd in methodiekbeschrijvingen voor de (brede) school, kinderwerk en jongerenwerk (Oomen, et al., 2009; Paulides, 2009; Van Hoorik, 2008). Een succesvol voorbeeld is het OST programma (Out-of-School-Time), dat kinderen en jongeren in achterstandsituaties beter toerust voor maatschappelijke participatie (Deschenes, et al., 2010).

De wijk

Wijkactiviteiten op het gebied van talentontwikkeling vonden de laatste jaren met name plaats in de zogenaamde prachtwijken²⁶. In deze wijken werden gedurende de kabinetsperiode Balkenende IV (2007-2010) extra investeringen gedaan gezien de stapeling van sociale, fysieke en economische problemen die zich daar voordoen (Van Hoorik, 2010). Talentontwikkeling werd hierbij ingezet om de neergaande spiraal te keren en om de jeugd een (beter) toekomstperspectief te bieden. Het oorspronkelijk doel van de bestaande initiatieven was om, door actieve participatie van de jeugd in de wijk, ook de leefbaarheid binnen de wijk te bevorderen. Veel voorkomende activiteiten waren workshops en cursussen 'oriëntatie op de samenleving', vanuit het vrijwilligerswerk. De jongeren kregen hierbij de kans om activiteiten te bedenken en uit te voeren. Tegenwoordig zijn dergelijke initiatieven sterk afgenomen. Binnen de bestaande initiatieven wordt 'talentontwikkeling' veelal breder opgevat en vinden er ook activiteiten plaats om de jeugd te interesseren voor kunst, sport en ITC. Bij een deel van de activiteiten worden ook de ouders of buurtbewoners ingeschakeld. Andere activiteiten komen in de vorm

²⁶ De 40 wijken van Vogelaar: veertig wijken in achttien steden, vooral geconcentreerd in de Randstad. Zie <http://nl.wikipedia.org/wiki/De-40-wijken-van-Vogelaar>

van debatten waarin jongeren participeren en het bevorderen van de cultuursensitiviteit van de lokale zorginstanties.

Wijkactiviteiten beperken zich niet tot de jeugd maar kennen ook initiatieven met een gerichtheid op de ouders en gezin. Centra voor Jeugd en Gezin en lokale wijkorganisaties schenken hierbij regelmatig aandacht aan de migrantenpopulatie. Bestaande interventies in dit kader zetten zich met name in om de kracht van de gezinnen te versterken. Dit gebeurt dan door de informele steun rond de gezinnen te bevorderen en een gezamenlijke aanpak (ouders en ondersteunende partijen) van de problemen.

Daarnaast bestaan er diverse opvoedprogramma's gericht op het informeren en ondersteunen van migrantenouders bij het opvoeden in een multiculturele samenleving zoals MIM, Home-Start, Opstapje en een aangepaste versie van Triple P (NJI, 2011). Deze worden aangeboden in de CJG's in o.a. Amsterdam, Haarlem en Den Haag.

Interventies die zich specifiek richten op de ondersteuning van de ouders in het kader van de talentontwikkeling van de kinderen en jongeren zijn niet gevonden.

Er zijn tal van organisaties die zich hiermee bezighouden. Dit zijn bijvoorbeeld: NJI, Universiteit Utrecht, 'AlleKleur' en CJG's in Groningen en Den Haag. Wijkalliantie, Stichting Alexander, CNV Jongeren, Stichting Roefelen, Stichting Marokkaanse Nederlanders, Pharos, Forum, Vereniging Nationale Jeugdraad en Alleato, de Hogeschool van Amsterdam (i.s.m. universiteit en ROC's); Radar Advies, Stichting Kinderzorg Zwolle, de Nationale Jeugdraad, De Slinger, Stichting Present en Movisie.

Media

Verschillende organisaties (zoals Migranten & Media, Bureau Beeldvorming en Diversiteit en Mira Media) hebben zich actief ingezet voor een betere afspiegeling van de multiculturele samenleving in de media. Daarnaast is er een aantal media dat bekend staat om objectieve dan wel positieve berichtgeving m.b.t. migranten. Het gaat hierbij om de volgende partijen:

Tijdschriften

Breed georiënteerde tijdschriften op dit gebied zijn o.a. Tijdschrift sociologie, Libelle, Viva en Flair.

Specifieke multicultureel georiënteerde tijdschriften zijn onder andere Contrast, Colorfull magazine, Kadin (Turkse vrouwen), Mixs Magazine, M-Kidz (Islam. kinderen) en Popolsku (Poolse weekblad).

Websites

Onder de breed georiënteerde internet sites op dit gebied kunnen onder andere worden gerekend:

Wikipedia

Spunk (internet magazine) en Wereldjournalisten.

Specifiek multicultureel georiënteerde websites zijn onder andere Partypeeps (multic. jongeren website), www.marokko.nl (communitysite) en www.maroc.nl (idem).

Radio en tv

Algemene zenders en programma's die aandacht besteden aan de migrantenpopulatie zijn bijvoorbeeld de NOS, NTR en De Wereld Draait Door.

Multicultureel georiënteerde zenders en programma's zijn o.a.: FunX (radio; jongerenzender), Amor FM (radio), Ujala (radio), Stadsradio Faya Lobi, Radio Stanvaste, MTNL (tv zender), Raymann is Laat (talkshow) en Dichtbij Nederland (tv). (Bink & Serkei, 2009; Mira Media, 2007, Shadid, 2005)

7.4. Conclusies en aanbevelingen

Deze paragraaf geeft antwoord op de laatste twee onderzoeksvragen, namelijk:

Vraag 4: *Welke hiaten zorgen ervoor dat de doelen nog niet worden gerealiseerd?* Het betreft dan initiatieven in relatie tot de gewenste doelen zoals geformuleerd in paragraaf 1 en in de hoofdstukken 4 tot en met 7.

Vraag 5: *Welke aanvullingen zijn zo gezien noodzakelijk?*

De beantwoording van de vragen is beschreven in de vorm van conclusies en aanbevelingen. Zij volgt de structuur van de eerder geformuleerde doelen.

1) **Formuleren en monitoren van een beleid dat de bevordering van het talent van migranten jeugd uit de lage SES-groep stimuleert, faciliteert en dat stuurt op kwaliteit en resultaat**

Hiaten en aanbevelingen betreffen hier a. startproblemen bij gemeenten b. een gebrek aan kennis over het totale aanbod aan initiatieven, en c. een probleemgerichte versus positieve insteek.

a. *Startproblemen bij gemeenten*

De landelijke overheid voert een actief stimuleringsbeleid waar het gaat om de talentontwikkeling van de jeugd in Nederland. Zij wil hiermee de jeugd een betere toekomst perspectief geven en zorgen voor meer betrokkenheid bij, en actieve deelname aan, de samenleving. De overheid vraagt gemeenten, onderwijs en buurt eveneens te focussen op talentontwikkeling. De nadruk moet daarbij liggen op de eigen kansen en verantwoordelijkheid van de jeugd. Dit vraagt van gemeenten te waarborgen dat jongeren die dit nodig hebben, ook de juiste ondersteuning krijgen.

Ondanks de vele initiatieven vormt de gerichtheid op de ontwikkeling van talenten bij kansarme migrantenjongeren een nieuw terrein, waarbinnen Nederlandse gemeenten nog weinig ervaring hebben. De landelijke aandacht voor deze risicogroep is niet altijd voldoende door vertaald naar lokaal niveau. Zoals doorgaans bij een nieuw beleid en aanpak spelen ook hier startproblemen een belemmerende rol.

De meeste gemeenten – met uitzondering van de G 5 en enkele grotere regionale samenwerkingsverbanden – hebben op dit moment geen gedeelde integrale doelmatige visie en coherent beleid gericht op talentontwikkeling. Gemeenten waar dit wel het geval is, hebben veelal nog niet de beschikking over de benodigde instrumenten, geen bruikbaar aanbod en te weinig (financiële) middelen om planmatig tot realisatie van visie en doelen te komen. In de praktijk blijkt het moeilijk om de noodzakelijke kansen in de omgeving van de (migranten) jeugd te creëren en samen met hen talenten te benoemen en ontwikkelen. Een en ander is van invloed op de monitoring van initiatieven binnen een gemeente. Risico's zijn dat initiatieven op scholen en in de wijk geïsoleerd plaatsvinden en dat netwerken - met de inzet van onder andere het CJG, welzijnsorganisaties, de migrantengroep zelf (zowel de ouders en de jeugd als zelforganisaties) maar ook partijen als het lokale bedrijfsleven, en buurtwerk - nog onvoldoende zijn ontsloten. Waar het op neer komt is dat 'de jongeren die dit nodig hebben' veelal nog niet adequaat worden bereikt en ondersteund.

a. *Aanbevelingen*

- *Uitwisselingsprogramma's*

Er is een groot verschil te zien in de mate waarin gemeenten op dit moment vorm geven aan een coherent beleid en uitvoeringspraktijk met een gerichtheid

op de talentontwikkeling van (migranten)jeugd. De ervaring met de invoering van gemeentelijk beleid op andere vlakken leert dat gemeenten veel baat hebben bij de uitwisseling van ervaringen. Zowel fysiek, in de vorm van uitwisselingsbijeenkomsten als digitale vorm zijn werkbare opties. Thema's die aan de orde kunnen komen zijn dan gerelateerd aan de fase waarin gemeenten zich bevinden. Dat kan uiteenlopen van het creëren van draagvlak en visievorming, tot 'good practices' op het gebied van methoden en instrumenten, netwerkvorming of borging. De landelijke overheid en de VNG - al dan niet in samenwerking met een kennis-advies centrum op dit gebied - kunnen een dergelijk traject faciliteren.

- *Duurzame investering*

Uit beleidsdocumenten en de beschreven praktijkinitiatieven is het onduidelijk of en zo ja, h oe de implementatie en borging van initiatieven op het gebied van talentontwikkeling plaatsvinden. Door de onbekendheid hiervan blijkt het nog regelmatig voor te komen dat een gemeente, school of wijkorganisatie investeert in een nieuwe aanpak, terwijl er elders al kant en klare programma's zijn ontwikkeld. Ook is te zien dat met veel enthousiasme een gesubsidieerd project wordt gestart, maar dat dit ophoudt op het moment dat de subsidie stopt. Bekend is dat een enkel geïsoleerd project geen duurzame resultaten oplevert. Om tot gewenste resultaten te komen is het nodig om stevig en langdurig te investeren in beleid en programma's rond de ontwikkeling van talenten van (migranten)jeugd. Hiertoe zijn de volgende stappen van belang (Sproet en Van Wieringen 2011):

- Zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande (beleids)plannen, voornemens en werkstructuur.
- Opzetten van een samenwerkingsstructuur die na afloop van het project in staat is om zorg te dragen voor een verdere uitrol in de wijk/gemeente en ook bereid is dat te doen. Dit impliceert dat er personen moeten zijn die zich hier hard voor maken.
- Van meet af aan helder zijn over de beoogde overdracht.
- Overdraagbaar beschrijven van de methode, instrumenten en het draaiboek.
- Evalueren van proces en effecten en zo nodig aanpassen van de oorspronkelijk aanpak.
- Veel en positieve publicatie: voor, tijdens en na een traject.

- b. *Gebrek aan kennis over het totale aanbod aan initiatieven*

Het stimuleringsbeleid van de overheid heeft geresulteerd in talrijke initiatieven op lokaal niveau. In vrijwel elke gemeente, elke school en elke wijk in Nederland wordt wel ingezet op de talentontwikkeling van de jeugd. De aard en kwaliteit van deze initiatieven lopen sterk uiteen. Aan de ene kant vinden we bijvoorbeeld een brede aanpak van talent, aan de andere kant bijvoorbeeld een cursus striptekenen die onder de noemer 'talentontwikkeling' wordt aangeboden. In slechts enkele gevallen betreft het planmatig opgezette meer jaren initiatieven, waarbij het verloop gemonitord wordt door een gemeente, universiteit, hogeschool of kenniscentrum. Over die initiatieven wordt gepubliceerd en is informatie beschikbaar (zie hiervoor ook par.3).

Vaak echter komt een initiatief tot stand op school of wijkniveau. In die gevallen is het veelal niet bekend wat de aanpak inhoudt, welke doelen men nastreeft en wat de resultaten zijn. Het risico hier is dat veel potentieel goede initiatieven zo onontdekt blijven en dat er veel tijd en geld uitgaat naar initiatieven die – op basis van theoretische inzichten – op voorhand al weinig kans hebben op succes. De

migranten uit de lage SES-groep vormen een extra kwetsbare groep waar het het uitblijven van successen betreft. Er is op dit moment geen zicht op het bereik van deze groep en op de mate waarin initiatieven rekening houden met de specifieke kenmerken in kader van talentontwikkeling.

Aanbeveling

Het NJI heeft in samenwerking met verschillende andere kenniscentra²⁷ in 2008-2010 een overzicht opgesteld van interventies voor migrantenjeugd. Het huidige aanbod van interventies gericht op talentontwikkeling is hier nog niet in meegenomen. We adviseren daarom een aanvullend exploratief onderzoek te doen naar de interventies die zich richten op talentontwikkeling van de (migranten)jeugd: welke interventies worden uitgevoerd, wat is het bereik onder (migranten)jeugd en in welke mate zijn zij effectief.

c. Probleemgerichte insteek

Waar het gaat om het beleid gericht op de talentontwikkeling van de jeugd wijst de overheid nadrukkelijk op de verschuiving die hier moet komen van 'Jeugdbeleid' naar 'Positief jeugdbeleid'. Zij beroept zich hierbij op de positieve benadering die wordt gehanteerd en waarbij uitgegaan wordt van de eigen mogelijkheden van de jeugd. De aanleiding tot interveniëren in de praktijk, de daarbij toegepaste methoden en instrumenten gaan echter grotendeels uit van de problemen die de jeugd heeft op het gebied van psychosociaal functioneren, de schoolloopbaan en het maatschappelijk functioneren. Dit is niet verwonderlijk gezien de noodzaak om deze problemen op te lossen. Ook speelt hier het feit dat de schaarse onderzoeken naar effectieve interventies, die op dit gebied zijn uitgevoerd, zich eveneens baseren op voorkomende problemen. Bij het onderhavige onderzoek werden we hier eveneens mee geconfronteerd. De oorspronkelijke bedoeling was om 'good-practices' van de migrantenjeugd, jonge migranten professionals en de professionals en beleidsmakers in de zorg als uitgangspunt te nemen. Gezien de weinige positieve uitspraken bleek de steekproef te klein om valide bevindingen te kunnen presenteren. Daarbij bleek de literatuur nauwelijks informatie te bevatten om de weinige positieve uitspraken van de respondenten te onderbouwen. Risico van het ontbreken van deze informatie is dat preventief interveniëren nauwelijks mogelijk is en er vaak op een te laat moment in het leven van een kind wordt ingegrepen.

Aanbeveling:

Doe onderzoek om antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Wat maakt dat een deel van de migrantenjeugd het – ondanks en dankzij de factoren in de omgeving en persoonlijke factoren – wel gelukt is om een goede psychosociale gezondheid, stevige identiteit en een zinvolle sociale positie te verwerven?.
- Wat zorgt er bij bepaalde professionals voor dat het hen – ondanks en dankzij de cliënt kenmerken, kenmerken van de aanpak en de persoonlijke professionele kenmerken - wel lukt om deze groep effectief te bereiken?

2) Toerusten van de leefomgeving van deze jeugd met meer kansen en mogelijkheden waaraan zij zich kunnen ontwikkelen

De bevindingen betreffen hier de discrepantie tussen een gewenste en feitelijke aanpak. Net als iedereen beschikt ook de migrantenjeugd uit de lage SES-gezinnen over een potentieel aan talenten. Door diverse omgevings- en persoonlijke factoren is dit minder zichtbaar en hebben zij minder mogelijkheden om dit potentieel te ontwikkelen. Ondersteuning vanuit een omgeving, die hen stimuleert en het ook

²⁷ Forum, E-Quality, Mikado, Pharos, RIVM/Centrum Jeugdgezondheid

financieel en organisatorisch mogelijk maakt om hun talent te trainen en te ontwikkelen, is voor deze jeugd een kritische succesfactor. Omdat bij deze kinderen en jongeren de vanzelfsprekende steun in de thuissituatie onvoldoende is, hebben de school en wijk (instanties) hierin een belangrijke aanvullende pedagogische taak.

Over heel Nederland hebben scholen en instanties binnen de wijk die taak opgepakt en zich ingezet om de talentontwikkeling van de jeugd te bevorderen. In het tijdsbestek van een paar jaar zijn door veel enthousiasme en slagvaardigheid omvangrijke programma's opgezet. Met name in grote steden en regionale samenwerkingsverbanden is daarbij flink geïnvesteerd in de basisvoorwaarden voor talentontwikkeling in gezin, school en buurt. De bevindingen laten zien dat er ten aanzien van een voorspoedige talentontwikkeling van de kansarme migrantenjeugd met name nog winst te halen valt uit:

- a. Effectieve methodieken en instrumenten.
- b. Deskundigheidsbevordering van de professionals.
- b. Een samenhangende aanpak.

a. *Methodieken en instrumenten*

De gerichtheid van beleid en praktijk op de talentontwikkeling van de jeugd is relatief nieuw. Om de specifieke doelen op dit terrein te kunnen realiseren is een specifieke strategie nodig met effectieve methoden en instrumenten. Een deel van de gemeenten heeft in samenwerking met kennis- en adviescentra methoden en instrumenten aangepast, dan wel ontwikkeld. Uit de geraadpleegde bronnen in dit onderzoek komt geen duidelijk beeld naar voren over de resultaten die hiermee worden behaald. Met betrekking tot de talentontwikkeling van de migranten jeugd is nauwelijks informatie beschikbaar over interventies en ingezette methoden en instrumenten. Gezien de nog steeds groeiende kloof tussen deze groep en de overige jeugd veronderstellen wij dat – voor zover er überhaupt gericht op deze groep is ingezet - er weinig positieve resultaten zijn geboekt.

Aanbevelingen

In de eerste plaats is het aan te bevelen om meer kennis te verzamelen over het aanbod gericht op talentontwikkeling in het algemeen en op de migrantenjeugd uit de lage SES-groep in het bijzonder. Zie hiervoor ook de aanbeveling onder 1.b eerder in dit hoofdstuk. Mocht blijken dat er geen bruikbare en effectieve methoden en instrumenten beschikbaar zijn dan zullen deze er alsnog moeten komen. Het gaat dan om een gerichtheid op zowel de jeugd als de ouders en toepasbaar binnen de setting van de school, de wijk of beiden. De (door)ontwikkeling kan hierbij het best aansluiten bij bestaande varianten.

De participatie van de doelgroep en de professionals bij de ontwikkeling draagt bij aan de benodigde aansluiting en kwaliteit (Distelbrink e.a. 2012; Sproet en van Wieringen, 2011).

b. *Deskundigheidsbevordering professionals*

Goed toegeruste professionals kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de talentontwikkeling van de (migranten)jeugd, ook voor doorgaans moeilijk te bereiken groepen. Om de migrantenjeugd en hun ouders uit de lage SES-groep te bereiken en te begeleiden bij hun talentontwikkeling, is het van belang dat professionals over een aantal relevante competenties beschikken (Sproet en Van Wieringen, 2011; Van Hoorik, 2011):

- Didactische competenties: Betrekken van de persoonlijke kenmerken en factoren in de omgeving bij het inrichten van de begeleidingssituatie en

daarbij voort te bouwen op wat jongeren al kennen en kunnen. Talentontwikkeling vindt bij voorkeur plaats in een actief en dialogisch proces binnen diverse sociale contexten.

- Pedagogische competenties: de professionals moeten kunnen zorgdragen voor:
 - een hoogwaardige relatie met de jongere (een relatie met als karakteristieken veiligheid, competentie en autonomie);
 - betekenisvolle activiteiten en ruimte voor diversiteit;
 - aansluiting bij de sociale en etnische cultuur van de jongeren en een overbrugging naar de dominante cultuur en
 - het betrekken van andere relevante partners in een talentontwikkelingstraject.
- Cultuursensitieve competenties: competenties waarmee professionals adequate ondersteuning kunnen bieden aan kinderen, jongeren en ouders met een andere sociaal culturele achtergrond dan zichzelf.

Gezien de benodigde competenties kan een professional die zich hiermee bezighoudt het best worden gezien als een talentcoach. Bij voorkeur beschikt deze over een insiders perspectief en kent hij of zij de leefwereld van de (migranten) jeugd van binnenuit.

c. *Een samenhangende aanpak*

Bestaande initiatieven rond de talentontwikkeling van de jeugd richten zich regelmatig op hetzij de ouders hetzij de jeugd. In de praktijk is het daarnaast vaak of de school of de wijk die de interventies aanbiedt en uitvoert. Risico bij een eenzijdige benadering van ouders of jeugd is dat een deel van de mogelijkheden niet wordt benut, of dat er juist discrepanties ontstaan. Dit gegeven is eveneens van toepassing wanneer de school of een wijk geïsoleerd van elkaar interventies uitvoeren.

Aanbevelingen

In verlengde van het Nationaalkompas Volksgezondheid (2012) en het RIVM (2012) gaan ook wij er vanuit dat specifieke belemmerende factoren in het kader van talentontwikkeling het best kunnen worden teruggedrongen door een combinatie van maatregelen. Kenmerkend voor een samenhangende aanpak is de benadering van de jeugd en ouders binnen hun directe leefomgeving, zoals de school en de wijk.

Talentontwikkeling kan pas effectief zijn als er sprake is van gezamenlijke verantwoordelijkheid, omdat de verandering een wisselwerking vereist tussen de jongere in kwestie (individueel), de omringende sociale omgeving (collectief) en de politieke maatschappelijke omgeving. Omdat migranten jeugd uit de lage SES-groep over het algemeen moeilijk bereikt wordt, heeft met name voor deze groep een 'setting gerichte aanpak' de voorkeur (Van der Lucht & Polder, 2010). Dit impliceert een goede afstemming tussen de verschillende relevante partijen. Een extra aanbeveling is om de migranten jeugd die 'het wel gemaakt heeft', de JEP-ers, in te schakelen. Zij kunnen een belangrijke bijdrage leveren door hun voorbeeldfunctie en de inspanningen die zij (kunnen en willen) leveren om de positie en kansen te verbeteren van de jeugd uit de groep waar zij ooit deel van uitmaakten.

3) Toerusten van deze jongeren met kennis, vaardigheden en een positieve houding, zodat het zelfsturend vermogen toeneemt waar het gaat om het kunnen herkennen, benutten en creëren van kansen in de omgeving.

Bij dit doel is vooral nog winst te behalen binnen de volgende aspecten:

- a. Het onvoldoende effectief bereik van de migrantenjeugd uit de lage SES-groep.
- b. Een vaak eenzijdige benadering van 'talent'.

a. Onvoldoende effectief bereik migrantenjeugd

Uit het onderzoek komt naar voren dat de bestaande initiatieven zich niet of nauwelijks richten op de grootste risicogroep, te weten de kansarme migrantenjongeren. Het gaat hier in totaal om zo'n kleine 300.000 kinderen en jongeren. De individuele problemen waarmee deze jongeren kampen (psychosociaal, identiteit en zelfsturend vermogen) wijken negatief af van die van de overige jeugd. Het effectief bereiken van deze groep levert zowel voor deze jeugd als de samenleving de grootste winst op.

De bestaande initiatieven richten zich met name op de jeugd in het algemeen. Een gerichtheid op, of extra aandacht, voor de talentontwikkeling bij deze specifieke risicogroep is onvoldoende aanwezig. Interventies betreffen daarbij veelal het bevorderen van een voorspoedige schoolloopbaan of sociale vaardigheden. In een enkel geval wordt hierbij aandacht besteed aan het inzicht en de houding van de jongeren. Bevorderen van een stevige identiteit en het zelfsturend vermogen, worden nauwelijks genoemd. Bekend is dat een geïsoleerde gerichtheid op één van deze componenten minder en een minder blijvend resultaat oplevert.

Aanbevelingen

Talentontwikkeling is slechts dan effectief wanneer er wordt ingezet op het geheel van factoren dat invloed op iemand uitoefent. Om optimaal resultaat te bereiken is dan ook een samenhangende aanpak nodig gericht op het bevorderen van de psychosociale gezondheid, de ontwikkeling van een stevige identiteit en het zelfsturend vermogen. Aanbevelingen ten aanzien van het aanpassen of ontwikkelen van methodes zijn eerder in dit hoofdstuk genoemd onder paragraaf 2 a.

b. Eenzijdige benadering van 'talent' met onvoldoende aandacht voor kwaliteit

In de praktijk blijkt talentontwikkeling vaak beperkt tot sport, muziek of een voorspoedige schoolloopbaan. Bij dergelijke interventies is het niet altijd zichtbaar wat de doelen zijn en tot welke resultaten deze moeten leiden. Daarmee is ook de relatie tussen deze initiatieven en het overheidsdoel 'talentontwikkeling om zo de sociale betrokkenheid van de jeugd en een actieve sociale participatie te bevorderen' niet duidelijk.

Aanbevelingen

Kansarme migrantenjongeren hebben vaak een beperkt of irreëel beeld van zichzelf en de (mogelijkheden binnen) de samenleving. Het is aan te raden om hen in eerste instantie te laten kennismaken met een breed scala aan activiteiten. Enerzijds is het hierbij zinvol om activiteiten te baseren op datgene waar jongeren ontvankelijk voor zijn: spanning, avontuur, kicks, competitie, verbeelding en inspanning. Aan de andere kant is het van belang om de activiteiten te baseren op wat de samenleving van deze jongeren verwacht en wil bieden: perspectief, sociale betrokkenheid en actief sociaal meedoen. Door met verschillende mogelijkheden in aanraking te komen, wordt het voor hen eenvoudiger om aan te geven waar zij zich goed in voelen en wat zij verder zouden willen ontwikkelen. Daarnaast is het van belang dat zij tijdens een traject

talentontwikkeling vooruitgang en perspectief ervaren door het bereiken van persoonlijke doelen. Dat kan bijvoorbeeld ook gaan om zaken als het indienen van beleidsvoorstellen, een project opzetten of vrijwilligerswerk doen.

4) De media voorzien van informatie en inspiratie zo dat dit leidt tot meer positieve berichtgeving en meer objectieve beeldvorming;

Het betreft hier vooral onze bevindingen dat de gangbare berichtgeving omtrent migranten jeugd (uit de lage SES-groep) zich kenmerkt door een onbalans, waarbij een negatieve berichtgeving sterk overheerst. Hiermee wordt het onjuiste en weinig genuanceerde beeld dat de samenleving van deze jeugd heeft - en in verlengde daarvan de jongeren van zichzelf hebben - in stand gehouden. Eén van de risico's hierbij is een proces van wederzijdse uitsluiting van jongeren en omgeving, waarbij een voorspoedige talentontwikkeling in het geding komt.

Meer positieve berichten en een meer objectieve beeldvorming hebben daarentegen een positief effect op de talentontwikkeling van migranten jeugd uit de lage SES-groep. De kans op succes in het bevorderen van positieve berichtgeving is zeker aanwezig doordat (negatieve) beeldvorming bij individuen en instanties niet statisch is, maar in positieve-, dan wel in negatieve zin is te beïnvloeden door mensen in de omgeving, door autoriteiten en door de media. Beïnvloeding door campagnes levert bij individuen zo'n 10 à 15 % verandering op; overtuigingen via de omgeving en media 20 à 50% en wanneer dit met wetenschappelijke onderbouwing gebeurt, 50% (Hagendoorn e.a. 2012).

Aanbevelingen

Bevorderen van activiteiten met een gerichtheid gericht op a. zowel de jeugd, hun omgeving als b. de media.

- a. Gericht op de jeugd en hun omgeving: Meer activiteiten die de talenten van deze jeugd bevorderen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een toename van positieve berichtgeving.
 - Meer aandacht besteden aan de berichtgeving van de initiatieven en resultaten van talentontwikkelingstrajecten van de kansarme jeugd. Positieve berichtgeving hieromtrent straalt vervolgens uit op de jongeren zelf en alle omgevingsfactoren (ouders, school, wijk en gemeente).
 - Gemeenten kunnen het thema meer positieve en objectieve berichtgeving ook actief agenderen. Publicaties kunnen dan b.v. gaan over percentages afgestudeerden, geslaagde jonge ondernemers en innovatieve evenementen.
- b. Gericht op de media (NCRV, 2011; Sadeghi, 2005; Dhalganjansing, 2005): Uiteindelijk doel is om verschillende media in te kunnen zetten die een meer afgewogen en objectieve publiciteit verspreiden. Kenniscentra kunnen hier samen met de doelgroep een belangrijke rol spelen. Hiertoe bevelen wij hen het volgende aan:
 - Benaderen van en communicatie op gang brengen met diverse media. Hen, via onderzoeksresultaten, voorzien van juiste informatie en hen bewust maken van de gevolgen van structurele beeldvorming, zowel in negatieve als positieve zin. Dit impliceert dat zij ook overtuigd moeten worden van de winst die een dergelijke verandering hen oplevert.
 - Trainen van redactiemedewerkers van verschillende media, waarin zij bewust worden van de eigen 'witte' redactiecultuur en inzicht krijgen in mogelijkheden van een betere aansluiting van de programmering en publicaties bij de multiculturele Nederlandse samenleving.
 - In verlengde van de tendens dat 'bijzonder en nabij' scoren: bijzondere

resultaten en prestaties van migrantenjeugd en voorstellen voor bijzondere vormen van presenteren aan de media voorstellen. Bijvoorbeeld een documentaire die een talentontwikkelingstraject volgt, en de opnames in een aantal onderdelen uitzendt via (lokale) radio of tv. Het aantrekken van één of meer 'publieke' personen of succesvolle migranten (jeugd) die als idool kunnen fungeren, versterkt doorgaans promotieactiviteiten.

- Bevorderen dat deze jeugd meer inbreng en zeggenschap krijgt in het mediabeleid en programmering. Bij items is het daarbij zaak ook deze kinderen en jongeren zelf aan het woord te laten en niet alleen de visie van hoogopgeleide blanken weer te geven.

8. Overzicht geraadpleegde bronnen

- Aa, N. v.d. (2011). *Oorzaken van variatie in Welbevinden tijdens de Adolescentie*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Aalst, M. v. en Roorda, w. (2009). *Communities that Care. Een onderzoek naar probleemgedrag, risicofactoren en beschermende factoren bij kinderen van 12-17 jaar in Den Haag*. Den Haag: DSP-groep
- Adviestalent Academie website (2012). www.adviestalent.nl
- Allen J. & Meng C. (2010). *Schooluitval Rapport Nederland 2010. Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt*. Den Haag: ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen.
- Arends, T. e.a. (2009). *Diabetes: een wolf in schaapskleren*. Den Haag: Biowetenschappen en Maatschappij (BWM).
- Baan, J. en Tuk, B. (2008). *Thuis in Burgerschap, Sociale integratie en actief burgerschap in het onderwijs-Praktijkboek*. Utrecht: Pharos
- Bakker, e.a.(2012). *Ernstig overlast gevende gezinnen aangepakt*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Battin-Pearson S., e.a. (2000). *Predictors of early high school dropout: a test of five theories*. Journal of Educational Psychology.
- Bekker P. & v. Gameren E. (2007). *Samenscholen in een prachtwijk: talentontwikkeling tussen 0-12 jaar: lessen en ervaringen uit Crooswijk, Rotterdam*. Amsterdam: SWP.
- Bellaart H. (2006). *Toegankelijkheid van organisaties*. Utrecht: Forum.
- Berg G. van den (2009). *Cijfers over voortijdig schoolverlaten*. Utrecht: NJI.
- Bernal G. (2006). *Beyond 'one size fits all': adapting evidence based interventions for ethnic minorities*. Puerto Rico: Universiteit van Puerto Rico.
- Bertram, A. en Aartsen, J. (2011). *Verschillend verleden, een toekomst. Hoofdlijnenbrief integratiebeleid 2011-2014*. Den Haag: de gemeenteraad.
- Bink, S. & Serkei, C. (2009). *Verbinden of polariseren. Over de multiculturele kwaliteit van de media in Nederland*. Den Haag: Sdu uitgevers.
- Bloemenberg, J.F. (2009) *Het effect van internetcontacten van allochtone middelbare scholieren op beeldvorming over autochtonen*.
- Blom, M. & Laan, A.M. van der (2007). *Monitor Jeugd Terecht. Factsheet 2007-3*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en documentatiecentrum.
- Bouabid, A. (nog). *Devils and saints: Copingstrategies of Moroccan male adolescents in de Netherlands and Belgium wilt their mediapresentation*. Rotterdam: Erasmus universiteit.
- Bij de Vaste, C. (2011). *Talentontwikkeling: ook als de talenten nog niet zichtbaar zijn maar wel al in wording*. Delft: Groen Links
- Casteren E.A.M. van (2010). *Kennispraktijk voor sport, onderwijs, en gezondheid*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- CBS (2008). *Armoedemonitor 2008*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- CBS (2010). *Tendrapport 2010. Landelijke jeugdmonitor*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2012). *Jaarrapport 2012*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centrum voor Taal en Onderwijs, 2010: *Nieuwsbrief Taal en Onderwijs*. December 2010.
- Christiaensen, R. e.a. (2009). *Talent en talentontwikkeling: een literatuurstudie*. Leuven: Universiteit van Leuven.
- Cohen de Lara, H. (2010). *De rol van ouders bij talentontwikkeling*. Sardes Speciale Editie nr.10
- Crul, C. e.a. (2008). *De tweede generatie. Uitdagingen en kansen voor beleid*. Den Haag: Nicis Institute
- Crul, M. (2005). *Talentontwikkeling tweede en derde generatie allochtone jeugd*. Rotterdam: St. Cosmicus

- Csikszentmihali, M. (1998). *Creativiteit, over flow, schepping en ontdekking*. Amsterdam: Boom
- Dagevos, J. e.a. (2006). *Minderheden in de middenklasse*. In: *Investeren in vermogen*. Sociaal en Cultureel rapport p. 117-152. Den Haag: SCP
- Dhalganjansing, R. (2005). Uitspraken op de website www.Surinamestars.com 2012
- Denessen, E. e.a. (2010). *What is on our child's mind? An analysis of children's writings as a reflection of group-specific socialisation practices*. Educational studies, 36 p. 73-84.
- Deković, M., Pels, T., & Model, S. (2006). Unity and diversity in child rearing: Looking back, looking forward. In M. Deković, T. Pels, & S. Model (Eds.), *Child rearing in six ethnic families: The multi-cultural Dutch experience* (pp. 281-302). Lewiston, NY: The Edwin Mellen Press
- Distelbrink, M. e.a. (2010). *Diversiteit in het jeugdbeleid*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Distelbrink, M. en Berg M. v.d. (2010). *Meer onderzoek nodig naar socialisatie migranten jeugd en toegang voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut; Den Haag: ZonMw.
- Distelbrink, M & Hooghiemstra, E. *Allochtone gezinnen. Feiten en Cijfers*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.
- Distelbrink, M. e.a. (2012). *Ouderschap versterken: literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- DMO (2010). *Beleidskader Amsterdams Jongerenwerk Nieuwe Stijl. Van streetcornerwork tot talentontwikkeling*. Amsterdam: DMO.
- Dronkers, J. (2010). *Diversiteit op school*. NRC juni 2010.
- Dorsselaer, S. e.a. (2007). *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- v. Dijk, T en M. Koekoek (2010). 'Werken aan sociale wijken', *Interventies die beeldvorming etn. minderheden bevorderen*. ISW (instituut voor integratie en sociale weerbaarheid)
- Duyvendak, J.W. (2007). Thuis in de politiek. Over sociale uitsluiting, zelfafsluiting en thuisvoelen in Nederland. In Duyvendak, J.W, red. *Macht en verantwoordelijkheid. Essays voor Kees Schuyt* (p113-121). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Edudelta website (2012). www.edudelta.nl
- Egten, C. v. (2009). *Schoolloopbanen van meisjes uit etnische minderheidsgroepen*. Amsterdam: E-Quality
- Ehlen, C. (2010). Duurzame onderwijsinnovatie: organische co-creatie met sociaal kapitaal. In: *Journal of Social Interventions: Theory and Practice-2010* Volume 19, issue 2.
- Eijl, P. e.a. (2010). *Honours, tool for promoting excellence. Eindrapport 'Talentontwikkeling in Honours projects' en de meerwaarde die dat oplevert*. Den Haag: Tweede Kamer.
- Encyclo (2012) online encyclopedie
- Entzinger, H. (2010). *Integratie, maar uit de gratie. Multi-etnisch samenleven onder Rotterdamse jongeren*. Migrant studies 25ste jaargang.
- Erkel, A en S. Yilgin, (2010). *Generatie YEP. De opkomst van Young Ethnic Professionals*. Tatra media
- Ersanilli, E. (2010). *Comparing Integration. Host culture adoption and ethnic retention among Turkish immigrants and their descendants in France, Germany and the Netherlands*. Academisch proefschrift, Vrije universiteit Amsterdam.
- Euser, E. (2010) *Je ziet het pas als je het door hebt*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Forum (2008). *Betrokken ouders, open scholen: visie op een betere samenwerking tussen allochtone ouders en leerkrachten*. Utrecht: Forum
- Fransen, M. e.a. (2011). *Gezondheidsvaardigheden: Stand van Zaken*. Amsterdam: AMC/Universiteit van Amsterdam.

- Garssens, J. en van der Meulen, M. (2010). *Suicide Gedrag van jonge migrantenvrouwen in Nederland*. Centraal Bureau van de Statistiek Bevolkingstrends 2011-1.
- Garssen, J.(2010). *Veel Antilliaanse en Surinaamse tienermoeders*. CBS Website magazine.
- Gemeente Amsterdam Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (2009). *Jong,-) Amsterdam. Kader brede talentontwikkeling voor alle jeugd in Amsterdam 2007-2010*. Amsterdam: DMO.
- Gemeente Den Haag (2009/2012). *Ondersteuning van de school*. www. Den Haag.nl
- Geurts, E. en Ince, D. (2006). *Van Pedagogische tik tot kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Gezondheid van binnenuit, website (2012.). www.Gezondheidvanbinnenuit.nl
- GGD-Nederland (2010). *Relatie school en gezondheid*. Website GGD.
- Goderie, M en Steketee, M. (2005). *Gezinnen in onbalans. Onderzoek naar het bereik van gezinnen in probleemsituaties*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Goede, M.S. e.a. (2011). *Ouderschap en crimineel gedrag*. Leiden: universiteit Leiden.
- Graaf, H de e.a. (2012). *Seks onder je 25ste. Seksueel gedrag van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Eburon.
- Gijsberts W.(2005). *Uit elkaars buurt: de invloed van ethische concentratie op integratie en beeldvorming*. Den Haag. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts M. e.a. (2011). *Jaarrapport Integratie 2011*. Den Haag: Centraal Bureau voor Statistiek.
- Gijsberts, M. en Dagevos, J. (2009). *Jaarrapport Integratie*. Den Haag. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M. en Herweijer, L. (2007). *Burgerschap en Integratie*. Onderwijsverslag 2008-2009. SLO.
- Haan, M. de(2012). *De rol van de school in de socialisatie van migrantengezinnen*. Utrecht: universiteit Utrecht.
- Hermans J. (2007). Opvoeden en opgroeien: Een visie achter het beleid. In: P.A.H. Lieshout e.a.. *Bouwstenen voor een betrokken jeugdbeleid*. WRR verkenningen. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start: de school verlaten zonder startkwalificatie*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Hoogeveen, K. (2012). Cultuureducatie. In: *Sardes Speciale editie 10*. Utrecht: Sardes.
- Hoorik, I.v. (2008). *Houdbaar. Catch op de keper beschouwd*. Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Hoorik, I. (2011). *De kracht tussen succeservaringen in het jongerenwerk. Talentontwikkeling stimuleert participatie en zelfvertrouwen*. Jeugden Co 40. Kennis 04.
- Hoorik, I.v. (2012). *(Hoe) werkt talentontwikkeling bij 'risicjongeren'*. *Bouwstenen voor nader onderzoek*. Literatuurstudie. Utrecht: NJI.
- Hospers, K. (2011). *Verband tussen discriminatie en depressie*. Phaxx nr. 2. Utrecht. Pharos
- Hulp-mix.nl website voor migrantenjongeren met vragen en problemen ontwikkeling enz. NJI/De bascule. Frank Schalken St e-hulp. (2009). frank@hulpmix.nl 020 6884981
- Hurenkamp, M., Tonkes, E. en Duyvendak, J.W. (2011). *Wat burgers bezielt. Een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/NICIS.
- Huysmans, F. en de Haan, J. (2008). Dagbladen, televisie en internet, in: A. van den Broek en S. Keuzenkamp (red.), *Het dagelijks leven van allochtone stedelingen*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, p. 125-148.
- Ince D. & Berg G. van den (2010). *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd. Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Inspectie van onderwijs (2010). *Onderwijsverslag 2009/2010: Opbrengsten van het onderwijs*. Utrecht: Inspectie van Onderwijs.

- Jansen M. (2010). *Een nieuwe koers van het kompas*. In: Tijdschrift voor gezondheid en welbevinden. Vol. 2010, nr. 8, 415-416.
- Jehoel Gijsbers, G. (2009) *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar maatschappelijke participatie van arme kinderen. Nulmeting*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- jINC 2012 website. www.jINC.nl
- Johnson R.B. & Onwuegbuzie, A.J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), pp 14-26.
- Jolink, J. e.a. (2009). *Jongleren met talent. De match tussen organisatie x en y*. Schiedam: Scriptum.
- Jong;-) Amsterdam (2009). Uitvoeringsplan 2009. *Brede talentontwikkeling voor alle jeugd in Amsterdam*. Amsterdam: Jong;-) Amsterdam
- Junger-Tas e.a. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelen gebruik. Stand-van- zaken - onderzoek naar delinquent gedrag, middelengebruik en slachtofferschap van jongeren in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Kalthof, H. (2009). *Opvoedingsondersteuning aan migrantengezinnen schiet te kort*. In Jeugd & Co
- Kan. R (2011). Investeren in onderwijs is motor voor talentontwikkeling. Cross Overnieuws. Den Haag Sociaal Economische Raad.
- Kat, M. e.a. (2009). *Landelijk overzicht initiatieven Talent ontwikkeling*. Tilburg: IVA Beleidsonderzoek en advies.
- Van Kesteren, D (februari 2011) *SER-magazine over Prof. dr. Ewald Engelen (bijzonder hoogleraar Etnisch Ondernemerschap UVA*. In opdracht van VNO, NCW, Min. Econ. zaken en onderwijs.
- Kerkhof, A. (2011) *Suicide preventie in de praktijk*. Tijdschrift voor Psychiatrie. Issues 443; Articles 9127.
- Kinderpostzegels (2012) website 2012 www.kinderpostzegels.nl werkterrein: voorkomen van kindermishandeling
- Klimstra, T. (2010). *The dynamics of Personality and Identity in Adolescence*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Kriens, J. *Kadernota Gezondheidsbeleid Rotterdam 2011-2014*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Kugel, J. (2003). *Ontwikkelingspsychologie voor opvoeders, leraren en hulpverleners*. Utrecht: Agiel.
- Leeuwen, M.v. (2009). *Dossier opvoedingsondersteuning migrantenouders*. Utrecht, Pharos
- Liebrand, D. (2011). *Een onderzoek naar het optimaliseren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in het primair onderwijs*. Utrecht: Interactum.
- Lucht, F v.d. en Polder, J. (2010). *Van gezond naar Beter. Volksgezondheidsnota Toekomstverkenningen 2010*.
- Marokko, T. (2005) *Emotionele en gedragsproblemen bij Marokkaanse, Turkse en Nederlandse jeugd van 4-18*. In: tijdschrift voor psychiatrie.
- Miedema, I. e.a. (2010). *Alles is talent. Handreiking talentontwikkeling*. Utrecht: Sardes.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2011). *Aanval op schooluitval*. Den Haag: ministerie van OCW.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Cultuur (2012). *Artikel 45 Jeugd*. Den Haag ministerie van WVS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Cultuur (2012). *Beleidsagenda 2012 Jeugd*. Den Haag ministerie van WVS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Cultuur (2012). *Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal*. Den Haag ministerie van WVS.
- <http://www.aanvalopschooluitval.nl>
- Mira Media (2007). *Feiten & Cijfers. Vissen in een witte vijver: Diversiteit bij de Nederlandse Publieke Omroep*. Utrecht: Mira Media

- Movisie (2008). *Factsheet meisjesprostitutie. Feiten en cijfers*. Utrecht: Movisie.
- Naber, P. (2004) *Vriendschappen en sociale cohesie: de rol van leeftijdgenoten in de opvoeding van de jeugd*. Diemen: Hogeschool Inholland.
- Nafzger, J. (2012). *Ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid bij loopbaanbegeleiding*. 's-Hertogenbosch: Euroquidance Nederland.
- Nationaal Kompas Volksgezondheid 2012 website *Dossier talentontwikkeling*. www.nationaalkompas.nl
- Nationaal Kompas Volksgezondheid 2012 website *Dossier participatie*. www.nationaalkompas.nl
- Nationale Jeugdraad (2006). *Seksualiteit en tolerantie*. Utrecht: Nationale Jeugdraad.
- Nationale Jeugdraad (2011). *Allochtone vrijwilligers 2.0*. Utrecht: Nationale Jeugdraad.
- NCRV (website 2012): Uitzending 'Altijd wat' febr 2011: *Coverstory: Polen in Nederland*
- Neef, M. en Dijk, L. v. (2010). *Achtergronden van inadequaar anticonceptiegedrag bij jongeren*. Ritgers Nisso Groep.
- Ince, D. en Berg, G. v.d. (2010). *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- NJI (2010) dossier: *'Risicofactoren niet westerse jeugd'*. www.NJI.nl
- NJI (2010). *Kwaliteitskader na-en bijscholing in interculturele competenties*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut
- Nooije, L v.d. en Kessels, R. (2011). Verdachten, slachtoffers en onveiligheidsgevoelens. In: *Jaarrapport Integratie 2011* (p. 2003- 2010). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- OCW (20 november 2009). *Rijksbegroting vergaderjaar 2009-2010*.
- OCW (2010) *kwaliteitsagenda 2008-2015* [www. cfi.nl](http://www.cfi.nl)
- Oerlemans, K. (2009); *Leerkracht en ouders in een culturele setting*. Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Omlo, J. (2011). *Integratie en uit de gratie? Perspectieven van Marokkaans-Nederlandse jongvolwassenen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Oomen e.a. (2009). *Brede scholen in Nederland: jaarbericht 2009*. Utrecht: Oberon.
- Ozgunes, F. (2005). *De rol van allochtone journalisten*. Minderheden Forum.
- Paulides, H. (2009). *We doen het zelf!. Talenthouse: methodiekbeschrijving van het jongerenwerk in IJsselmonde*. Amsterdam: Radaradvies.
- Peeters, A. & d'Haenens, L. (2005). *Bridging or bonding? Relationships between integration and media use among ethnic minorities in the Netherlands*. In Communications, 30(2): 201-231.
- Pels T. & Vollebergh W. (2006). *Diversiteit in opvoeding en ontwikkeling. Een overzicht van recent onderzoek in Nederland*. Amsterdam: Aksant.
- Pels, T. en Sproet, M.(2008). *Opvoedingsondersteuning aan allochtone ouders. Vraag en aanbod*. In: Tijdschrift voor de Jeugdgezondheidszorg, 40 (3), 64-66.
- Pels, T e.a. (2009). *Opvoeding in migratiecontext. Reviewonderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht: Verwey Jonkerinstituut.
- Pels, T 2010 *Opvoeden in de multi-etnische stad*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Utrecht: Verwey – Jonker Instituut.
- Pennings H. e.a. (2009). *Building bridges, breaking borders*. Urban Culture and Youth. Amsterdam: SWP.
- Raad van Maatschappelijke ontwikkeling (2011). *Nieuwe ronde, nieuwe kansen*. Den Haag: RMO.
- Reitsma, M. (2011). *Moderne vormen van effectieve communicatie, samenwerking en medezeggenschap. Partnership met ouders, school en buurt*. 's-Hertogenbosch: KPC-groep
- Rijksoverheid website 2012'Ouders en school samen: Wat een kind op school leert, begint thuis' www.rijksoverheid.nl
- Rick, K. de e.a. (2006). *Het lerend individu in de kennismaatschappij*. 's-Hertogenbosch: CINOP.

- Rikers, R. (2009). *Van dubbeltje tot kwartje, oratie*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Rossum, J.H.A. (2005). *Volhouden of afhaken: een longitudinaal onderzoek naar talentontwikkeling in de sport, met aandacht voor drop-outs en toppers*. Amsterdam: Stichting Human Quality & Performance.
- RWI (2006). *Hoger opgeleide allochtonen op de arbeidsmarkt*. Den Haag: RWI.
- Sadeghi, B. (2005). *Man bijt hond principe geldt ook allochtonen*. Website Trouw 2012
- Shadid, W.A. (1995) *Media en minderheden; ontstaan van bestrijden van vooroordelen*.
- Schilder, M. (2010). *Zorgverlening voor allochtone kinderen met overgewicht en obesitas in Zwolle*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- SCP (2009a). *Jaarrapport integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP (2009b). *Sociale staat van Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- SCP (2010) *aanleiding en gevolgen*. Maastricht: Research Centrum Onderwijs en Arbeidsmarkt. School of business Economics: Maastricht Universiteit.
- SCP (2010). *Discriminatiemonitor niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt 2010*. Den Haag: SCP (2011). *Onderzoeksrapport 'Gemengd leren' van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)*
- SCP (2012). *Factsheet 'ouderbetrokkenheid bij voor-en vroegschoolse educatie, peuterzaal en onderwijs*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schrijvers, C.T.M. e.a. (2008). *Spelen met gezondheid: Leefstijl en psychologische gezondheid Nederlandse Jeugd*. Bilthoven: RIVM
- Seelemon, C en K. Stronks (2009). *Cultural competence: a conceptual framework for teaching en learning*. MED EDUC 2009; 43/3 pp. 229-237.
- Seligman M.E.P. e.a. (2000). *Positive Psychology. An Introduction*. In: American Psychologist.55 (1) pp.5-14.
- Severens e.a. (2006). *Zorg voor gezondheid : VTV 2006-VTV 2010*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Sinardet, D. *Hoe allochtoon is allochtoon in de media* .
- Shadid, W. (2005). *Berichtgeving over moslims en islam in de westerse media: Beeldvorming, oorzaken en alternatieve strategieën*, Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, 33(4): 330-346.
- Smit M. e.a. (2007). *Ouders, school en diversiteit*. Nijmegen: ITS/Radboud Universiteit.
- Sociaal Economische Raad (2009). *Advies Diversiteit in het personeelsbestand*, Den Haag: Sociaal Economische Raad, p. 25-44
- Spangenberg, F. (2006). *Etnomentaliteit. Burgerschapstijlen en waardeoriëntatie*. Rotterdam: Motivaction.
- Spil, S. en Hooge, E. "Nou gewoon, roken, chickies kijken en bij mijn vrienden zijn". *Een onderzoek door en bij jongeren van 10-23 jaar in Amsterdam over participatie en brede talentontwikkeling*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam en DMO.
- Sproet e.a. (2003). *Goed Gezin(d). Klinische gezinsbehandeling in de verslavingszorg en de geestelijke gezondheidszorg*. Antwerpen/Leuven: Garant
- Sproet M. e.a. (2008). *Care, cure en boterhammen. Methodiek effectieve groepstherapie voor vluchtelingenjongeren*. Utrecht: Pharos
- Sproet, M. en Smulders, E. 2010. *Handreiking. De interculturalisatie van het Centrum voor Jeugd en Gezin. Inspiratie door en voor gemeenten*. Den Haag: Ministerie van Jeugd en Gezin; Utrecht: Pharos.
- Sproet, M. en van Wieringen, J (2011). *Bereik alle doelgroepen optimaal. Op weg naar een cultuursensitief Centrum voor Jeugd en Gezin*. Utrecht: Pharos
- Spruijt, E. (2009). *State of the art: Kinderen en echtscheiding*. Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Stam, G. e.a. (2010). *Implementatie en doelmatigheid van de Deltamethode in de gezinsvoogdij*. WODC Traag T. & Velden van der R.K.W. (2008). *Early school leaving in the Netherlands. The role of student, family and schoolfactors for early school leaving in lower secondary education*. Maastricht: Research for education and labour market.

- Trienekens, S.J. (2004). *Urban Paradoxes: Lived Citizenship and Location of Diversity in the arts*. Amsterdam.
- Tuijl C. van (2009). *Uitdagende kinderen tijdig in beeld*. Hengelo: Twente school of education.
- Trouw (website 2012). Sadeghi, B (2005). *Man bijt hond principe; berichtgeving van en beïnvloeding door de media*.
- Urbanus van Laar, N. (2007). *Ethnic inequality of care for children in the Netherlands*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/AMC.
- Valkestijn, M. & Oenen, S. van (2010). *Kenniskring Brede School Nederlands Jeugdinstituut. Plan van aanpak 2007-2008*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Vieveen, E. e.a. (2012). *Monitor Diversiteit in het Jeugdbeleid. Vervolgmeting*. Centraal Bureau van de Statistiek; Sociaal en Cultureel Planbureau; ZonMw.
- Vieveen, E. e.a.(2012). *Opgroeien in Diversiteit. Beschrijving van de vervolgmeting Monitor Diversiteit in het Jeugdbeleid*. Centraalbureau van de Statistiek; Sociaal en Cultureel Planbureau; ZonMw.
- VNG (2012). *Handreiking voor het modelmatig vertalen van beleid naar uitvoering. Kantelen: toekomstbestendig, systematisch en concreet*. Den Haag: VNG
- VNG (2012). *Wegwijzer jeugd en Veiligheid*. www.vng.nl
- Vries-Bouw, M. de (2012). *Neurologische stressparameter in 'relation to disruptive behavior. A longitudinal study in delinquent male adolescents*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- VWS (2011). *Beleidsagenda Jeugd 2012*. Den Haag Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- VWS (2012) *artikel 45*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- J. van der Wal e.a. (2011). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Coutinho
- Wartenberg, F. en Broek, A. van den (2008). *Studieuitval in het Hoger Onderwijs: Achtergronden en oorzaken*. Nijmegen: Research.ned. bv.
- Wilde, J. de e.a. (2009). *Trends in overweight and obesity prevalence in Dutch, Turkish, Moroccan and Surinamese South Asian children in the Netherlands*. *Archives of Disease in Childhood*, 94 (10), 795-800.
- Welle, J. v.d. (2011). *Flexibele burgers? Amsterdammers jong volwassenen over lokale en nationale identiteit*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Werkgroep Concurrentiekracht Innovatieplatform (2010). *Nederland2020: terug in de top 5*. Den Haag. Werkgroep Concurrentiekracht Innovatieplatform.
- Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Weijters, G. (2008). *Youth delinquency in Dutch cities and schools. A multilevel approach*. Dissertatie Radboud Universiteit Nijmegen. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Wieringen, A.M.L. van en Rest, A. v.d. (2007): *Doorstroom en talentontwikkeling*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Winter, M. de (2004). *Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang: de noodzaak van een democratisch-pedagogisch offensief*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (WRR).
- Wouwe, J. van e.a. (2002). *Variation by ethnicity in incidence of diabetes type 1 and clinical condition at onset in the Netherlands*. *European Journal of Pediatrics*, 161 (10), 559-560.
- Wij Amsterdammers II 'Investeren in mensen en gezinnen (2006) *Investeren in sociaal kapitaal* i.s.m. Forum.
- Zandvliet, K. e.a. (2008). *Anders investeren in onderwijs: economische effecten van talentlekken in de regio Rotterdam*. Rotterdam: SEOR, Erasmus Universiteit.
- Zenderen K.L.J. van (2010). *Young migrants' transition from school to work. Obstacles and opportunities*.

- Zeijl, e.a.(2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/TNO Kwaliteit van Leven.